

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ
ΦΥΛΛΑΔΙΟ 4-5 (9-10)

= ΑΡΓΩ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΤΕΥΧΗ

ΗΛΙΑΣ ΧΑΤΖΗΛΙΑΣ

ΠΟΛΥΣ ΜΟΔΙΝΟΣ

GOTTFRIED KELLER
KARL DIETERICH

Μ. ΜΑΤΣΑΚΗΣ

Μ. ΒΑΣΙΛΑΣ

Κ. ΓΑΛΗΝΟΣ

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

Α. ΠΑΛΑΤΙΑΝΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΧΡΥΣΑΥΓΗΣ

ΗΛΙΑΣ ΓΚΑΝΟΥΛΗΣ

STUART MERRILL

R. W. EMERSON

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ - ΒΙΒΛΙΑ -
ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ - ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ -
ΞΕΝΟΣ ΑΝΤΙΠΑΛΟΣ - ERRATA

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
Ν. ΜΗΤΣΑΝΗ

ΑΛΕΞΑΝΤΡΕΙΑ
1924

TOUT CE QUI CONCERNE LA
RÉDACTION

DOIT ÊTRE ADRESSÉ
à ARGO :

Ο,ΤΙ ΑΦΟΡΑ ΤΗ
ΣΥΝΤΑΞΗ

ΤΗΣ ΑΡΓΩΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΣΤΕΛΝΕΤΑΙ
ΣΤΗΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ :

UNION HELLÉNIQUE DES JEUNES

RUE STAMBOUL 13

ALEXANDRIE

ÉGYPTE

Η ΑΡΓΩ της πρώτης περιόδου (1ο, 2ο, 3ο, 4ο-5ο) που-
λιέται ἄδεια : Γ.Δ. 20, και δεμένη : Γ.Δ. 30.

Η ΑΡΓΩ ἔχει ἀναθέσει στο Πραχτορεῖο τῶν ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ τὴν
πώλησή της στὴν Ἑλλάδα. Ἀντιπρόσωποι στο Κáιρο
εἶναι ἡ ἐκεῖ ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ και στο Πόρτ Σαῖτ
ὁ κ. Μ. Μανδάλης.

Η ΑΡΓΩ στὴν δεύτερή της περίοδο θά βγεῖ σὲ ὄχτῶ φυλ-
λάδια και ἡ συνδρομὴ γιὰ τὰ ὄχτῶ φυλλάδια ὀρίστηκε
Γ.Δ. 30.

Η ΑΡΓΩ γιὰ ὅ,τι δημοσιεύει ἐνυπόγραφο δὲν εὐθύνεται.
Μόνο γιὰ ὅσα εἶναι ἀνυπόγραφα εὐθύνεται τὸ Δ. Συμ-
βούλιο τῆς Ἐνωσης τῶν Νέων Ἀλεξανδρείας.

ARGO est une publication néo-grecque littéraire et artistique.
Elle est l'organe de l'Union Hellénique des Jeunes.

== Α Ρ Γ Ω

ΟΡΓΑΝΟ ΕΛΛΗΝ. ΕΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ
ΠΕΡΙΟΔΟΣ Β.

ΣΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΕΠΕΣΕ ΘΑΝΑΤΙΚΟ

Βγάλανε και τἄλλο φέρετρο ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ σπιτι
και τῶχανε σκεπασμένο καλά, καρφωμένο γερά. Μάλιστα,
τῶχανε πασαλήψει με κατράμι γιὰ νὰ μὴ μποροῦνε τὰ μι-
κρόβια νὰ φύγουνε. Ἐπειτα ἔξω ἀπὸ τὴ πόρτα τοῦ σπι-
τιοῦ βγάλανε τὰ στρώματα και τὰ παπλώματα τῶν ἀρρώ-
στων και ρίχνοντας λίγο πετρέλαιο τοὺς δώσανε φωτιά.
Ἐνας καπνὸς γαλανὸς ἔβγαине ἀπὸ τὰ πράματα αὐτὰ και
μιὰ μυρουδιά καμένου πανιοῦ ἀναδινότανε σὺλη τὴν ἀτμό-
σφαιρα.

Στοὺς δρόμους δὲν βρισκότανε ψυχὴ.
Τὰ σκυλιὰ ξαπλωμένα, οὐρλιάζανε σᾶν νὰ πρόκειτο
νὰ πεθάνει κανένας ἄνθρωπος.

Μερικὰ κι ὅλας στὴ γῆς ψοφισμένα.

Πάνω στὰ σώματά τους βόσκανε πράσινες μύγες ποὺ
τὰ τσιμπούσανε, ἐνῶ ἕνας σωρὸς μικρὰ μυγάκια ἦτανε κα-
θισμένα στὴ γλώσσα τους, ποὺ ἦτανε βγαλμένη ἀπὸ τὸ
στόμα τους, με ἀφροὺς πάνω.

Μιὰ ἀποφορὰ ἀνιδινότανε, ἀνακατεμένη με λογιῶ,
λογιῶ μυρουδιῶν γιατρικῶν, σὰ νὰ βρισκόντουσαν μες τὴ
πολιτεία ἕνα σωρὸ ψοφίμια.

Τέσσερις ἄνθρωποι βαστούσανε τὸ φέρετρο, ἀπάνω
στοὺς ὄμους των.

Ὁ ἕνας ποὺ βρισκότανε ἀπὸ τὴ δεξιὰ μεριὰ ἦτανε ἕνα
γερόντιο χλωμό, φαλακρό, με ἄλλοίθωρα μάτια και πολλὲς
τξάρες στο μέτωπο.

Φοροῦσε μιὰ σταχτιά ρεμπούπλικα με ἕνα φαρδὸ μαῦ-
ρο πανὶ στο γῦρο, πένθιμο. Ὁ λαιμὸς του σὲ χίλιες μεριῶς

τσαλακωμένος σ'άν'αχρηστο χαρτί. Φορούσε κάτι ρούχα μαύρα, λιγδωμένα, σκονισμένα. Τὸ πουκάμισό του ξεσχισμένο μὲ μιὰ μαύρη γραβάτα στραβὰ δεμένη.

Παρουσιαστικὸ λίγο κωμικό.

Ὁ διπλανὸς του ἕνας ἀνθπωπος μὲ βλοιοκωμένο πρόσωπο, μάτια ἀνοιχτὰ γαλανά.

Μεσόκοπος.

Τὰ παπούτσια του στραβοπατημένα, ἀκαθάριστα γεμάτα χῶμα καὶ λάσπες. Βρακὶ χιλιοπαλωμένο, κοντὸ ποὺ ἄφινε ἀπὸ κάτω νὰ φαίνεται ἕνα κουρέλι βρώμικο τὸ σόθρακο του. Εἶχε βαλμένη τὴ παλιὰ ξεθωριασμένη τραγιάσκα του στὴν ἀριστερὴ τσέπη τοῦ σακακιοῦ.

Ἄπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ τέντωνε τὸ λαιμὸ.

Τὰ μαλλιά του πυρόξανθα κατεβαίνανε κάτω ὡς τὰ φτιάττα του μαυρισμένα ἀπὸ τὴ λέρα. Μὲ τῶνα χέρι πιασμένο τὸ φέρετρο, ἐνῶ μὲ τᾶλλο προσπαθοῦσε νὰ στηριχτεῖ στὸ γόνατό του.

Τὸ φέρετρο ἦτανε μαῦρο, πισσωμένο...

Πίσω του ψυχὴ.

Στὴ πίσω μεριά τοῦ φερέτρου μιὰ γρηά.

Ὅψη φριχτὴ ποὺ προξενοῦσε φόβο.

Μαῦρο τσεμπέρι, μὲ κρούτσελα βγαλμένα, στὸ κεφάλι.

Στὰ πόδια ἄσπρες κάλτσες μάλλινες ποὺ σοῦ χτυποῦσαν στὸ μάτι. Τὰ μάτια της μικρά, θλάκια καὶ χαῦνα, ἀργοσαλεύανε. Τὸ δέριμα της ἄσπρογάλανο σ'άν' πώματος.

Ὁ πλαϊνὸς της ἕνας γέρος μὲ μικρὰ ἄσπρα γένια. Βγαλμένο τῶνα μάτι. Τὰ πόδια γυμνά. Στὶς φτέρνες λίγο ματωμένα.

Παλτὸ λιγδωμένο στὸ γιακά.

Ἐνα τρύπιο καπέλλο, μὰ ποὺ σὲ κάθε βῆμα ποὺ ἔκαμνε ἀναγκαζότανε νὰ τὸ διορθῶνε μὲ τὸ χέρι του. Ὁ γιακάς τοῦ παλτοῦ σηκωμένος.

Μιὰ ἐρωμα ἀναδινότανε ἀπὸ ὅλο τὸ σῶμα του, ποὺ θυμίζει τὴ ἐρωμα τῆς σάπιας σάρκας, σημάδι τῆς ἀρρώστιας ποὺ πέρασε ἀπὸ πάνω του.

Στὴ πολιτεία ἔχει πέσει θανατικό.

Ἡ ἀρρώστια, ἕνα φριχτὸ μαρτύριο ἀπὸ πόνους.

Ὁ θάνατος, μιὰ ἀπέραντη ἀγωνία, ποὺ ἔσφιγγε μὲ τὰ νευρώδη χέρια του τὸ λαιμὸ τῶν ἀνθρώπων.

Τὰ σκυλιὰ ὅταν τᾶπιανε ἢ ἀρρώστια ἀρχίζανε νὰ τάλαντεύονται, νὰ κουτουλοῦνε πάνω στοὺς τοίχους ποὺ δὲ μπορούσαν νὰ τοὺς δοῦνε.

Ἐνα κάρρο κυλοῦσε, ἐνῶ οἱ ρόδες του τρίζανε.

Πάνω βρισκόντουσαν ἕνας σωρὸς ἀπὸ πτώματα πεθαμένων παιδιῶν.

Ὁ καρροτσέρης χτυποῦσε τὸ μουλᾶρι μὲ τὸ καμισίκι.

Καὶ τὰ πτώματα λικνιζόντουσαν πάνω ἐκεῖ σύμφωνα μὲ τὸ κούνημα τοῦ κάρρου.

Μποροῦσε νὰ δεῖς μερικὰ παιδιὰ ποὺ φορούσανε κοντὰ παντελονάκια μὲ τὰ πόδια ξερά, τεντωμένα.

Τὰ πρόσωπα ἄλλονῶνε κίτρινα, σαφρανένια, ἄλλονῶνε μελανά.

Κάτω ἀπὸ τὶς μισχάλες, μεγάλες φοῦσκες ἀπὸ ὅπου ἔτρεχε ἀκόμα τὸ ἔμπυο.

Ἄλλονῶνε τὰ μάτια ἀνοιχτὰ, τὰ χέρια σταυρωμένα, τὸ στόμα ἀνοιχτὸ γεμάτο ἕνα ἄσπρο ἀφρό.

Τὸ κάρρο κυλοῦσε καὶ οἱ ρόδες του τρίζανε.

Ἦτανε τόσο φορτωμένο ποὺ ἀπὸ τὶς ἄκρες ἔξέχανε μερικὰ πόδια μελανιασμένα ἢ χέρια κίτρινα.

Ἐνα πλῆθος ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ πέθανε

Τὸ κοπάδι τῶν ἀνθρώπων ἔτρεχε σηκώνοντας σκόνη.

Μερικὲς γυναῖκες εἶχανε τὰ παιδιὰ τους ἀγκαλιασμένα σὰ νὰ πρόκειτο νὰ τοὺς τὰρπάξουνε.

Τὰ πρόσωπα τους ὀστεώδη, κίτρινα, μὲνα ἀπεριγραφοῦ φόβο. Τὰ παιδιὰ μελανιασμένα κλαίανε, κλαίανε τίνοντας πάντα τὰ χέρια τους.

Οἱ ἄντρες κλαίανε καὶ κεῖνοι, βλαστημοῦσανε γιὰ παρακαλοῦσανε τὸ θεό.

Τὸ κοπάδι τοῦτο ἔφευγε ἀπὸ τὴ πολιτεία γιὰ νὰ σωθεῖ.

Ἀρρωστοῦσανε ὅμως καὶ αὐτοί. Βγάζανε βόλους στὶς μισχάλες, ὕστερα ἀγκομαχοῦσανε, οὐρλιαζαν ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ πεθαίνανε σπαράσσοντας σύγκορμοι.

Οἱ γυναῖκες ἀπὸ πάνω τους, μὲ τὰ ὀστεώδη πρόσωπα κρατώντας τὰ μελανιασμένα παιδιὰ τους.

Οἱ σάρκες τῶν πεθαμένων σαπίζανε, βγάζανε σκουλίκια ποὺ σεργιανοῦσανε πάνω στὰ χεῖλη τους γιὰ στὰ ἀσπρουλιάρικα μάτια τους.

Μόνο πιά, ύστερα από μέρες, όταν γυρίζανε οι νεκροθάφτες μαζεύοντας τους πεθαμένους, τους θάβανε.

Μαζύ τους οι νεκροθάφτες είχανε ένα κουτί γεμάτο από μαύρη μιογιά. Μέσα ένα πινέλλο.

Σόποιο σπήτι πεθαίνανε άνθρωποι, κάμνανε κι ένα μαύρο σταυρό. Οι μαύροι σταυροί στην πολιτεία αυτή είχανε πολλοί γιατί είχε πέσει θανατικό.

Όσοι φτάσανε έξω από την πολιτεία χωθήκανε στα έρημόσπητα των χωριών.

Σκοτινά, με μικρά παράθυρα. Οι τοίχοι από πολύ καιρό σουβατισμένοι. Τα ταβάνια καπνισμένα και στίς σκοτινές γωνιές οι αράχνες με τα δύχτια τους.

Στίς εκκλησιές θρισκόντουσαν οι μοναχοί που ψάλανε ακολουθίες και κάμνανε άγρυπνίες.

Μά μέσα στα χαμόσπητα μαζεμένοι άντρες, γυναίκες, γέροι, παιδιά. Ξαπλωμένοι χάμω στη γής για πάνω σε παλιά άχυρένια στρώματα. Πολλοί άγκομαχούσανε. Το πρόσωπό τους έβγαζε κάτι κοκκινάδες. Στίς μασχάλες, για κάτω στους βουθώνες φούσκες γεμάτες έμπυο.

Το κίτρινο έμπυο έτρεχε στη γής.

Οι γυναίκες καθισμένες στην άκρη, με μαζεμένα τα πόδια, περασμένα τα χέρια τους γύρω από τα γόνατα. Τα μαλιά άχτένιστα, λυμένα, πέφτανε πάνω στίς ξεφλουδισμένες πλάτες τους.

Λυπότανε να τίς βλέπει κανείς.

Βαθουλωμένα τα μάτια τους είχανε γύρω ένα μαύρο κήκλο. Τα χείλη τους μελανά σαν του Θανάτου.

Σιωπή νεκρική...

Άπό καιρό σε καιρό άκουόντανε κανένα μουρμούρισμα, τόσο σιγαλό, που έφερνε άνατριχίλες στο πετσι της κεφαλής.

Καιιά γεροντική φωνή παρακαλώντας το Θεό.

Κανένα άγκομαχητό μάννας που είδε το παιδί της μπυασμένο να σπαρταρά στην άγκαλιά της, να λυώνουν οι σάρκες του και να βρωμά φοβερά.

Ό Θάνατος κρυμένος σε κάθε γωνιά.

Μπορούσε να μοιάζει με καθαλλάρη μεσαιωνικό, σιδερόφραχτο που κρατούσε το κοντάρι στο χέρι.

Σκια φοβερή.

Κανένas λόγος παρηγορητικός κάποιου άδερφού γέροντα σε κάποιον που ξεφυγá.

Ή φωνή του παράτερη.

Στη πολιτεία έπεσε θανατικό.

Άνοιγουνε λάκκους βαθιούς που ρίχνουνε μέσα τα μπυασμένα σώματα. Πολλά τα θάβανε τυλίγοντάς τα σε ένα άσπρο σεντόνι κι ύστερα τα χρίζανε με άσβέστη. Ρίχνανε επίσης πάνω από τους λάκκους φτυαριές άσβέστη. Τοúτο το κράμα χόχλαζε, όταν του ρίχνανε νερό. Τα σώματα χωρίς άφιβολία θά κινόντουσαν θά ξεφλουδίζανε και θά γινόντουσαν κόκκινα και φριχτά στην ύψη. Οι μπυασμένες πληγές θά άνοιγανε και μέσα βαθιά θά φαινότουσαν τα κόκκαλα.

Στην πολιτεία έπεσε θανατικό.

Άπό καιρό σε καιρό άκουότανε κανένα κράξιμο μαυροκόρακα, πένθιμο ψαλτήρι.

Τούτα τα πουλιά φέρνανε σβούρες πάνω από τους άνοιγμένους λάκκους τους γεμάτους από σάπια κορμιά.

Κράζανε λυπητερά, μονότονα.

Όλα τα σπήτια σημαδιασμένα με μαύρους σταυρούς πένθιμους . . . . .

Ή μάνα ούρλιασε.

Έταξε της Παναγιάς.

Ό πατέρας με τα πολλά τα χρήματα σουλάτσερνε λυπημένος. Τα παιδιά του πεθάνανε όλα. Τα είδε να τρέμουνε, να φωνάζουνε βοήθεια και να πεθαίνουνε, χωρίς να πλησιάζει κοντά τους.

Άπό καιρό σε καιρό όμως φώναζε το όνομά τους.

Ή γυναίκα του χλωμή σε μιá άκρη, βουτυγμένη στα μαύρα. Το κεφάλι της βαρύ. Ένοιωθε κι αυτή κάτι να την πονεί κάτω από τίς μασχάλες.

Ήθελε να πεθάνει για να πάει να θρεί τα παιδιά της.

Κάποτε κουνούσε το κεφάλι θλιμμένα και μουρμουρούσε.

— Χριστιανοί... Χριστιανοί το παιδί μου! Πάει...

Σκύλοι, σκύλοι άφήστε να το φιλήσω... Βγάλτε αυτές τίς πίσσες από τη πόρτα... Χριστιανοί... ω! κακό που μάς βρήκε...

Είπε ο άρχοντομαχάλας.

Ἡ βροῦμα τοῦ καμένου πανιοῦ ἀπλωνότανε οἱ κάμαρες τῶν σπιτιῶν.

Ἀκούστηκε ἀπὸ τὸ διπλανὸ σπῆτι.

— Ἄχ! ἄχ!.. κακὸ πού μᾶς βρῆκε! Κόρη μου, κοροῦλα μου... πού πάτε τὸ παιδί μου; Τὰ δέροφια σου; Ἀφήστε τὸ παιδί μου!.. πάρτε τὰ πλούτη μας κι ἀφήστε τὸ παιδί μου! Καταραμένοι ἄνθρωποι... Παιδί μου δὲν μοῦ μιλᾷς; Κοροῦλα μου! κοροῦλα μου!

Στὸ σπίτι πεθάνανε οἱ γέροι γονιοί.

Τοὺς βάλανε σὲ μαῦρα κασόνια, ἀλοιμένα μὲ πίσσα.

Φροντίσανε νὰ τοὺς φορέσουνε τὶς γιορτινὲς φορεσιές.

Τοὺς ἄντρες μαῦρα φοράκα, ἴσως τσαλακωμένα λίγο μὲ πέτα μεταξωτά. Στὸ στόμα βάλανε ἓνα κομάτι μπαμπάκι γιατί πεθαίνοντας εἶχε μείνει ἀνοιχτό. Οἱ μυῶνες τοῦ προσώπου λίγο συσπασμένοι. Τὰ μάγουλα κίτρινα μὲ λίγες βοῦλες μελανές. Μερικοί, πελιδνὲς μορφές, μτογιατισμένοι μὲ ὄχρα. Φροντίσανε ἀκόμα νὰ τοὺς φορέσουνε τὰ λουστρίνια παπούτσια...

Τὰ μαῦρα πουλιὰ κράζανε λυπητερά, μονότονα.

Ἡ νύχτα ἐρχότανε περπατοῦσε σὰν καμιὰ πόρνη στοὺς δρόμους τῆς πολιτείας, γιὰ νὰ βρεῖ κανένα διαβάτη καὶ νὰ τὸν ξεγελάσει. Τὸ πρόσωπό της τυλιγμένο σὲ μαῦρα πέπλα, γλωμό, θλιβερό.

Τὰ βήματα τοῦ θανάτου βαριά στὴν πολιτεία τούτη. Πάνω σὲ κρεβάτι φτωχικὸ ἀκουμποῦσε ἓνα παρθετικὸ σῶμα.

Ξεπλεγμένα τὰ μαλλιά στὸ μαξιλάρι, ποῦχε μὲ κεφαλαῖο τ' ἀρχικὸ γράμμα τοῦ ὀνόματός της, μοιάζανε σὰ ψοφισμένα φίδια. Τὰ χέρια ἀνήμπορα σφίγγανε στὸ στήθος τὸ μικρὸ σταυρό.

Παραλήρημα.

Ἡ μάνα πήγε στὴν ἄλλη μικρὴ κάμαρη τοῦ σπητιοῦ πού βρισκότανε ἡ μεγάλη ἀδερφή. Τὸ σῶμα της κυρτό, γλωμό τὸ πρόσωπο καὶ τὰ μάτια χαῦνα.

Ἀπὸ τὸ μικρὸ καντήλι πού βρισκότανε στὴν ἄκρη τῆς κάμαρης ἓνα γλωμό φῶς χυνότανε.

Τὰ μάτια τοῦ κοριτσιοῦ σφαιλιστὰ γιὰ ἀνοιχτά, καρφωμένα σὲ κάποια γωνιά. Ἐνα πράσινο φῶς παρᾶξενο χυμένο μέσα τους. Βλέπει. Ἐνας σιδερένιος καθαλλάρης πού

μέσα ἀπὸ τὴ προμετωπίδα του ἔχει καρφωμένα πάνω της δυὸ ἀναμένα μάτια. Τραχὺ τὸ περπάτημά του κι ἀναπάντεχο, γοργὰ τὰ κινήματά του . . . . .

Καθισμένοι οἱ τέσσερες νεκροθάφτες σὲ μιὰ αὐλή.

Μοιάζανε σὰ παλιὰ κουρέλια βρώμικα καὶ ἀκάθαρτα γιὰ σὰ φέρετρα παλιὰ κίτρινα, πού τοὺς βγάλανε κάθε χροσὸ πούχανε.

Ἄμιλητοι, μὲ μορφὲς ἠλίθιες πού νομίζεις πὼς βγήκανε ἀπὸ τὸ τάφο. Περιμένουνε νὰ ξεψυχήσει ὁ ἄρρωστος γιὰ νὰ τὸν πάρουνε. Μιὰ κουκουλωμένη μορφή μπαίνει ἀπὸ τὴ πόρτα καὶ τοὺς πλησιάζει. Εἶναι γλωμή, περιλυσπη μέχρις θανάτου.

Τοὺς ἀρωτᾷ σὰ νὰ μὴ ξέρει τί περιμένουνε καὶ ποιοὶ εἶναι.

Μόλις ἀκούονται τὰ λόγια τῆς μορφῆς αὐτηνῆς.

— . . . Εἴμεθα ἄνθρωποι πού πεθάναμε. . . ἀπαντᾷ, ἐκεῖνος μὲ τὸ βγαλμένο μάτι, μὲ μιὰ φωνὴ ἀπαθὴ καὶ θλιβερή.

Ὁ κουκουλωμένος ἄνθρωπος κάμνει ἓνα βῆμα πρὸς τὰ πίσω.

— Εἴμεθα νεκροί. . . καὶ τώρα περιμένουμε νὰ πάρομε τὸν ἄνθρωπο πού πεθαίνει. Τουλόγουσου; . . .

Μὰ ὁ ἄνθρωπος τοὺς βλέπει καλά.

Οἱ μορφὲς τοὺς καφετιές, τὰ χαρακτηριστικὰ τους ἄγρια πού σοῦ προξενοῦνε τὸ φόβο. Νομίζεις πὼς ἀληθινὰ εἶναι νεκροί, ἀφοῦ βρίσκονται σὲ μιὰ τέτοια πολιτεία.

Σηκώνονται, κι ὁ ἄνθρωπος πού μπῆκε στὴν αὐλὴ τρομαγμένος φεύγει.

— . . . χι. . . χι. . . χι. Ἐνα νευρικὸ γέλιο ἀπὸ τὸ στόμα τῆς γρηᾶς. Κι οἱ τέσσεροί τους μοιάζονε μ' ἔλεεινὰ κουφάρια πού ὁ μαῦρος καθαλλάρης τὰ ἀναγέλασε γιὰ τὴ μικροτητά τους καὶ πού προξενοῦνε ἓνα τρομερὸ ρῖγος, σὲ κάθε ἄνθρωπο πὺς θὰ τοὺς δεῖ . . . . .

Τὰ πρόσωπα τῶν ὄσων ξεφύγανε τὸ θάνατο εἶναι κίτρινα. Τὰ μάτια τους ρεμβὰ καὶ πάντα στὸ θάθος πλημμυρισμένα ἀπὸ τρόμο καὶ φόβο. Βλέπουνε παρᾶξενα κάθε τι. Πολλοὶ τρέμουνε ἀπὸ τὴν ἀδυναμία. Ἄλλοι ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ βήχουνε.

Τὸ βράδυ μὲς τὶς αὐλὲς ἀνάβγουνε ἀνθρακιές.

Πάνω οἰχνοῦνε θειάφι γιὰ ζάχαρη.

Ἔπειτα πέφτουνε σὲ σκέψεις κι ἀκοῦνε τὰ κ ρ ι κ πὸν κάμνουνε τὰ ξύλα. Μερικοὶ ἀκουμποῦνε τὸ κεφάλι τους πάνω στὸ μπαστοῦνι πὸν κρατοῦνε γιὰτὶ αἰστάνονται τὸ κεφάλι τους βαρῦ. Μόλις ἀκούεται ἡ ἀνάσα τους.

Τὰ μάτια τους κάθε τόσο καὶ λίγο βλέπουνε γύρω.

Ἔνας νέος μὲ χλωμὸ πρόσωπο βλέπει πρὸς τὴ πόρτα. Περνοῦνε οἱ τέσσερες νεκροθάφτες κρατόντας μαῦρο φέρετρο.

Ἄπὸ τὸ τρόμο του λιγοθυμᾷ. Οἱ ἄλλοι τρέχουνε κοντὰ του φοβισμένοι. Πολλοὶ σκεπάζουνε τὰ μάτια τους ὅταν βρίσκονται ἀπέναντι στὴ πόρτα. Τὸν συνεφέρνουνε καὶ ἐξακολουθοῦνε πάλι τὶς σκέψεις τους πὸν τὶς κόψανε.

— Εἶναι ἡ ὥρα τῆς νύχτας.

— Εἶναι ἡ ὥρα πὸν ἡ νύχτα ἀπλώνει τὰ μαῦρα πέπλα τῆς σόλο τὸ κόσμο. Εἶναι ἡ ὥρα πὸν οἱ ψυχὲς φρουμάζουν κι ἔρχονται νὰ ποῦνε τὴ στερνὴ τους προσευχὴ, κάτω ἀπὸ τὸ κοινοστάσι τὸ στολισμένο μὲ χλωμὲς βυζαντινὲς παναγιές.

Τὸ ἀφιόλο φῶς τοῦ καντηλιοῦ τὶς περιλούνει κι εἶνε ἡ ψυχὲς, ἀγνές, ντυμένες ἄσπρα γιορτινὰ ροῦχα.

Ἔτσι σκέφτονται οἱ ἀνθρώποι πὸν βρίσκονται γύρω ἀπὸ τὶς ἀνθρακιές.

Μοιάζουνε τὰ μάγουλα κανενὸς ἀπ αὐτοὺς μὲ τὰ μάγουλα τοῦ φάντη τῆς κοντινίας.

Στὴ πολιτεία ἔπεσε θανατικό.

Τὰ μάτια τους ἀργοσαλεύουνε ζητόντας στὸ βραδινὸ σκοτάδι κάτι ἀόρατο, κάτι πὸν ἴσως νὰ βρισκεται στοὺς τάφους. Μερικοὶ λένε ἀσυνάρτητες φράσεις πὸν δὲν ἔχουνε καμιὰ σημασία.

Ἀκούεται κανένα ξεφωνητό, κανένα γαῦγισμα σκύλου πὸν ἴσως πεθαίνει ἀπὸ τοὺς φριχτοὺς πόνους τῆς ἀρρώστειας, σπαράσσοντας κάτω στὸ χῶμα, νὰ σκίξει τὴ νεκρικὴ σιωπὴ τῆς πολιτείας μὲ τὴ πύρινη ρομφαία του. Εἶναι οἱ τελευταῖες φωνὲς πὸν ἀφίνει τὸ ζῶο ἀνήμερο μπρὸς στὸ μαῦρο καβαλλάρι πὸν σέρνει βαριά τὰ βήματά του χτυπώντας μὲ τὸ φαρμακερὸ κοντάρι του κάθε πλάσμα ζωντανό, γιὰτὶ ἡ αἰωνιότητα του θ' ἄτανε ἄσκοπος πολιτέλεια.

Ἡ φωτιά ἀνάβγει.

Ἔτσι πάνω στοὺς τοίχους γίνονται κάτι σκιὲς παρὰ-ξενες, σὰ νὰ κνηγᾷ ἡ μιὰ τὴν ἄλλη γιὰ σὰ νὰ βαστοῦνε δρεπάνια κι ἡ μιὰ γυρεύει νὰ πάρει τὸ κεφάλι τῆς ἄλλης.

Ἔνα τρεμουλίσμα.

Τρέμουνε ὄλες σὰ νὰ πέρασε πάνω ἀπὸ τὰ αὐλα κορμιὰ τους κάποια πνοὴ θανατερή.

Οἱ τέσσερες νεκροθάφτες περπατοῦνε σιωπηλοὶ καὶ θλιμένοι βαθιά.

Οἱ σκιὲς τους εἶναι τέρατα.

Εἶναι Ἀτλαντίδες πὸν σέρνουνε ἕνα πένθιμο ἀρχαϊκὸ χορὸ πάνω στὰ μαῦρα μαλιὰ τῆς θάλασσας.

Μόλις διακρίνονται τὰ θακίνθινα σώματά των μόλις φαίνονται οἱ γόφοι των, μόλις σαλεύει τὸ στήθος.

Τὸ τραγοῦδι τους παθιάρικο ἀπλώνεται.

Κι οἱ θλιθεροὶ αὐτοὶ ἀνθρώποι προχωροῦνε, προχωροῦνε.

Φτάσανε στοὺς λάκκους.

Μέσα σαυτοὺς τυλιγμένα σώματα φωσφορίζουνε παρὰξενα. Ἴσως στὰ πρόσωπα τῶν πτωμάτων νὰ ὑπάρχει ἀκόμα ἡ ἀγωνία τοῦ θανάτου.

Οἱ λάκκοι βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴ πόλη.

Ἐκεῖ μέσα οἰγμένοι ἄντρες, γυναῖκες, γέροι, παιδιὰ.

Μιὰ βροῦμα ἀναδίνεται ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐτοὺς.

Τὰ πτώματα ἀλλάσουν χρῶμα καὶ ἀπὸ ὠχρότατα γίνονται κόκκινα, πολλὲς φορὲς πελιδνά. Μερικὰ βρίσκονται μὲ φουσκωμένα τὰ κεφάλια καὶ τὶς κοιλιές, παραμορφωμένα τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια. Οἱ φλέβες τους ἔχουνε ζωγραφιστεῖ σὰ δέντρα, μὲ πιὸ ζωηρὸ κόκκινο χρῶμα. Σὲ μερικὰ οἱ φλέβες ἀποτελέσανε πλάκες πλατιὲς γιὰ γραμμές.

Τὰ φουσκωμένα κεφάλια εἶνε φριχτά, τὰ μάτια των πρισμένα. Ἀπὸ ταῦτιά τους βγαίνουνε καὶ μπαίνουνε κάτι πράσινες μύγες.

Ἡ ἀποσύνθεση ἔχει ἀρχίσει.

Μερικῶν πτωμάτων τὰ σπλάγγνα εἶνε χυμένα ἔξω κόκκινα, μελανὰ φριχτὰ στὴν ὄψη. Τὰ χέρια πρισμένα, τὰ δάχτυλα λωμένα. Οἱ μύγες νυχτοῦμερα μπαينوβγαίνουν ἀπὸ τὰ ρουθούνια, τὰφτιά, τὰ μάτια. Ὅσα πτώματα μείνανε μὲ ἀνοιχτὰ στόματα φαίνονται ἀπὸ μέσα νὰ βγαίνουνε

γραμμή σκολήκρια και να προχωράνε προς τα σπλάγγνα.

Κάτι κίτρινα για κόκκινα ύγρα κυλούνε.

Η βρωμα είνε φοβερή.

Κάποτε όμως μες τη σιωπή της νύχτας για της μέρας ακούεται ένας δυνατός γ δ ο υ π ο ς.

Τρομάσσει ο λογισμός ή καρδιά χτυπά.

Κάποια κοιλιά φούσκωσε πάρα πολύ κι ήρτε ο καιρός της να σπάσει. Βρομερά άέρια αναδίδονται. Τα σπλάγγνα του πτώματος πεταχθήκανε ως τα πόδια.

Οι πράσινες μύγες όρμούνε μέσα να συνεχίσουνε τη ν αποσύνθεση.

Σιωπή.

Ένα παράξενο θρόϊσμα.

Γονατισμένοι άνθρωποι κάτω από τα δέντρα προσεύχονται.

Τα μάτια τους μένουνε καρφωμένα στη γής.

Μουρμουρίζουνε.

— «... και άφες ήμιν τα όφειλήματα ήμών...»

Ό ήχος είναι άπαλός, συρτός.

Πέρα άπλώνεται ή άπέραντη κοιλάδα, μα πού κάπου, κάπου έχει μερικες άσπρες βούλες σα δέρμα παραδαλής γάτας.

Μερικά έρημα σπητάκια πού δίπλα έχουνε μεγάλα γέρικα δέντρα.

Σιωπή σόλη τη πεδιάδα.

— «... Άνάπαυσον... εν τόπω γλοερφ...»

Είναι ή ώρα πού οι σκιες τρέμουνε κι οι ψυχές κλαίνε.

Μοιάζει σα να θέλει ή κακια αυτή ώρα να πει κάποιο θλιθερό παραμύθι, φριχτό πού ή γής θα σκεπαστεί από πάγους, ό ήλιος θα πάψει να φωτίζει, οι άνθρωποι θα φεύγουνε προς τον Ίσημερινό ακολουθούμενοι από ζώα, ενώ πάνω στο γκρίζο όρίζοντα τα μαύρα κοράκια θα αποτελούνε ένα μαύρο κομπολόι από πιρλάντια.

Όραμα φριχτό, τρομαχτικό.

Ένας γκρίζος καπνός σκέπασε το σπήτι.

Μέσα βρισκόντουσαν πολλοί πεθαμένοι.

Η φωτιά άπλώνει γύρω από το σπήτι γλώσσες πελώριες.

Οι τέσσερες νεκροθάφτες φεύγουνε.

Στα μάτια τους μέσα ύπάρχει ένας μαύρος ίσκιος. Τα πρόσωπά τους δείχνουνε κάτι τι πού μοιάζει με το θάνατο.

Όταν κανέναν τους αντίκρυζε, έφευγε κατατρομαγμένος, έκλαιε με πικρά δάκρυα ξαπλωνότανε στη γής, και περίμενε να έρθει ό θάνατος.

Τα κινήματά τους είνε άργά σαν ανθρώπων πού μετανοιώσανε γιατί γεννήθηκαν, ή σαν ανθρώπων πού βγήκανε ύστερα από μέρες από τάφο.

Έχουνε και οι τέσσερές τους κάτι τι το βουβό πάνω τους το τρομαχτικό. Άπό καιρό σε καιρό μουρμουρούνε.

— «... Όλα δέν είναι παρά ένα μεγάλο ψέμα...»

Ακούεται ό κρότος πού κάμνουνε τα τζάμια σπάζοντας από τη θερμότητα.

Οι τέσσερες νεκροθάφτες βάλανε φωτιά στο σπήτι για να μή κουβαλούνε τους νεκρούς.

Σκέφτονται.

— «Τα σώματα θα πάρουνε και κείνα φωτιά. Η σαρκά θα ζεσταθεί, το λίπος θα άρχισει να λιώνει. Το κρέας θα τζαρώνει, ίσως θα τσουτσουρίζει. Έπειτα το κεφάλι θα πάρει πρώτο γιατί έχει μαλλιά. Το κρανίο θα ζεσταθεί, θα σπάσει και τα μυαλά θα χυθούνε».

Ύστερα μοιάζουνε με ανθρώπους πού δέν ενδιαφέρονται καθόλου για την ύπαρξη τους.

Βουβοι γυρίζουνε πίσω.

— «... Όλα δέν είνε παρά ένα μεγάλο ψέμα...»

Τα κεφάλια τους σκυμένα.

Η φωτιά τους δίδει ένα κόκκινο χρώμα.

Τα μάτια τους είνε ρεμβά.

Μοιάζουνε με καταδίκους πού θέλουνε να πάνε στα σπήτια τους, μα πού φοβούνται μή βρούνε τη πόρτα καρφωμένη. Σκέφτονται ίσως πώς ή γυναίκα τους πέθανε σε κανένα έρημο δρόμο φτύνοντας αίμα, πώς τα παιδιά τους γινήκανε κλέφτες, φονιάδες και πόρνες. Ίσως ή γυναίκα τους πού κάθε βράδυ τους έστρωνε το κρεβάτι να γίνηκε

πόρνη και να γριίζει στους δρόμους πουλώντας τη σάρκα της. Μπορεί αξιολόγα νάνε βαμένη, μπορεί κι άλλας να φορά ένα άσκημο καπέλλο βελουδένιο και να κοιμάται, για να μη πλερώνει νοίκι στα ξρημα μπαγκάκια των πάρκων.

Γυρνάνε πίσω στη πολιτεία.

Στη πολιτεία έπεσε θανατικό.

Τα πρόσωπά τους έχουνε πάρει ένα γαλανό χρώμα.

Νομίζεις πώς είνε πτώματα που άναστηθήκανε και περπατούνε μέσα στη πολιτεία τούτη.

Άποτελούνε ένα φριχτό σύμπλεγμα που τρομάζει τη ζωή, που τρομάζει τους ανθρώπους. Τα λόγια τους άπαισια, άπαθής, θλιβερά.

— ... "Όλα δέν είναι παρά ένα μεγάλο ψέμα..."

Στη πολιτεία έπεσε θανατικό.

Μυρωδιά καμένης σάρκας άναδίνεται.

"Όλα τα νεκρά πτώματα που βρισκόντουσαν μες το σπήτι θα καήκανε και θάνε φριχτά στην όψη.

Τα μάτια τους βγαλμένα. Το κρανίο τους μαύρο με μιá σειρά άσπρα δόντια, τα πλευρά τους μαύρα κάρθουνα. Οί σάρκες τους λωμένες θα βρίσκονται κάτω.

Οί τοίχοι του σπητιού μαύροι.

Τρυπώσανε σε κάποια αύλή.

— ... Είναι καιρός να πεθάνει... Μένει μόνος γιατί όλοι από το φόβο τους φύγανε... "Άσπλαγχνοι..."

— "Εσú είσαι σπλαγχνικός;

— "Ο Θεός είναι σπλαγχνικός;

— "... Όλα δέν είναι παρά ένα μεγάλο ψέμα..."

Σωπάσανε.

Άκούστηκε ένας βόγγος ανθρώπου που πεθαίνει.

— ... Τò μαύρο πουλί ήθελα να πώ ο μαύρος καθαλλάρης, ο πατέρας; "Ω, ώ, ώ... Θεέ, θεέ δέν ύπάρχεις για τους ανθρώπους... είμαι χώμα... χώμα... μὰ τί θέλει ο μαύρος καθαλλάρης;... όχι, όχι δέν είμαι ένα τέτοιο πράμα... είμαι τίποτε; όχι είμαι σκουλήκια... τίποτε τέτοιο... μόνο χώμα, χώμα μὰ που τώρα μιλω..."

Χι... χι... χι... φανταστήτε ο πατέρας χορεύει.

.. Οί καθαλλάρηδες... ο καθαλλάρης... "Εδώ... μάνα θέλεις τίποτε;... έδω στη μασχάλη τρέχει έμπνο, έμπνο, ... μάνα..."

Στη πολιτεία έπεσε θανατικό.

Στους δρόμους άλιχτούνε τα σκυλιά.

Στις γωνιές των σπητιών βρίσκονται φωτιές που καίνε τα ρούχα των άρρώστων.

Μιά βρωμα καμένου πανιού άναδίνεται από κεί κι ο καπνός χάνεται στο σκοτάδι της νύχτας.

Σιωπή.

"Άραγε ύστερα άπ αυτή τη σιωπή, άπ αυτό το σκοτάδι θα γλυκοχαράξει μιá αύγή χρυσοστέφανη;

"Άραγε μερικοί άπ όλους αυτούς τους καταδικασμένους ανθρώπους θα δούνε αυτήν την χρυσοστέφανη αύγή, να τους ραίνει με κόκκινα ρόδα;

"Ός τόσο από καιρό σε καιρό άκούεται βαρú να ταραζει την ήσυχία της νύχτας τò άργό, μελαγχολικό και μονότονο περπάτηγμα του μαύρου καθαλλάρη.

ΗΛΙΑΣ ΧΑΤΖΗΛΙΑΣ

(ΑΛΗΤΗΣ ΖΑΙΛΙΑΣ)

ΣΙΓΟΜΙΛΗΜΑΤΑ

X

Λυπητερά άντηχούνε στην κοίφια μου ψυχή
τα λόγια σου.

Κι όταν δέν μιλάς ή σιωπή σου—πιό φλύαρη—
με παιδεύει.

"Ορκίζεσαι με όρκους φριχτούς πώς μ' αγαπάς
και γώ τους νοιώθω στείρους
Κι όταν δέν τους λές, όταν δέν τους άκούω
ή άμφιβολία με πνίγει.

Διατείνεσαι πὸς ἔμεινες ἀγνή, ὅλη δική μου,
καὶ γὰρ ἀδιάφορος μένω
Κι ὅταν ἡ ὑποψία μου μοῦ περνᾷ πὸς δὲν λὲς ἀλήθεια
ὁ πόνος μοῦ σφίγγει τὴν ψυχή.

Θὰ ἤθελα ἀφρόντιστα, μὲ πίστη δυνατὴ
σὲ σένα νὰ γύρω
Κι ὅταν ἡ ἀπαλὴ στιγμὴ πλησιάζει
ἄγνωστος φόβος μὲ κρατεῖ.

XII

Ἡ φωνὴ τοῦ πωλητῆ ἀνεβαίνει καὶ γεμίζει τὴ μικρὴ
καμαρὴ μου.

Θεὲ μου! τί βραχνὴ πὸν εἶν' ἡ φωνὴ τοῦ κάθε πω-
λητῆ.

Ἔλα πωλιούνται στοὺς δρόμους! Καὶ σὺ διαβάτη
πὸν περνᾷς δίχως νὰ ξέρεις, γιατί ζεῖς καὶ ποιὸς εἶναι ὁ
σκοπὸς σου καὶ σὺ πηγαίνεις κάπου κάτι νὰ πωλήσεις (τὴν
ἀξιοπρέπειά σου ἢ τὴν συνείδησά σου;) καὶ ὅλα στοὺς δρό-
μους πωλιούνται καὶ ἡ ζωὴ μας, καὶ ἡ σκέψη μας, καὶ ἡ ὁμορ-
φιά μας.

Ἔλα πωλιούνται!

Ἡ φωνὴ μου, φωνὴ τοῦ πωλητῆ, βραχνὴ ἀκούεται:
Ἄνθρωποι πωλῶ, ἔλατε σὲ μένα, πωλῶ ὅτι δὲν ἀγορά-
ζεται:

τὴν καλωσύνη.

ΠΟΛΥΣ ΜΟΔΙΝΟΣ

GOETTFRIED KELLER (1819-1890):

Η ΕΥΓΕΝΙΑ

(Ἀπὸ τὰ «Ἑπτὰ Συναξάρια». Μεταφρασμένο ἀπὸ τὸν Carl Dieterich.)

Ἡ Εὐγενία ἦταν θυγατέρα ἑνὸς Ρωμαίου ἄρχοντα πὸν
ζοῦσε μὲ τὴν οἰκογένειά του στὴν Ἀλεξάνδρεια. Ἦταν τότε
γεμάτη ἡ πόλι ἐκεῖνη φιλοσόφους καὶ λογίων λογίων λο-
γιώτατους, καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ἡ Εὐγενία ἔλαβε μία πολὺ
καλὴ ἀνατροφὴ καὶ μάθησι. Κι αὐτὸ τὴν ὠφέλησε τόσο,
πὸν, μόλις εἶχε μεγαλώσει κομμάτι, ἐσύχναζε ὅλα τὰ σχολεῖα
τῶν φιλοσόφων, τῶν σχολιαστῶν καὶ τῶν ρητόρων, σὰν νὰ
ἦταν φοιτητῆς. Κι εἶχε πάντα μαζί της μία φρουρὰ ἀπὸ
δύο χαριτωμένα παιδιὰ τῆς ἡλικίας της. Ἦταν οἱ γιοὶ ἑνὸς
ἀπελεύθερου τοῦ πατέρα της πὸν εἶχαν ἀναθραφεῖ μαζί
της γιὰ νὰ τῆς κάνουν συντροφιά, καὶ ἦταν ὑποχρεωμένοι
νὰ συμμερίζονται ὅλες της τὶς μελέτες.

Ἔτσι ἔγινε μιὰ πεντάμορφη, καὶ οἱ συντρόφοι της, πὸν
κατὰ μιὰ παράξενη σύμπτωσι ὀνομάζονταν καὶ οἱ δύο τους
Ἰάκινθοι, ἐμοιάζαν μὲ δύο τρυφερὰ λουλούδια. Κι ὅπου
ἐφαίνονταν ἡ τριανταφυλλένια ἡ Εὐγενία, ἐκεῖ ἔβλεπες καὶ
τοὺς δύο Ἰακίνθους, πὸν περπατοῦσαν ζερεβόδεξα πίσω
της, ἐνῶ ἡ δέσποινά τους γιρισμένη πίσω συζητοῦσε μαζί
τους. Καὶ ποτὲ δὲν εἶχαν ἄλλη γνώμη ἀπὸ αὐτὴν, καὶ πάν-
τα στὴν ἐκμάθησί τους ἔμεναν μιὰ σπιθαμὴ πίσω της, ὥστε
πάντα ἐκεῖνη ἔβγαине κερδισμένη καὶ ποτὲ δὲν εἶχε νὰ φο-
βᾶται νὰ λείει κάτι πῶ ἀτοπο ἀπὸ κείνους.

Ὅλοι οἱ δασκάλοι τῆς Ἀλεξάνδρειας ἔγραψαν ἐλεγεία
καὶ ἐπιγράμματα πὸν ἐδόξαζαν τὴ μουσειδῆ της μορφὴ,
καὶ οἱ καλοὶ σου οἱ Ἰακίνθοι εἶχαν τὸ χρέος νὰ γράφουν
τοὺς στίχους τους πάνω σὲ χρυσομένους πίνακας καὶ νὰ
τοὺς φέρουν ἀπὸ πίσω της.

Μὲ κάθε ἑξάμηνο ἔγινε πῶ ὁμορφὴ καὶ πῶ σοφὴ.
Περπατοῦσε καὶ ὅλας στοὺς μυστικὸς λαβύρινθους τοῦ Νεο-
πλατωνισμοῦ, ὅταν μία μέρα ὁ νέος ὁ ἀνθύπατος Ἀχιλῆος,
πὸν εἶχε ἐρωτευθεῖ μαζί της, τὴν ἐξήτησε γυναῖκα ἀπὸ τὸν
πατέρα της. Αὐτὸς ὅμως εἶχε τόσο σεβασμὸ γιὰ τὴν κόρη
του, ὥστε μὲ ὅλο του τὸ δικαίωμα πὸν τοῦδινε ὁ νόμος,

δὲν ἐτόλμησε νὰ τῆς κάμει τὴν παραμικρὴ πρότασι. Κι ὅσον κι ἂν τοῦ ἄρεσε νὰ γείνει γαμπρὸς του, τὸν ἄφισε στὴν πρωτοβουλία τῆς ἐντελῶς.

Ἐδέχθηκε τὸν ἀνθύπατο μὲ τέλεια ἡσυχία καὶ ἀξιοπρέπεια ἀνάμεσα στὰ περγαμηνά της καὶ μὲ τοὺς Ὑακίνθους ἀποπίσω ἀπὸ τὴν πολτρὸνα τῆς. Ὁ ἕνας τους φοροῦσε μιὰ γαλάζια γλαμύδα, ὁ ἄλλος ἕνα τρανταφυλλί, κι αὐτὴ ἢ ἴδια ἕνα κάτασπρο. Καὶ θὰ εἶχε ἀμφιβολία κανένας, ἂν ἀντίκρουζε τρία ὡμορφα παιδιὰ ἢ τρεῖς δροσαῖτες παρθένες.

Μπροστὰ σαυτὸ τὸ δικαστήριον παρουσιάσθηκε τώρα ὁ ἀνδρικός ὁ Ἀχιλῖνος μὲ λιτὴ κι ἀξιόπρεπη φορεσιά. Ἦθελε νὰ τῆς μιλήσει τῆς Εὐγενίας μὲ ἐμπιστευτικὰ καὶ τρυφερὰ λόγια, ἀφοῦ ὅμως κατάλαβε πὼς δὲν ἔδωσε δρόμον στὰ παλληκάρια, ἐκάθησε ἀντίκρου τῆς σὲ μιὰ καρέκλα καὶ τῆς φανέρωσε τὴν ἀγάπη του μὲ λίγα καὶ στερεὰ λόγια. Ἔπρεπε ὅμως νὰ προφυλαχθεῖ, γιατί εἶχε στηλώσει τὰ μάτια του καταπάνω τῆς ἀκίνητα κ' ἔβλεπε τὸ μεγάλο τῆς τὸ θέλητρο.

Χαμογέλισε ἐλαφρὰ ἡ κόρη κι οὔτε κοκκίνησε κι ὄλας. Τόσο τῆς εἶχε δώσει ἡ ἐπιστήμη τῆς κι ἡ διανοητικὴ τῆς μόρφωσι κάθε λεπτότερη κίνησι τῆς καθημερινῆς ζωῆς. Πῆρε μόνον ἕνα σοβαρὸ καὶ βαθύνου ὕφος καὶ τοῦ ἀπάντησε:

«Ἡ ἐπιθυμία σου, Ἀχιλῖνε, νὰ μὲ πάρεις γυναῖκα, μὲ τιμᾶει παραπολύ, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ μὲ παρασύρει σὲ μιὰ ἀσοφία· μιὰ τέτοια ὅμως θὰ ἦταν, ἂν θάκολουθούσαμε τὶς πρώτες μας ὁρμές, χωρὶς νὰ ἐξετάσομε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Ὁ πρῶτος ὁρος πού ζητάω ἀπὸ ἕνα σύζυγο, εἶναι, νὰ ἐννοεῖ τὴν διανοητικὴ μου ζωὴ καὶ τὴν προσπάθεια μου νὰ τὴν τιμᾶει καὶ νὰ τὴν συμμαρτυρεῖται. Γιὰ τοῦτο θὰ σὲ δεχθῶ καλά, ἂν θέλεις νὰ εἶσαι συχνὰ στὴ συντροφιά μου καὶ νὰ ἀνταγωνίζεσαι μὲ αὐτοὺς τοὺς συντρόφους τῆς νεότητος μου νὰ ἐξιχνιάζεις τὰ πιὸ ἄβλα πράγματα. Τότε θὰ καταλάβομε, ἂν θὰ εἴμαστε προσωρισμένοι ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο ἢ ὄχι. Καὶ ὕστερ' ἀπὸ ἕνα καιρὸ κοινῆς διανοητικῆς δραστηριότητος θὰ γνωρίσομε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, καθὼς εἶναι προεπιβεβλημένον γιὰ θεόπλαστα ὄντα, πού δὲν περπατοῦνε στὸ σκοτάδι, ἀλλὰ στὸ φῶς.»

Σ' αὐτὴν τὴν ὑψηλόφρονα αἴτησι ἀπάντησε ὁ Ἀχιλῖνος μὲ μίαν κάποια ἔξαψι, ἀλλ' ὅμως μὲ μιὰ περίφρανη

KARL DIETERICH
(Σκίτσο τοῦ Μ. Ματσούκη)

γαλήνη. «'Αν δὲν σὲ γνῶριζα, Εὐγενία, δὲν θὰ σὲ γύρευα γυναίκα. Ἐμένα ὅμως μὲ γνῶριζει ὄχι μόνον τὸ δυνατὸ Ρωμαϊκὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπαρχία τούτη! Ἄν δὲν φτάνει λοιπὸν ἡ μάθησή σου νὰ γνῶρίζεις τί πρᾶμα εἶμαι, δὲν θὰ φτάσει, φοβοῦμαι, ποτέ σου. Οὔτε ἤρθα ἐδῶ, γιὰ νὰ ξαναπάω στὸ σκολεῖο, παρὰ γιὰ νὰ πάρω γυναίκα. Κι ὅσο γιὰ τὰ δυὸ αὐτὰ τὰ παιδιὰ, ἡ πρώτη μου ἐπιθυμία θὰ ἦταν νὰ τοὺς δώσεις δρόμο καὶ νὰ τοὺς ἀποδώσεις στοὺς γονεῖς τους, γιὰ νὰ τοὺς βοηθοῦν καὶ τοὺς ὠφελοῦν. Σὲ παρακαλῶ τώρα νὰ μοῦ δώσεις ἀπάντηση, ὄχι σὰν λογία, ἀλλὰ σὰν γυναίκα ἀπὸ σάρκα καὶ αἷμα!»

Τώρα δὲ κοκκίνησε κι ἡ ὄρια μας ἡ φιλοσόφισσα σὰν ἓνα γαρούφαλο κι εἶπε, ἐνῶ χτυποῦσε ἡ καρδιά της: «Ἡ ἀπόκρισή μου δὲν θὰ ῥγήσει νὰ σοῦ δοθεῖ, ἀφοῦ κατὰλυθα ἀπὸ τὰ λόγια σου, πὼς δὲν μὲ ἀγαπᾷς! Οὔτε θὰ τὸ ψηφοῦσα αὐτό, ἂν δὲν θὰ ἦταν προσβολὴ γιὰ τὴν κόρη ἐνὸς Ρωμαίου ἀρχοντα νὰ τῆς εἰπεί κανεὶς ψέμματα!»

«Δὲν λέω ψέμματα ποτέ!» εἶπε ψυχρὰ ὁ Ἄκιλινος.

«Χαῖρε!»

Τοῦ γύρισε τὶς πλάτες ἡ Εὐγενία χωρὶς νὰ ἀπαντήσῃ στὸν ἀποχαιρετισμὸ του, κι ὁ Ἄκιλινος βγῆκε ἀργὰ ἀπ τὸ σπίτι κι ἐπῆγε στὴν κατοικία του. Ἐκεῖνη, σὰν νὰ μὴ εἶχε γίνει τίποτε, ἔπαιρνε τὰ βιβλία της, τὰ γράμματα ὅμως ἐχόρευαν μπροστά της κι οἱ δύο Ὑάκινθοι ἔπρεπε νὰ τῆς ἀναγνώσουν, ἐνῶ τὲς σκέψεις της τὲς ἄφησε θυμωμένη νὰ πλανιούνται ἀλλοῦ. Γιατί ἐνῶ ἕως τώρα εἶχε ρίξει μᾶτι πάνω στὸν ἀνθρώπατο, τῆς εἶχε γίνει τώρα ἓνα ἐμπόδιο πού δὲν μπόρεσε νὰ τὸ ὑπερνικήσῃ. Ὁ Ἄκιλινος ὥστόσο διεκπεραίωνε ἡσυχᾶ τὶς δουλειές του καὶ κρυφostenάζε μονάχα γιὰ τὴ δική του ἀνοησία πού δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ξεχάσῃ τὴν σχολαστικὴ τὴν λυγροσύνη.

* * *

Ἐπέρασαν δύο χρόνια κι ἔγινε ἡ Εὐγενία ὀλοένα πιὸ περίεργη καὶ ἔξοχη, ἐνῶ οἱ Ὑάκινθοι ἔμοιαζαν μὲ κάτι παλληκάρια πού ἔβγαλαν πειὰ καὶ λίγα γένεια. Μολονότι ἀρχίζει τώρα ὁ κόσμος ὅλος νὰ τὴν κοροῦδεύει γιὰ τὴν παρὰξενη της σχέση μὲ τοὺς νέους κι ἀρχισαν πιά ἀντὶ σὲ θαυμαστικὰ ἐπιγράμματα νὰ ξεφυτρώνουν σατυρικοὶ στί-

χοι, δὲν ἀποφάσισε νὰ δώσει δρόμο στοὺς φρουροὺς της, γιατί ὑπῆρχε ἀκόμα ὁ Ἀχιλῆος ποὺ δὲν ἤθελε νὰ τοὺς διατηρήσει αὐτῇ. Ἐκείνος ὅμως ἤσυχά ἐξακολούθησε τὸν δρόμον του, σὰν νὰ μὴν τὸν ἐμελεε γιὰ τίποτε, μὰ οὔτε κοίταζε καμμιά ἄλλη γυναῖκα, ὥστε δὲν ἄκουσε κανέναν γιὰ καμμιά προξενειὰ του καὶ τοῦ ἔγεινε ψεγάδι ποὺ σὰν ἄρχοντας ποὺ ἦταν, ζοῦσε ἀκόμα ἀνύπαντρος.

Ἡ πεισματάρρα ἡ Εὐγενία ἀπεναντίας προφυλάσσονταν νὰ τοῦ δώσει ἓνα σημάδι προσπέλασης μὲ τὸ νὰ διώξει τὰ ὀχληρὰ παλληκάρια. Ἐπειτα τῶκαμε πείσμα νὰ δώσει λόγο μόνο στὸν ἑαυτὸ της καὶ νὰ διατηρεῖ τὴν συνείδηση μιᾶς ἀγνῆς ζωῆς ὑπὸ περιστάσεις ποὺ γιὰ κάθε ἄλλη γυναῖκα θὰ ἦταν ἐπικίνδυνες. Τέτοιες παραξενιές ἦταν τότε τῆς ὥρας.

Ὡστόσο δὲν εἶχε πάντα κέφι ἡ Εὐγενία.

Οἱ καλοσπουδασμένοι της δοῦλοι εἶχαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν γῆν καὶ ἀπὸ κεῖ εἰς τὴν κόλαση μὲ τὴν φιλοσοφία τους, γιὰ νὰ τοὺς γίνει ξαφνικὰ διακοπή. Τότε ἔπρεπε νὰ περπατήσουν ὄρες μαζί της στὰ χωράφια, δίχως νὰ καταδεχτεῖ ἐκείνη νὰ τοὺς μιλάει. Ἐνα πρωτὶ τῆς ἦρθε ἡ ἐπιθυμία νὰ κάμει μιὰ ἐκδρομὴ σ'ἓνα ἀγροτικὸ χτήμα. Κυβερνοῦσε ἡ ἴδια τὸ ἀμάξι καὶ ἦταν στὸ κέφι της, γιατί ἦταν μιὰ διάφανη ἀνοιξιάτικη μέρα καὶ ὁ ἀγέρας πλημμυρισμένος εὐωδιές. Τοὺς εὐχαριστοῦσε τοὺς Ὑακίνθους ἡ εὐφροσύνη τῆς κυρᾶς τους, καὶ ἔτσι περνοῦσαν ἀπὸ ἓνα μαχαλᾶ, ὅπου οἱ χριστιανοὶ εἶχαν ἄδεια νὰ κάμουν τὴν λειτουργία τους. Εἶχαν τὴν Κυριακὴ τους ἐκείνη τὴν ἡμέρα. Ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν ἐνὸς μοναστηρίου ἀκούσθηκαν ψάλμωδιες. Σταμάτησε ἡ Εὐγενία τᾶλογα, γιὰ νὰ κροασθεῖ, καὶ ἄκουσε τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦ: «Κύριος ποιμαίνει σε, καὶ οὐδὲν μὲ ὑστερήσει, εἰς τόπον γλῶσς ἐκεῖ με κατεσκήνωσεν ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως ἐξέθρεψέν με».

Ἀκούοντας αὐτὰ τὰ λόγια βγαλμένα ἀπὸ θρησκευτικὴς ψυχῆς, κατάλαβε νὰ ταπεινωθεῖ ἡ ψεύτικη της οὐσία, καὶ τι τῆς χτύπησε κατάκαρδα καὶ ἐφαίνονταν νὰ ξέρει, τί τῆς γίνονταν. Σιγά, χωρὶς νὰ μιλήσει, ἐξακολουθοῦσε τὸ δρόμο της στὸ χτήμα. Ἐκεῖ ἄλλαξε καὶ φόρεσε ἀντρικιὰ φορέματα, ἔγνεψε στοὺς Ὑακίνθους καὶ βγήκε μαζί τους ἀπὸ τὸ σπίτι, χωρὶς νὰ τοὺς ἴδωσιν τὰ δουλικὰ. Ἐγύρισε στὸ μοναστήρι, χτύπησε τὴν πόρτα καὶ εἶπε στὸν ἡγούμενον πὼς ἦταν τρεῖς

νέοι ποὺ πιθυμοῦσαν νὰ καλογηρέψουν, γιὰ νὰ ποσυρθοῦν ἀπὸ τὸν κόσμον. Ἀφοῦ εἶχε καλὴ μάθηση, ἀποκρίθηκε τόσον καλὰ στις ἐξεταστικὰ ἐρωτήσεις τοῦ ἡγούμενου, ποὺ τοὺς δέχτηκε καὶ τοὺς τρεῖς στὸ μοναστήρι του καὶ τοὺς ἔβαλε νὰ ντυθοῦν τὰ ράσα.

Ἦταν τώρα ἡ Εὐγενία ἓνας ὁμορφος καὶ ἀγγελολόγος καλὸς καλὸς καὶ τὸν ἔλεγαν πᾶτερ Εὐγένιο. Καὶ οἱ Ὑακίνθοι, θέλοντας μὴ θέλοντας, μεταμορφώθηκαν πάλι σὲ καλόγηρους, οὔτε τοὺς ἔκαμε ἐντύπωση αὐτῇ ἡ μεταμόρφωση, γιατί ἦταν μαθημένοι πρὸ πολλοῦ νὰ ζοῦνε κατὰ τὴν θέληση τοῦ θηλυκοῦ τους πρότυπου. Μὰ δὲν τοὺς πείραζε ἡ καλόγηρικὴ ζωὴ, ἀφοῦ περνοῦσαν πρὸ ἡσυχᾶ οἱ μέρες τους, δὲν εἶχαν πιά ἀνάγκη νὰ μελετοῦνε, παρὰ μόνον νὰ ὑποτάσσονται καὶ νὰ ὑπακούονται.

Ὁ πᾶτερ Εὐγένιος ὅμως, ἦταν ἀκούραστος καὶ ἔγεινε ἓνας περίφημος καλόγηρος κάτασπρος στὸ πρόσωπό του, μὰ μὲ σπιθοβόλα μάτια καὶ μὲ τὴν εὐπρέπεια ἐνὸς ἀρχαγγέλου. Ἐκαμε πολλοὺς προσηλύτους, διακόνευσεν τοὺς ἄρρωστους καὶ τοὺς ἀθλιούς, ἐνεβάθυνε τὴν ἀγία Γραφή, καὶ ἐκήρυσσε μὲ μιὰ φωνὴν σὰν καμπάνα. Καὶ ὅταν πέθανε ὁ ἡγούμενος, ἔγεινε διάδοχος του, καὶ ἔτσι ἡ ἀρχοντομαθημένη μας ἡ Εὐγενία ἦταν ἓνας ἡγούμενος ποὺ κυριαρχοῦσε ἀπὸ πᾶνω ἀπὸ μιὰ ἑβδομηνταριὰ καλόγηράκια.

* * *

Τὸν καιρὸν, ποὺ ἔτσι ἀνεξήγητα εἶχε χαθεῖ ἡ Εὐγενία μὲ τοὺς συντρόφους της ὥστε ἔμεινε ἀνεξεύρετη, ὁ πατέρας της εἶχε συμβουλευθεῖ ἓνα μαντεῖο, τί τάχα ἀπόγεινε ἡ κόρη του. Καὶ τοῦ ἀποφάνθηκε, πὼς ἡ Εὐγενία εἶχε ἀναληφθεῖ ἀπὸ τοὺς θεοὺς ποὺ τὴν εἶχαν μεταθέσει ἀνάμεσα στ' ἀστέρια. Οἱ ἱερεῖς δηλ., ἐπωφελήθηκαν τὸ γεγονός, γιὰ νὰ εἰδείξουν ἓνα θαῦμα ἀπέναντι στοὺς Χριστιανούς, ἐνῶ αὐτοὶ πρὸ πολλοῦ εἶχαν στὸ μαγειρεῖο τὸ λαγόν. Ἐδειχναν κίβλας ἓνα ἀστέρι στὸ στερέωμα μὲ δυὸ μικροσκοπικοὺς ἀστερίσκους καὶ ἔλεγαν πὼς αὐτὸ εἶνε ὁ νέος ἀστερισμός. Στέκονταν τώρα οἱ καλοὶ μας οἱ Ἀλεξανδρινοὶ στοὺς δρόμους καὶ στὰ ἡλιακὰ τῶν σπιτιῶν τους καὶ κοίταζαν ἀπάνω, καὶ μερικοὶ ποὺ τὴν εἶχαν ἴδει νὰ τριγυρίζει καὶ ποὺ θυμοῦνταν τὴν ὁμορφιά της, ἐρωτεύτηκαν τώρα μαζί της καὶ κοίταζαν καμ-

μύζοντας τ'άστρο, πού ἔπλεε ἤσυχια στὸν καταγάλανο οὐρανό.

Κι ὁ Ἀχιλῆος γύρισε τὰ μάτια του ἀπάνω, κούνησε ὅμως τὸ κεφάλι, γιατί δὲν καλοπίστευε τὸ πρᾶμα. Τόσο πιὸ ἀκλόνητα ὅμως ὁ πατέρας της πίστευε τὸ θαῦμα, ἐννοιοῦθε μιὰ δυνατὴ ἔξαρση καὶ κατώρθωσε μὲ τὴν βοήθεια τῶν ἱερέων νὰ ἐγερθεῖ μιὰ προτομὴ στὴν κόρη του σ' ἓνα ναὸ καὶ νὰ λατρεύεται μάλιστα σὰν θεά. Ὁ Ἀχιλῆος πού εἶχε νὰ δώσει τὴν ἄδεια τῆς ἀρχῆς, τὸ ἔκαμε ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μοιάζει ἢ εἰκόνα τῆς ἀναλειμμένης. Κι ἔτσι ἡ μαρμαρινή της προτομὴ στήθηκε στὸν πρόναο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἦταν ἓνα ἔργο ἀξιοθαύμαστο, γιατί μὲ ὅλην τὴν ὁμοιότητα ἦταν ἓνα ἰδανικὸ ἀνάγλυφο.

* * *

Οἱ ἑβδομῆντα καλόγηροι καταχολώθηκαν γιὰ τὸ θρίαμβο τῶν ἐθνικῶν, νὰ ἐγερθεῖ δηλ. ἓνα καινούργιο εἶδωλο μιᾶς θνητῆς πού τὴ λάτρευαν σὰν θεά. Περισσότερο ὅμως ἔβριζαν γιὰ τὴν ἴδια τὴν γυναῖκα πού τὴν ἔλεγαν μιὰ σουρτουκά καὶ κομπώτρια. Κι ἔγεινε ἓνας μεγάλος καυγᾶς στὸ γεῦμα τους. Οἱ Ὑάκινθοι, πού εἶχαν γίνει δυὸ πονηρὰ καλογηράκια καὶ φύλαγαν τὸ μυστικὸ τοῦ ἡγουμένου τους στὴν καρδιά τους, τὸν ἐκοίταξαν μὲ πολυσήμαντα βλέμματα. Αὐτὸς ὅμως τοὺς ἔγνεψε κρυφὰ νὰ σιωπήσουν κι ὑπέφερε τὶς βρισιὲς ὡς τιμωρία γιὰ τὸ παλιὸ του τὸ ἁμαρτωλὸ πνεῦμα.

Κατὰ τὴν νύχτα ὅμως μετὰ τὰ μεσάνυχτα, σηκώθηκε ἡ Εὐγενία ἀπὸ τὸ κρεβάτι της, πήρε ἓνα γερὸ σφυρὶ καὶ βγήκε σιγὰ ἀπὸ τὸ μοναστήρι, γιὰ νὰ βρεῖ τὸ ἀνάγλυφο καὶ νὰ τὸ συντρίψει. Εὐκόλα βρῆκε τὸ μαρμαρόχτιστο μέρος τῆς πόλεως ὅπου ἦταν οἱ ναοὶ καὶ τὰ δημόσια χεῖρια. Ψυχὴ δὲν ἀκούσθηκε μέσ' στὸ σιγανὸ τὸν πετρόκασμο. Κι ὅταν ἀνέβαινε ὁ ψευτοκαλόγηρος τὰ σκαλοπάτια τοῦ ναοῦ, ἔξαφνα τὸ φεγγάρι σηκώθηκε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν πόλι κι ἔβριξε τὸ φεγγαρόλο του φῶς ἀνάμεσα στὲς κολόννες τοῦ πρόναου. Εἶδε τότε ἡ Εὐγενία τὸ ἀνάγλυφο της κάτωσπερο σὰν τὸ χιόνι μὲ ὅλην τὴ χάρι της καὶ τὴν ὁμορφιά της, μὲ τὸ ἐνθουσιασμένον της τὸ βλέμμα καὶ μὲ ἓνα χαμόγελο στὸ στόμα.

Μὲ περιέργεια προχωροῦσε καὶ ἡ Χριστιανὴ μας, μὲ τὸ

σηκωμένο σφυρὶ στὸ χέρι της. Ὅταν ἀντίκρουσε ὅμως τὸ ἀνάγλυφο καλὰ καλὰ, μιὰ ἡδονὴ πέρασε ἀπὸ τὴν καρδιά της, κατέβαζε τὸ σφυρὶ κι ἀπολάμβανε σιγαλὰ τὴ θέα τῆ δικῆς της. Μιὰ πικρὴ μελαγχολία τὴν εἶχε περιχύσει, ἓνα αἶσθημα, σὰν νὰ ἦταν διωγμένη ἀπὸ ἓνα πιὸ ὠραῖο κόσμος καὶ σὰν νὰ περιπλανῶνταν τώρα στὴν ἐρημιὰ σὰν ἓνα φάντασμα. Γιατὶ ἂν καὶ ἦταν ἰδανικὸ, ἴσια ἴσια γι αὐτὸ ἔδειχνε τὸν καθ' ἑαυτὸ χαραχτήρα της, ὅπου ἐκρύβονταν μόνον μὲ τὸν δασκαλισμὸ της κι ἦταν ἓνα αἶσθημα πιὸ γενναῖο ἀπὸ τὴν ματαιοδοξία, πού τὴν ἄφηνε νὰ ἰδεῖ τὸν ἑαυτὸ της μὲς στὴν μαγικὴ τῆ φεγγαριά.

Ἐκεῖ πού στέκονταν, ἀκουσε μὲ μιᾶς ἓνα γοργὸ βῆμα ἀνδρός. Σὰν ἄθελα κρύφτηκε ἡ κόρη στὸν ἴσκιό μιᾶς κολόννας, κι ἀπὸ κεῖ εἶδε νὰ πλησιάζει τὴ ψηλὴ μορφὴ τοῦ Ἀχιλῆος. Τὸν εἶδε νὰ σταθεῖ μπροστὰ στὸ ἀνάγλυφο, τὴ θεωροῦσε πολὺ ὦρα κι ἔβαζε ἐπὶ τέλους τὴν ἀγκάλη του γύρο στὸ λαιμὸ της, γιὰ νὰ τὴ φιλήσει σιγὰ στὰ μαρμαρένια χεῖλη. Ἐπειτα κουκουλώθηκε στὸν μανδύα του κι ἔφυγε ἀργά, γυρίζοντας μερικὲς φορὲς στὸ ὀλόλαμπρο ἔργο. Ἐτρεμε τόσο ἡ Εὐγενία πού τὸ κατάλαβε ἡ ἴδια. Μαζεύθηκε μὲ θυμὸ, πάτησε πάλι μπροστὰ στὸ ἀνάγλυφο κι ἐσήκωσε τὸ σφυρὶ, γιὰ νὰ δώσει ἓνα τέλος στὸ ἁμαρτωλὸ ἐκεῖνα στοιχείο. Ἀντὶ ὅμως νὰ συντρίψει τὸ ὁμορφο κεφάλι, ἀναλύθηκε σὲ δάκρυα, φίλησε κι ἐκείνη τὰ χεῖλη του κι ἔφυγε, ἀφοῦ ἄκουε τὰ βήματα τῆς νυχτερινῆς φρουράς. Μὲ κυματιστὸ τὸ στήθος γλίστησε στὸ κελλί της, μὰ δὲν κοιμήθηκε ἐκείνη τὴ νύχτα, ὥσπου βγήκε ὁ ἥλιος. Καὶ χάνοντας τὸν ὄρθρο, ἔβλεπε πράγματα στῶνειρό της πού δὲν εἶχαν καμμιά σχέση μὲ κείνο.

* * *

Ἐσέβονταν οἱ καλόγηροι τὸν ὕπνο τοῦ ἡγουμένου τους σὰν μιὰ συνέπεια νυχτεριοῦ. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ τοῦ τὸν κόψουν, ἀφοῦ εἶχαν μιὰ ἔκτακτη ὑπόθεση. Μιὰ ἀρχόντισσα χήρα, πού ἐπροσποιοῦνταν πὼς εἶναι ἄρρωστη βαρειά κι ἤθελε μιὰ πνευματικὴ ὑποστήριξη εἶχε ζητήσῃ τὴν παρηγοριά καὶ τὴ συμβουλή τοῦ ἡγουμένου Εὐγενίου πού τὸν ἐκτιμοῦσε πρὸ πολλοῦ. Γιὰ νὰ μὴ τοὺς ξεφύγει αὐτὴ ἡ ἀπόκτηση, πού θὰ μεγάλωνε τὴν ὑπόληψη

τῆς ἐκκλησίας τους, ξύπνησαν τὴν Εὐγενία. Μίσοσυγχισμένη και μὲ κοκκινισμένα μάγουλα ξεκίνησε συλλογιζομένη μάλ-
λον τὰ ὄνειρα τοῦ πρωῖνου τῆς ὕπνου παρὰ ἐκεῖνα πού θά
ἦταν μπροστά της. Μπήκε στο σπίτι τῆς Ἑλληνίδας, τὴν
ἔβαλαν στο δωμάτιό της και τὴν ἄφησαν μόνη μαζί της.
Μιά ὁμορφη γυναίκα, μόλις τριαντάχρονη, ἦταν ξαπλωμένη
σὲ μιὰ κλίνη, ὄχι ὅμως σὰν μιὰ ἄρρωστη και καταφυγμένη,
ἀλλὰ φωτοβολοῦσα ἀπὸ πάθος και χαρὰ ζωῆς. Μόλις φέρ-
θηκε κάπως ἤσυχα και φρόνιμα ὥσπου ὁ δῆθεν καλόγηρος
εἶχε καθῆσει κοντά της, ἔπειτα ὅμως ἔπιασε τὰ δυὸ του
χέρια, ἔβαλε σφιχτὰ ἀπάνω τὸ μέτωπο της και τὰ καταφί-
λησε. Ἡ Εὐγενία πού εἶχε τὸ νοῦ τῆς σά'λλα και δὲν ἐπρό-
σεχε στὴν ὄψι τῆς γυναίκας, τὴν ἄφησε και πέρνωντας θάρ-
ρος μαυτό, ἡ Ἑλληνίδα πῆρε στὴν ἀγκαλιά της τὴν
Εὐγενία νομίζοντας πὼς ἔχει μπροστά της τὸ πιὸ ὁμορφο
καλογηρόπουλο. Καὶ πρὶν τὸ καταλάβει, βρέθηκε σφιχταγ-
καλιασμένη ἀπὸ τὴν ἐρωτόληπτη γυναίκα και ἔνοιωσε ἕνα
χαλάζι ἀπὸ δυνατὰ φιλιὰ. Ἐπὶ τέλους ξύπνησε ἡ Εὐγενία
ἀπὸ τὴν νάρκη της, πέρασαν ὅμως μερικὲς στιγμὲς ὥσπου
νὰ ξεκολληθεῖ ἀπὸ τὴ σφιχτὴ ἀγκαλιά. Παρευτὺς ὅμως ἡ
γλῶσσα τῆς διαβόλισσας κουνήθηκε, και σὲ μιὰ καταιγίδα
ἀπὸ λόγια ἐφανέρωσε τὸν ἔρωτα της στὸν σαστισμένο τὸν
καλόγηρο κι ἐπάσκισε νὰ τοῦ ἀποδειξοῦ πὼς εἶνε καθῆκον τῆς
ὁμορφιάς του και τῆς νιότης του νὰ καταπραῖνει τὸν ἔρωτα
αὐτὸν και πὼς γι αὐτὸ τὸν εἶχε καλέσει. Συναμα ἔκαμε ἄλ-
λες δοκιμὲς νὰ παραπλανήσει τὸν νέο ἡγούμενο, ὥστε δὲν
ἤξερε τί νὰ κάμει ἡ Εὐγενία. Ἐξαφνα ὅμως κατάφερε νὰ
μαζευτεῖ και μὲ σπιθόβολα μάτια της τὰ διάβασε τόσο χον-
τρα και μὲ τέτοιες κατάρεις πὸν μόνον ἕνας καλόγε-
ρος τὶς ξέρει. Ἄμα κατάλαβε ἡ ἄλλη πὼς δὲν ἐπέτυχε τὸ
σκέδιο της, βρῆκε γιὰ διέξοδο ἐκεῖνο πὸν εἶχε πιά βρεῖ
ἡ γυναίκα τοῦ Ποιφάρ και πὸν τὸ βρῆκαν χίλιες ἄλλες
ἀπὸ τότε. Ρίχτηκε ἄγρια πάνω στὴν Εὐγενία, τὴν ἀγκά-
λιασε πάλι σφιχτὰ, τὴν ἔσυρε μὲ βία χάμου στο κρεβάτι
και ἔβαλε τὶς φωνὲς πὸν οἱ δοῦλες της χύνονταν ὀλοῦθε στο
δωμάτιο.

«Βοήθεια! Βοήθεια!» φώναξε, «αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος
θέλει νὰ μὲ ἐκβιάσει!» Καὶ σύνωρα, ἄφησε τὴν Εὐγενία, ἡ
ὁποία συγχισμένη και τρομαγμένη πάτησε στὰ πόδια της.
Κι ὅταν οἱ ταραγμένες δοῦλες ἀρχίζαν νὰ φωνάζουν πιὸ

δυνατὰ ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἀφέντισσά τους, ὅταν ἔτρεχαν δὴ
και κεῖ γιὰ νὰ βροῦν βοηθοῦς, ἡ Εὐγενία, πὸν δὲν μπορού-
σε νὰ βγάλει μιλιὰ, ἔφυγε βιαστικὰ ἀπὸ τὸ σπίτι μ' ἕνα
αἶσθημα ντροπῆς και ἀηδίας, καταταραγμένη ἀπὸ τὸ θό-
ρυθο και τὶς βρισιὲς τοῦ ἐξώφρενου γυναικόκοσμου.

**

Δὲν ἐδίστασε τώρα ἡ διαβολόχηρα νὰ πάει μὲ τὲς
δοῦλες τὸν στοῦ ὑπάτου, δηλ. στοῦ Ἀχιλίου, και μαρτύ-
ρησε τὸν καλόγηρο πὼς μπήκε στο σπίτι της μὲ ὑπολο-
τρόπο, γιὰ νὰ δοκιμάσει τάχα νὰ τὴν κάμει Χριστιανή, κι
ἔπειτα, ὅταν δὲν ἐπέτυχε, νὰ τὴν ἐκβιάσει. Ἀφοῦ οἱ δοῦλες
της μαρτυροῦσαν τὴν ἀλήθεια τῶν καταθέσεων της, ὀργι-
σμένος ὁ Ἀχιλῖνος ἔβαλε στρατιῶτες στο μοναστήρι και
διάταξε νὰ φέρουν μπροστά του τὸν ἡγούμενο μαζί μὲ τοὺς
καλόγηρους, γιὰ νὰ τοὺς δικάσει.

«Ἔτσι λοιπὸν, παλιάνθρωποι,» τοὺς ἀποπῆρε, «τὸ
παίρνετε ἀπάνω σας πιά, πὸν προσβάλετε τὴν τιμὴ τῶν γυ-
ναϊκῶν μας και τριγυρνάτε σὰν τοὺς ἀρπαχτικούς λύκους;
Μήπως ὁ Χριστὸς, πὸν τὸν ἐτιμῶ περισσότερο ἀπὸ σὰς
τοὺς ψεῦτες, σὰς ἔμαθε κάτι τέτοιο, εἶτε σὰς πρόσταξε; Ὅχι
βέβαια! Σεῖς εἰσθε μιὰ συμμορία ἀπὸ ἀρχεῖους πὸν κορ-
δώνεσθε στάνοιχτά, μὲ τὸ χριστιανικὸ ὄνομα, γιὰ νὰ τὸ ἀτι-
μάζετε στὰ κρυφά! Δικαιολογηθεῖτε τὸ λοιπὸν, ἂν μπορείτε!»

Ἐπανέλαβε τώρα ἡ παλιόχηρα τὴν πλαστὴ της ἱστο-
ρία, κόβοντάς τὴν μὲ ψευδοστεναγμοὺς και μὲ ψευ-
τοκλάμματα. Καὶ σὰν τελείωσε και κουκουλώθηκε πάλι
στὶς μπόλιες της, ἀλληλοκοιτάχτηκαν οἱ καλόγηροι φο-
βισμένοι, κι ἔπειτα ἔρριξαν τὰ βλέμματα τους στὸν ἡγού-
μενο τους πὸν τὸν εἶχαν γιὰ ἐνάρετο κι ἐσήκωσαν μαζί τὲς
φωνὲς τους, γιὰ νὰποκρούσουν τὴν ἀδικαιολόγητη κατηγο-
ρία. Ὅχι ὅμως μόνον τὰ δουλικὰ τῆς ψεύτριας, ἀλλὰ και
μερικοὶ γείτονες πὸν εἶχαν ἰδεῖ τὸν καλόγηρο νὰ βγεῖ τρέ-
χοντας ἀπὸ τὸ σπίτι ἐκεῖνο μὲ ντροπὴ και σύγχυση και πὸν
τὸν ἔπαιρναν γιὰ ἔνοχο χωρὶς ἄλλο, μαρτύρησαν τώρα μὲ
μεγάλῃ φωνῇ τὸ κακὸ πὸν ἔγεινε, ὥστε οἱ καημένοι μας οἱ
καλόγηροι πῆραν τὰ βρεμμένα τους.

Κοίταξαν τώρα πάλι μὲ ἀπορία τὸν ἡγούμενο τους, και
τὸ νεανικὸ του τὸ ἐξωτερικὸ τοὺς φάνηκε ἔξαφνα ὑποπτο

καὶ σ' αὐτούς, μάλιστα στοὺς γέροντες. «Ἄν ἦταν ἔνοχος, ἐφώναζαν, ἢ κατὰρα τοῦ θεοῦ θὰ τὸν εὖρει».

Ὅλων ἡ δὲ βλέμματα ἦταν καρφωμένα στὴν Εὐγενία πού στέκονταν ἀπομονωμένη ἀνάμεσα στὴν ὁμήγυρη. Δακρυσμένη ἦταν ξαπλωμένη στὸ κελί της, ὅταν εἶχε πιασθεῖ μαζὶ μὲ τοὺς καλογέροντες. Ὅλην τὴν ὥρα, ἐκεῖνη στέκονταν μὲ κατεβασμένα μάτια καὶ μὲ τὴν κουκούλα της βαθειὰ γυρισμένη ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ ἦταν σὲ μιὰ ἐλλεινὴ ψυχικὴ κατάστασι· ἂν διατηροῦσε τὸ μυστικὸ τῆς καταγωγῆς της καὶ τῆς φυλῆς της, θὰ γίνονταν θῦμα τῆς κακολογίας, ἂν ὅμως τὸ φανέρωνε, θὰ γίνονταν μιὰ θύελλα ἐναντίον τοῦ μοναστηριοῦ πρὸς τρωμερὴ ἀπὸ πρωτύτερα. Γιατί, ἓνα μοναστήρι πού ἔχει γιὰ ἡγούμενο μιὰ ὁμορφὴ νεαρὴ γυναῖκα, θὰ ἦταν ἐκτεθημένο στὴν πρὸ κακὴ ὑπόψια καὶ στὸ κορόιδο τῶν κακόβουλων Ἑλλήνων. Αὐτὸ τὸν φόβο καὶ τὸ δισταγμὸ δὲν θὰ εἶχε βεβαίως αἰσθανθεῖ, ἂν εἶχε —κατὰ τίς καλογερικὲς ἀντιλήψεις.— μιὰ ἀγνή ψυχὴ. Ἄλλὰ ἀπὸ τὴν τελευταία νύχτα, ἢ ἀμφιβολία εἶχε μπεῖ στὴν καρδιά της, καὶ ἢ δυσσοίωη συνάντησι μὲ τὴν κακὴ γυναῖκα τὴν εἶχε συγχύσει περισσότερο ἀκόμη, ὥστε δὲν εἶχε τώρα τὸ θάρρος νὰ βγεῖ ἀποφασισμένη στὸ φόρο καὶ νὰ παρουσιάσει ἓνα θαῦμα.

* * *

Τώρα ὅμως πού τῆς πρόσταξε ὁ Ἀχιλῆος νὰ δικαιολογηθεῖ, θυμῆθηκε τὴν συμπάθειαν πού εἶχε γι αὐτήν, καὶ παίρνοντας θάρρος βρῆκε τρόπο καὶ τοῦ εἶπε μὲ σιγανὴ φωνὴ πὼς δὲν εἶναι ἔνοχη. Θὰ τοῦ τὸ ἀπέδειχνε καὶ ὅλας, ἂν τῆς ἔδινε τὴν ἄδεια νὰ τοῦ μιλήσει ἀναμεταξύ τους. Ὁ ἦχος τῆς φωνῆς της τὸν συγκίνησε, χωρὶς νὰ καταλάβει γιατί, καὶ συμφώνησε. Τὴν ἔβαλε λοιπὸν στὸ σπίτι του καὶ τὴν πῆγε ἰδιαίτερα σ' ἓνα δωμάτιο. Ξαναγύρισε τώρα ἢ Εὐγενία τὴν κουκούλα της καὶ ριχνόντάς του μιὰ ματιά, τοῦ εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι ἢ Εὐγενία πού τὴν ἤθελες γυναῖκα!» Τὴν ἐγνώρισε ἀμέσως καὶ ἦταν πεισμένος πὼς αὐτὴ ἦταν. Σύνωρα ὅμως, χολόσκασε καὶ ἔνοιωσε μιὰ καρτερὴ ζούλια μέσα του, γιατί δέχτηκε γυναῖκα πού εἶχε ζήσει ὅλο τὸν καιρὸ ἐκεῖνο ἀνάμεσα σὲ ἑβδομηντα καλόγερους κρυφά. Γι αὐτὸ κρατιοῦνταν μὲ τὸ ζόρι καὶ προσποιοῦνταν, ἐνῶ τὴν

ἐξέταζε μὲ τὰ μάτια του γλήγωρα, σὰν νὰ μὴν ἐπίστευε διόλου στὰ λόγια της καὶ εἶπε: «Μοιάζεις πραγματικῶς μὲ ἐκεῖνη τὴν ἀνόνητη παρθένα. Μὰ δὲν μὲ πολυσκοτίζει αὐτὸ, ἤθελα μᾶλλον νὰ μάθω, τί τῆς ἔκαμες τῆς χήρας ἐκεῖνης!»

Τοῦ διηγήθηκε τώρα ἢ Εὐγενία δειλιασμένη καὶ περιφοβῆ, ὅσα εἶχαν συμβεῖ, καὶ ὁ Ἀχιλῆος κατάλαβε ἀπὸ τὸν τρόπο τοῦ ἱστορήματος ὅλη τὴν ψευτιά καὶ ὅλη τὴν κακία τῆς καταγγελίας, ἀπάντησε ὅμως μὲ προσποιητὴ ψυχραιμία. «Μὰ ἀφοῦ λὲς πὼς εἶσαι ἢ Εὐγενία, πὼς καλογέρεψες, τί ἦταν ὁ σκοπὸς σου καὶ πὼς τὸ κατάφερες;»

Ἐκοκκίνησε τότε ἐκεῖνη καὶ ἐκοίταξε χάμου στενοχωρημένη, μὰ δὲν ἐδίσταξε νὰ τοῦ ἑομολογήσει μὲ ἀφελῆ τρόπο ὅσα τῆς εἶχαν τύχει ἀφότου εἶχε ἐξαφανισθεῖ, μόνον πού δὲν ἔκαμε τὸν παραμικρὸ λόγο γιὰ τοὺς δύο τῆς τοὺς Ἰακίνθους. Δὲν τοῦ φάνηκε ἄσημη ἢ ἱστορία, οὔτε μποροῦσε νὰ κρύψει, πόσο τοῦ ἄρεσε ἢ μορφονιά ἐκεῖνη πού τὴν εἶχε ξαναβρεῖ. Μολαταῦτα ὅμως κατακυριεψε τὴν συμπάθειαν του καὶ ἀποφάσισε νὰ ἐξερευνήσει ἀπὸ τὸ φέροισι πού θ' ἀδειχνε ὡς τὸ τέλος, ἂν εἶχε μπροστά του ἐκεῖνη τὴν ἴδιαν τὴν Εὐγενία πού ἀγαποῦσε ἄλλοτε γιὰ τὴν καλὴ της ἀναθροφή καὶ τὴν ἀγνότητα της. Γιὰ τοῦτο τῆς εἶπε:

«Ὅλα αὐτὰ πού λὲς, εἶναι πολὺ καλὰ ἱστορημένα, μολοντοῦτο ἐκεῖνο τὸ κορίτσι πού λὲς πὼς εἶσαι σύ, δὲν μοῦ φαίνεται νὰ κατάφερε μὲ ὅλες τίς παραξενιές της τέτοια μασκαραλίκια. Τοῦλάχιστον ἢ πραγματικὴ ἢ Εὐγενία θὰ προτιμοῦσε βεβαίως νὰ γεῖνει καλόγρια. Γιατί στὸ διάβολο τί καλὸ θὰ περιμένει καὶ ἢ πρὸ εὐσεβῆς γυναῖκα ἀπὸ τὸ νὰ φορεῖ τὸ ράσο ἑνὸς καλογέρου ἀνάμεσα σὲ ἑβδομηντα καλόγερους; Γι αὐτὸ λέω καὶ τώρα πὼς εἶσαι ἓνας σπανὸς καὶ ἓνας κομποτῆς καὶ δὲν σὲ πιστεύω! Ἄς ἀφήσωμε κιόλας πὼς ἢ Εὐγενία ἐκεῖνη μετατέθηκε ἀνάμεσα στ' ἀστέρια, καὶ ἢ εἰκόνα της ἀναστήθηκε στὸ ναό. Θὰ τὴν πάθεισιν λοιπὸν, ἂν ἐξακολουθεῖς νὰ ἐπιμένεις στὴ βλασφημικὴ σου ἀπόφασιν!»

«Μὰ τὴν εἰκόνα αὐτὴ τὴ φίλησε κάποιος τὴν περασμένη νύχτα!» ἀπάντησε σιγὰ ἢ Εὐγενία καὶ τὸν ἐκοίταξε μὲ παράξενα βλέμματα, ἐνῶ τοῦτος τὴ χάεσε σὰν μιὰ ζωτικὴ, «πὼς γίνεται λοιπὸν ὁ ἴδιος νὰ τυραγνᾷ τὸ πρωτότυπο τῆς;»

Κατανικόντας όμως τη σύγχυση του παράκουσε τα λόγια της κι εξακολούθησε με αυστηρό τόνο.

«Νά τὸ κοντολογήσωμε, πρὸς χάριν τῶν κακόμοιρων τῶν καλογήρων, πού μου φαίνονται πὼς εἶναι ἀθῶοι, οὔτε μπορῶ οὔτε θέλω νὰ πιστέψω πὼς εἶσαι γυναῖκα! Ἐτοιμάσου λοιπὸν νὰ καταδικασθεῖς, γιατί δὲν με εὐχαρίστησαν τὰ λόγια σου!»

«Ὁ Θεὸς βοηθός!» ἐφώναξε ἡ Εὐγενία κι ἔσκισε τὸ φόρεμα της κατάχλωμη καὶ σωριασμένη ἀπὸ ντροπὴ καὶ ἀπελπισία. Ὁ Ἀχιλῆος ὁμως τὴν ἔπιασε στὴν ἀγκαλιά του, τὴν ἔσφιξε στὴν καρδιά του καὶ τὴν κουκούλωσε με τὸ ἱμάτιό του· γιατί ἔβλεπε πὼς ἦταν μιὰ ἐντιμὴ γυναῖκα. Τὴν ἔφερε στὸ διπλὰνὸ δωμάτιο, ὅπου ἦταν μιὰ ἐτοιμασμένη κλίνη, τὴν ἔβαλε ἀπάνω καὶ τὴ σκέπασε με πορφυρόχρωμα παπλώματα. Ἐπειτα τῆς φίλησε τὸ στόμα δυὸ τρεῖς φορές, βγῆκε ὄξω κι ἐκλείδωσε καλὰ τὴν πόρτα. Καὶ σηκώνοντας ἀπὸ τὸ χῶμα τὸ ράσο πούταν θερμὸ ἀκόμη, βγῆκε στὸ πλήθος πού καρτεροῦσε ὄξω κι εἶπε: «Αὐτά, θρὲ παιδιά, εἶναι περιεργὰ πράγματα. Ἐσεῖς οἱ καλόγηροι εἴσθε ἀθῶοι καὶ σας ἀφήνω λεύτερους. Ὁ ἡγούμενος σας ἦταν ἕνας δαίμονας ὅπου ἤθελε νὰ σᾶς ξεπλανέσει. Νά, πάρτε τὸ ράσο του μαζί σας καὶ κρεμάστε το κάπου γιὰ ἀνάμνηση. Ἐχει πάρει μιὰ παραξενὴ μορφή μπροστὰ μου, ἔγεινε καπνὸς καὶ πάει! Τούτη ἡ γυναῖκα πού ἔκαμε ὄργανό της τὸν δαίμονα, τὴν ἔχω ὑποψία πὼς εἶναι μάγισσα κι ἄς φυλακισθεῖ. Πηγαίνετε λοιπὸν στὸ καλό!»

Ὅλοι σάστισαν με τὰ λόγια τούτα κι ἐκοίταξαν περίφοβα τὸ φόρεμα τοῦ δαίμονα. Ἡ χήρα ἐχλώμιασε κι ἐκάλυψε τὸ πρόσωπο της φανερώνοντας με αὐτὸ τὴν κακὴ της συνείδηση. Οἱ καλοὶ μας οἱ καλόγηροι ἐχάρηκαν πού βγῆκαν κερδισμένοι καὶ τράβηξαν γιὰ τὸ μοναστήρι τους με τὸ κούφιο ράσο, χωρὶς νὰ ὑποπτευθοῦν τί γλυκὸ κουκούτσι εἶχε κρύψει μέσα του. Ὁ Ἀχιλῆος τώρα φώναξε τὸν πιὸ ἐμπιστευτικὸ του δοῦλο, πέρασε μαζί του ἀπὸ τὴν πόλι κι ἀγόρασε ἕνα φόρτωμα ἀπὸ τὰ πιὸ διαλεχτὰ γυναικεῖα φορέματα, πού τὰ πῆγε ὁ δοῦλος κρυφὰ καὶ γλήγωρα στὸ σπίτι του.

* * *

Σιγὰ σιγὰ μπῆκε ὁ ἀνθύπατος στὸ δωμάτιο ὅπου ξα-

πλωμένη ἡ Εὐγενία, κάθησε στὴν ἄκρη τῆς κλίνης της καὶ κατάλαβε πὼς γλυκοκοιμοῦνταν σὰν ἄνθρωπος πού ξαποσταίνει ἀπὸ μεγάλους βαρεμούς. Τοῦ ἦρθε τὸ γέλιο γιὰ τὸ κουρεμένο καλογερικὸ κεφάλι της κι ἔπέρασε τὸ χέρι σιγὰ σιγὰ πικρὰ μαλλιά της. Τότε ξύπνησε ἡ κόρη κι ὀρθάνοιξε τὰ μάτια.

«Θὰ γίνεις τέλος πάντων γυναῖκα μου;» ρώτησε ἡρεμα. Ἐκείνη δὲν εἶπε οὔτε ναι οὔτε ὄχι, μόνο ἔφριξε ἑλαφρὰ ἀποκάτω ἀπὸ τὰ παπλώματα της.

Ἐφερε τότε ὁ Ἀχιλῆος ὅσα φορέματα καὶ στολίδια εἶχε ἀγοράσει γιὰ νὰ τὰ ντυθεῖ κι ἔφυγε πάλι.

Ὅταν εἶχε βασιλέψει ὁ ἥλιος, τὴν πῆγε μ' ἕνα ἀμάξι ἔξω σὲ μιὰ του ἔσοχῆ, ὅπου ἦταν ἰσκιωμένη θελκτικὰ ἀπὸ πυκνόφυλλα δέντρα. Ἐκεῖ στὴ χαριτωμένη μοναξιά παντρεύτηκε τώρα τὸ ταίρι κι ἐχάρηκε τὴν εὐτυχία του. Ὁ Ἀχιλῆος, ἅμα τέλειωσε τὶς δουλειὲς τοῦ ἐπαγγέλματός του, ἔβγαине ὅσο πιὸ γλήγορα ἔξω νὰ βρεῖ τὴ σύζυγο του. Κι αὐτὴ με τὴν ἴδια ἐπιμονή, πού εἶχε δώσει ἄλλοτε στὴ φιλοσοφία, βάλθηκε τώρα στὴ μελέτη τῆς συζυγικῆς ἀγάπης. Ὅταν ὁμως τὰ μαλλιά της εἶχαν πάλι φυτρώσει, ὁ Ἀχιλῆος τὴν πῆγε στὴν Ἀλεξάνδρεια, γιὰ νὰ τὴν ἰδοῦν οἱ σαστισμένοι της γονεῖς καὶ ἔκαμαν ἕνα λαμπρὸ γάμο.

Ὁ πατέρας της ἦταν ξαφνισμένος νὰ ξαναβρεῖ τὴν κόρη του ὄχι ὡς ἕνα οὐράνιο ἀστρικό, παρὰ ὡς μιὰ ἐρωτευμένη ἐπίγεια σύζυγο, καὶ με μελαγχολία εἶδε τὸ ἀγαλμα της νὰ τὸ σηκώνουν ἀπὸ τὸ ναό. Ἐἔχασε ὁμως τὴ λύπη του με τὴ χαρὰ πού ἐννοιώθε γιὰ τὴν ἀπειρὴ ὁμορφιά της. Τὸ ἀγαλμα τῶβαλε ὁ Ἀχιλῆος στὸ πιὸ διαλεχτὸ μέρος τοῦ σπιτιοῦ του, φυλάχθηκε ὁμως νὰ τὸ ξαναφιλήσει, ἀφοῦ εἶχε τώρα τὸ ὀλοζώντανο πρωτότυπο μαζί του.

KARL DIETERICH

Η ΤΕΧΝΗ ΠΗΓΗ ΕΥΤΥΧΙΑΣ

Ἡ Τέχνη πηγὴ εὐτυχίας! Αὐτὸ τὸ πόρισμα ἔρχεται σὰν ἀνακεφαλαίωση, σὰν ἀναγκαστικὸ συμπέρασμα τῶν ὄσων προηγήθηκαν.

Πῶς θὰ μπορούσε νὰ ὀρισθεῖ ἡ Εὐτυχία; Μιὰ πλήρης ἱκανοποίηση τοῦ ἐγωῖσμοῦ. Παρ' ὅλες τῆς ἠθικολογικῆς σοφιστείας ἄλλος ὀρισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει πέραση. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κατ' ἔξοχὴν ἡ τελειότερη ἐνσάρκωση τοῦ ἐγωῖσμοῦ σ' ὅλα τὰ ζωντανά, καὶ ἡ δίψα του γιὰ τὴν Εὐτυχία δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἢ μὲ κάθε μέσο ἐπιτυχία τῆς προσπάθειάς του στὸν κόρο τοῦ ἐγωῖσμοῦ του.

Μὰ τί ἄλλο εἶναι ἡ Τέχνη παρὰ μιὰ ἰδεολογία ποὺ ἔχει ἐλατήριον τὸν ἐγωῖσμόν καὶ κατεύθυνση αὐτὴ τῆ διαπίστωση τοῦ ἐγωῖσμοῦ, ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τὰ ἐκφραστικὰ μέσα ποὺ διαθέτει ὁ τεχνίτης;

Οἱ δύο ἔννοιαι Τέχνης καὶ Εὐτυχίας πλησιάζουν τόσο πολὺ, ποὺ ἀπ τὴν Τέχνη ὡς τὴν Εὐτυχία ἡ διακριτικὴ γραμμὴ εἶναι ἐντελῶς ἀκαθόριστη.

Γιὰ νὰ ποδείξουμε αὐτὸ τὸ αἰσθητικὸ θεώρημα δὲ χρειάζεται μεγάλος κόπος, ἀν καὶ κατὰ βάθος ὁ καθένας ἔχει συναίσθησι τῆς ἀληθωσύνης του.

Ἀνατρέχοντας στὰ προηγούμενα θὰ βασιστοῦμε σὲ τέσσερα σημεία:

α.) Ἡ Τέχνη δὲν εἶναι παρὰ μιὰ καθαρὴ ἐκδήλωση τοῦ ἐγωῖσμοῦ τοῦ τεχνίτη· μᾶλλον λόγια ἢ ἐπιτεῦξη τοῦ ἔργου τέχνης εἶναι μιὰ ἱκανοποίηση αὐτοῦ τοῦ ἐγωῖσμοῦ. Ἰκανοποίηση τοῦ ἐγωῖσμοῦ ὅμως εἶναι ἡ Εὐτυχία.

β.) Ἡ Τέχνη ἀπὸ ἐποψὴ ἔμπνευσης καὶ δημιουργικότητας δὲν εἶναι παρὰ μιὰ καθαρὴ ὑποκειμενικὴ ἐκδήλωση. Ὁ ὑποκειμενισμὸς μᾶς ἀνοίγει διάπλατα τὰ παλάτια τοῦ ἐγωῖσμοῦ, τῆς Εὐτυχίας.

γ.) Ἡ Τέχνη δὲν ἀποβλέπει πούθεν ἀπειδιὴ σκοπὸς τῆς εἶναι αὐτὴ καθαυτὴ ἡ Τέχνη, ἢ διαπίστωση τοῦ ἔργου τέχνης. Μπορεῖ νὰ ἔχει κανένα σκοπὸ ἢ Εὐτυχία, αὐτὴ κα-

θαυτὴ, ἓνα τέραμα; Τόσο στὴν Τέχνη ὅσο καὶ στὴν Εὐτυχία τελεολογικῆς βλέψεις δὲν εἰσχωροῦν. Κοινὸ σημεῖο τῶν δύο ἰδεολογιῶν.

δ.) Ἡ Τέχνη εἶναι μιὰ διπλὴ ἱκανοποίηση ἐγωῖσμοῦ, τοῦ δημιουργοῦ καὶ τοῦ ἀναδημιουργοῦ, τοῦ τεχνίτη ποὺ ἐκφράζει μὲ ὕλικά μέσα τὴν συγκίνησιν ποὺ συγκλονίζει τὸ ἐγὼ του, καὶ τοῦ ἀκροατῆ ἢ θεατῆ ποὺ πασκίζει, σύμφωνα μὲ τὴν ἀτομικότητά του νὰ ἀναδημιουργήσει μέσα του τὴν ἴδια συγκίνησιν ποὺ συντέλεσε στὴν ἀρχικὴ δημιουργία τοῦ τεχνουργήματος. Διπλὴ λοιπὸν εὐτυχία, ἢ μᾶλλον δύο εὐτυχίας διάφορες ποὺ τόσο περισσότερο τείνουν νὰ συναντηθοῦν, ὅσο ἡ ἀμοιβαία ἐπικοινωνία εἶναι βαθυτέρα.

* * *

Ἴσως ἡ νέα αὐτὴ αἰσθητικὴ ἀποψη τῆς Τέχνης νὰ μᾶς ἐξηγήσει ἓνα σωρὸ φαινόμενα, δυσεξήγητα ἀπὸ πρώτη ὄψη καὶ πολλὰς φορὲς ἀντίθετα στὴ λογικὴ καὶ ἰδίως στὴ λογικὴ τοῦ ἐγωῖσμοῦ.

Πόσοι καλλιτέχνες φτωχοί, δίχως μέσα, προτίμησαν νὰ ὑποστοῦν τὰ πάνδεινα γιὰ τὴν τέχνη τους! Πόσοι καλλιτέχνες, ἐνῶ ἔχουν τὴν ἀπαιτούμενη ἱκανότητα καὶ γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ γιὰ τὴ βιομηχανία καὶ γιὰ τῆς ἐπιστήμης, μὲ μόρφωση μπόλικη καὶ μεθοδολογημένη γιὰ μιὰ πραχτικὴ βιοποριστικὴ δράση, δὲν παρατοῦν γραφεῖα καὶ ἐργοστάσια προτιμώντας νὰ ζήσουν μὲ στερήσεις κάθε λογῆς, φτάνει νὰ μπορέσουν νὰ φερῶντο στὴν τέχνη τους καὶ νὰ πραγματοποιήσουν τὸ ἔκπαιτό τους ὄνειρο! Ἡ καλλιτεχνικὴ ἱστορία κάθε χώρας μᾶς παρέχει ἄπειρα παραδείγματα, καὶ σχεδὸν ταχτικὰ τὰ μεγαλειότερά της δνόματα, ἀνθρώπων ποὺ ἔχοντας ἓνα ὑψηλὸ ἰδεῶδες βασανίστηκαν, ψήθησαν, ὑπόφεραν, τράθηξαν τῶν παθῶ τους τὸν τάραχο, μὰ ἔχτισαν ἐπὶ τέλους τὸ καλλιτεχνικὸ τους μνημεῖο σφραγισμένο μὲ τὸ αἷμα τῆς καρδιάς τους.

Ἡ ὑποκριτικὴ μας ἀστικὴ διδαχὴ ἀδράχνει τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάσει αὐτὲς τὲς περιστάσεις σὰν ἐνδοξα καὶ ἀξιωματικὰ παραδείγματα αὐταπάρησης. Μᾶς τονίζει καὶ μᾶς κοπανᾷ τὴν ἡδονὴ τῆς αὐτοθυσίας καὶ κάτι

άλλα παρόμοια κοροφέςαλα που αποβλέπουν σε άπώτερες σκευωρίες της θρησκευτικής και της στρατιωτικής κακοήθειας. Γιατί δέν πρέπει να λησμονηθεί πως η σημερινή κρατική έλπαίδευση τείνει στη μόρφωση όχι έλευθέρων ατόμων παρά τυφλώς πειθηνίων αστών.

Τα κακόμοιρα τα παιδιά και οι φοιτητές με την άπλοϊκότητα του νέφουτου χάρτουν αυτές τες άνοησίες. Πραγματικώς όμως αυτή η άυταπάρνηση του τεχνίτη είναι άρνητική, ψεύτικη έντελώς. Ο καλλιτέχνης κυνηγώντας το ιδανικό του είναι κάθε άλλο παρά ένας άυτοθυσιαζόμενος για μιá κοινωνική ιδεολογία: άπεναντίας, διαπιστώνει με τον τρανότερο τρόπο τον έγωϊσμό του, κυνηγώντας την ευτυχία του, την ά λ η θ ι ν ή, και κλωτσώντας τες μικροϊκανοποιήσεις ενός ταπεινού υλικού έγωϊσμού για να κορέσει τον άχόρταγό του πνευματικό έγωϊσμό.

Ποιός θα διστάσει (μιλῶ για τους άληθινούς καλλιτέχνες) ανάμεσα στο πνεύμα και στην ύλη; Οι άφατες αισθητικές άπολαύσεις του τεχνίτη ούτε σύγκριση μπορούν να έχουν με το μαλακό κρεβάτι, το μπουύχτισμα ως τη βαροστομαχιά, τους άραμπάδες, τες προΐκες και τον Τρεχούμενο στη μπάνκα που είναι τα ιδεώδη πολλών. Ίσως πολλοί να μη με καλοκαταλαβαίνουν: πιθανό, γιατί μόνο ο καλλιτέχνης μπορεί να νοιώσει την άπαύγεια της Ευτυχίας όπου οδηγεί η Τέχνη.

Δρασκελώντας στην αντίθετη φάλαγγα, στην Ευτυχία που δίνει το έργο τέχνης όχι στο δημιουργό του παρά στο θαυμαστή του, ως μου επιτραπεί μιá σύντομη περιαντολογία. Όμολογῶ πως άπ τες πιό μεγάλες στιγμές ευτυχίας στη ζωή μου που μέδωσαν ξένα έργα τέχνης, ήταν η άνάγνωση του Όμηρου και των Τραγικῶν μας στο πρωτότυπο και η άκρόαση του τέλους της πρώτης πράξης του Πάρισι με παρτιτούρα δοχήστρας. Άνάλογες στιγμές με χάρισαν ο Σαίξπηρ και ο Ίψεν. Καθένας άπ αυτούς που τυχόν με διαβάσουν, διερωτώμενος, σίγουρα θάναπολήσει στη μνήμη του σπίθες παρόμοιας ευτυχίας, έντελοϋς, τέλειας, πλήρους, αν και πιθανόν δλιγόστιγμης και φευγαλέας που του δώρησε η Τέχνη. Ίσως και γιαυτό στην καλλιτεχνική μας προληπτικότητα να δώσαμε στη Τέχνη μιá θεία οϋσία.

Και πως είναι δυνατό να γίνουν άλλοιώς τα πρά-

ματα, όταν την άφραστη ευτυχία που κυνηγοϋν τόσοι στο βούρκο του μαμμωνά, μάς τη σκορπάει άπλόχερα η Τέχνη, άρκει να τη άγαπήσουμε δίχως συμβατισμούς, δίχως ψευτιά, δίχως καπηλεία, παρά μόνο με κάθε σταγόνα του αίματός μας και κάθε κύτταρο του έγκεφάλου μας, θυσιάζοντας τον υλικό για τον πνευματικό μας έγωϊσμό.

Παρίσι 25. σ'. 1924.

Μ. ΒΑΛΣΑΣ

ΔΕΙΛΙΝΑ ΛΙΑΝΟΤΡΑΓΟΥΔΑ

II

Άπό τα περιγιάλια
κινούν άγάλια άγάλια
κι έρχονται κάθε δεΐλι
οί αισθαντικοί μου φίλοι.

Στη μαύρη μοναξιά μου
σάν Ίσκιοι δλόγυρά μου
δνειρα μου θυμίζουν
που την καρδιά ξεσκίζουν.

Μά ως σβύνεται η μέρα
στα περιγιάλια πέρα
γυρνούν κι έμε μονάχο
φίνουν έδῶ σα βράχο.

Κύπρος.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΛΗΝΟΣ

ANNA KOMNHHH

Στὸν πρόλογο τῆς Ἀλεξιάδος τῆς θρηνεῖ,
γιὰ τὴν χηρεία τῆς ἡ Ἄννα Κομνηνῆ.

Εἰς Ἰλιγγον εἶν' ἡ ψυχὴ τῆς. «Καὶ
« ρεῖθροις δακρύων» μᾶς λέγει «περιτέγω
« τοὺς ὀφθαλμούς . . . Φεῦ τῶν κυμάτων» τῆς ζωῆς τῆς,
« φεῦ τῶν ἐπαναστάσεων». Τὴν καίει ἡ ὀδύνη
« μέχρις ὀστέων καὶ μυελῶν καὶ μερισμοῦ ψυχῆς».

Ὅμως ἡ ἀλήθεια μοιάζει ποῦ μιὰ λύπη μόνην
καιρίαν ἐγνώρισεν ἡ φίλαρχη γυναῖκα·
ἕναν καῦμό βαθὺ μονάχα εἶχε
(κι ἂς μὴν τ' ὁμολογεῖ) ἡ ἀγέρωχη αὐτὴ Γραικιὰ,
ποῦ δὲν κατάφερε, μ' ὄλην τὴν δεξιότητά τῆς,
τὴν Βασιλείαν ν' ἀποκτήσει· μὰ τὴν πῆρε
σχεδὸν μέσ' ἀπ' τὰ χέρια τῆς ὁ προπετὴς Ἰωάννης.

ΗΔΟΝΗ

Χαρὰ καὶ μῦρο τῆς ζωῆς μου ἡ μνήμη τῶν ὥρῶν
ποῦ ἦρα καὶ ποῦ κράτησα τὴν ἡδονὴ ὡς τὴν ἡθελα,
Χαρὰ καὶ μῦρο τῆς ζωῆς μου ἐμένα,
ποῦ ἀρνήθηκα καὶ ποῦ ἀποστράφηκα,
τὴν κάθε ἀπόλαυσιν ἐρώτων τῆς ρουτίνας.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗΣ

ΝΟΣΤΑΛΓΙΚΟ.

Ἄποψε ἐνοστάλησα τὰ θλιβερὰ μουράγια
τοῦ μακρυνοῦ κι ἀξέχαστου νησιοῦ.
Στὰ σκεθρωμένα βράγια τοὺς ἔσπανε ἄργὰ τὸ κύμα
μουσκεύοντας συντρίμια ἀπὸ παλὰ καράβια
κι ἀπάνω τοὺς ἐσκούριαζαν καὶ σβύναν ὀλοένα
οἱ ἄγκυρες ποῦ χάραζαν μεσ' τοὺς βυθοὺς αὐλάκια
καὶ ποῦ κροτοῦσαν χαρωπὰ σὰν φτάναν στὸ λιμάνι
γυρνόντις ἀπ' τὶς μακρυνὲς πλανεύτρες πολιτεῖες.
Ἄγορι δωδεκάχρονο σᾶς γνώρισα, ὦ μουράγια
τοῦ μακρυνοῦ κι ἀξέχαστου νησιοῦ.
Μὲ τοὺς συντρόφους τοὺς γλυκοὺς τῆς πρώτης μας τῆς νιότης
καθίσαμε στὰ βράγια σου τοῦ δειλinoῦ τὴν ὥρα
μὲ μιὰ γλυκειὰν ἀραθυμίαν στὰ σώματά μας μέσα
κι ἀφίναμε τὸ βλέμμα μας ἄσκοπα νὰ πλανιέται.
Πέρα κορμιὰ γρυπάρηδων πρωτόβγαλτων ἀκόμα
καὶ γέροι ποῦ ἀντίκρουσαν χίλιες τόσες φουρτοῦνες
μὲ τὰ ψημένα τοὺς κορμιὰ καὶ τὰ γερά τοὺς μπράτσα
ἄργα, βαριά, κι ἀκούραστα τὸ γρύπο ἐτραβοῦσαν
καὶ τραγουδοῦσαν ρυθμικὰ τραγούδια τοῦ πελάγου
σέροντας τὶς ἐλπίδες τοὺς, τὸ κρέθινο ψωμί τοὺς.
Καὶ τίποτα δὲν τάραζε τοῦ δειλinoῦ τὴν ὥρα
παρὰ οἱ φωνὲς τῶν ναυτικῶν καὶ τῶν κουπιῶν οἱ κρότοι
καὶ τὰ σκυλιὰ ποῦ ἀλύχταγαν στὶς πρῦμνες, στὰ καράβια.
Οἱ ψαροπούλες ἔφταναν ὀλοένα στὸ λιμάνι
κι ἐδίπλωναν τᾶσπρα πανιά κι ἔδεναν πάνω κάβο,
ἐνῶ ἄργα κι ἀθόρυθα—καράβοκύρηδες καὶ μεῖς—
ἀπλώναμε τᾶσπρα πανιά, τοῦ παιδικoῦ μας λογισμοῦ
κι ἀνοίγαμε στὸ πέλαγο, ὄνειρευτὲς τοῦ μακρυνοῦ
ἀφίνοντας ξωπίσω μας τὰ θλιβερὰ μουράγια. . . .

Α. ΠΑΛΑΤΙΑΝΟΣ

Ὁ ἰσχυρότερος ἄνθρωπος τοῦ
κόσμου εἶναι ὁ πρὸ μοναχικός.

IBSEN.

Κλεισμένος μέσα ἐκεῖ στὸ σπίτι του, τώρα πού ἔξω εἶν' ὄλο φῶς, ὄλα χαρά; Σὰν κάτι τοῦ Ἄνθιμου ἐφώναζε νὰ φύγει. Ναί, ναί ἀλήθεια, κάτι τοῦ μιλοῦσε. Τὰ μάτια του εἶναι γεμάτα σκέψη.

Ἄνθρωπε! Γιατί τὰ μάτια σου εἶναι γεμάτα σκέψη; Ἴσως σκεφθεῖς ἄραγε καλὰ στὴν τόση σου σιωπή; μὰ τί σκέπτεσαι; γιατί εἶσαι τόσο λυπημένος; Τὰ Μεγάλα πράγματα οἱ Μεγάλοι δὲν τὰ σκέπτονται μὲ τόση λύπη. Μὲ καθόλου λύπη, μὲ θάρρος μόνο, μὲ Δύναμη. . . .

Σηκώθηκε ὁ Ἄνθιμος. Πραγματικά κάτι τὸν καλοῦσε ἔξω καὶ μιὰ χαρὰ σὰ νάρθε σιμά του ὅταν ἔφθασε στὸ κατώφλι. Τί εἶναι; Γιατί ἦρθε αὐτὴ ἡ χαρὰ; Εἶναι ἡ ἰδέα ὅτι κάτι καινούργιο θὰ δεῖ στὸ δρόμο του, κάτι ἀναπάντεχο καὶ καλὸ. Καὶ θὰ προχωροῦσε πολὺ, παρὰ πολὺ. Θάφρανε ἔπειτα σένα μεγάλο δρόμο κι ἐκεῖ σὰν θὰ τὸν ἐβλέπαν, ὄλα θάρχιζαν νὰ τραγουδᾶνε. Ποιὸς ξέρει; Ἴσως ἀπὸ κάπου θάκουγόταν καὶ μιὰ μουσική, μιὰ μουσική πού δὲν ἀκούστηκε ποτέ.

Ἄνθρωπε; Γιατί κάθεσαι; Δὲν ἀκοῦς; Σοῦ φωνάζουν ἔξω! . . . . .

Στὸν δρόμο δὲν ὑπῆρχε κανεὶς. Ἐπειτα ἦταν ἐρημιὰ ἐκεῖ κοντά. Ὁ Ἄνθιμος ἦταν παιδί τῆς ἐρημιᾶς. Τώρα ἦταν στὸ μεγάλο δρόμο μὲ τοὺς ἄλλους πολλοὺς διαβάτες. Κι ἤθελε πάντα νὰ ἔχει τὸ βῆμα σταθερὸ κι ἂν ἦταν δυνατὸ τὸ πρὸ σταθερὸ βῆμα ἀπ' ὅλους.

Ἄκουσε κοντά του γνωστούς του βηματισμούς. Κάποιος πού περπατώντας κτυποῦσε δυνατά, πολὺ δυνατά τὰ πόδια του στὴ γῆ.

— Ἄνθιμε, Ἄνθιμε, τοῦ φώναξε. Σὲ παρακολουθῶ ἀπὸ πολὺ. Τί ἐπιπόλαιο βῆμα πού ἔχεις; Περπατᾷς σὰν κάποιον πού ἔχασε τὸ ἠθικό. Δὲν ἔχεις Δύναμη. Δὲν μορεῖς, δὲν μορεῖς. Πές μου ὅμως πού πηγαίνεις;

Μὰ ὁ Ἄνθιμος δὲν ἀπάντησε. Τί μοροῦσε ὅμως νὰ

ἀπαντήσει; Πὼς πηγαίνει στὸ μεγάλο ἐκεῖνο, πολὺ μεγάλο δρόμο, ὅπου ὄλοι περπατοῦν μὲ σταθερὸ τὸ βῆμα καὶ ὅπου ἔχουν σὰ πρόσωπα μιὰ φαιδρότητα καὶ μιὰ περηφάνεια; Τί νὰ τοῦ πεῖ; Πὼς πηγαίνει ἐκεῖ ὅπου ὄλα θὰ τραγουδίσουνε; πὼς ἴσως ἀκουσθεῖ ἡ μουσικὴ ἐκείνη πού μεθαίει, πού σὲ κάνει νὰ κλαῖς ἀπὸ ἀγάπη; . . . . Μὰ ἀφοῦ δὲν εἶχε σταθερὸ τὸ βῆμα αὐτός; Ἄφοῦ ἔμοιαζε μὲ κάποιον ποῦχε χαμένο τὸ ἠθικό;

— Χαρίλαε, τοῦ εἶπε. Μάναγκάζεις νὰ ἀλλάξω δρόμο. Μὰ ὄχι δὲν τὸ κάνω. Θὰ χωρισθοῦμε. Για ἰδέ. Ἐσύ θὰ πᾶς ἀπ' ἐδῶ καὶ ἐγὼ θὰ ἐξακολουθῶ τὸ δρόμο τραβώντας ὄλο ἴσια. Μοιάζω σὰν κάποιον πού ἔχασε τὸ ἠθικό.

— Μὰ γιατί τὸ λές αὐτό; ἐρώτησε ὁ Χαρίλαος. Γιατί περιφρονᾷς τὸν ἑαυτό σου;

— Ναί, ναί ἐπέμειν' ὁ Ἄνθιμος. Μοιάζω σὰν κάποιον πού ὄλες του οἱ κινήσεις εἶναι ἐπιπόλαιες, σὰν κάποιον πού. . . . δὲν ξέρω καὶ γὼ μὲ πόση μικρὴ ἀξία. Μὰ ἀκουσε: Ὅποιος κι ἂν εἶμαι, εἶμαι πάντα ἐγώ. Σήμερα δὲν μοροῦ νὰλλάξω δρόμο!

Καὶ τοῦδειξε ἀκόμα μιὰ φορὰ τὸ δρόμο ποῦπρεπε νὰ κολουθῆσει.

— Ἄνθιμε, ἀγαπημένε μου Ἄνθιμε, φώναξ' ἔξαλλος ὁ Χαρίλαος. Ἦβγα σήμερα καταλυπημένος. Τόσα πράγματα μοῦ βαραίνουν τὸ κεφάλι. Εἶχα ὀποφασίσει νὰ μείνω μόνος, νὰ διώξω ὅλους πού θάρχιζαν κοντά μου. Κι εἶπα: Τί καλὴ βραδιά πού θὰ περάσω ἂν εὔρω τὸν Ἄνθιμο. Αὐτὸς μὲ καταλαβαίνει. Ὅ,τι κι ἂν τοῦ πῶ θὰ τὸ αἰσθανθεῖ. Γιατί μὲ διώχνεις, Ἄνθιμε;

— Μόδες μου τίς δυνάμεις σὲ παρακαλῶ νὰ φύγεις.

Ὁ Χαρίλαος τὸν κύτταξε μὲ βλέμμα γεμάτο ἀπορία.

— Μερῶτᾶς γιατί; ἐξακολούθησε ὁ Ἄνθιμος. Τώρα ἡμουν σπίτι μου. Μὰ δὲν ἡμουν σὰν κι ἐσένα λυπημένος. Ὅχι. Ἦμουν γεμάτος φαιδρότητα καὶ χαρὰ. Τίποτα δὲν μορεῖ νὰ μὲ λυπηθεῖ ἐμένα πιά. Κι εἶπα κι ἐγώ: Ὁ Χαρίλαος πρέπει πάντα νάναί μακριά μου. Βλέπεις λοιπὸν πὼς ὅταν τὸ κεφάλι σου ἐσένα τὸ βαραίνουν οἱ φροντίδες, ἐγὼ γελῶ, τραγουδῶ ἀκόμα. Ὁλος ὁ κόσμος προσπαθεῖ νὰ μαντεῦσει τὴ χαρὰ μου. Δὲν εἶσαι σὰν κι ἐμένα ἐσύ, Χαρίλαε. Τώρα κατάλαβα. Ὁ Πόνος δὲν εἶν' γιὰ μένα. Τὰ πένθημα πράγματα δὲν εἶν' γι' ἀνθρώπους σὰν κι ἐμένα.

Τίποτα αξιόλογο δὲν ἀνήκει σὲ μένα. Ἐγὼ γιὰ σκοπὸ στή ζωὴ μου ἔχω νὰ κυνηγῶ τοὺς βατράχους στὰ ποτάμια.

— Ἄνθιμε, ἐπρόφερε ὁ Χαρίλαος. Ξεύρεις τί θὰ πεί: τὸ κεφάλι σου νάσαι βαρὺ, νὰ γυρίζει τὸ κεφάλι σου, νὰ βασανίζεται...; Ξεύρεις; Ὅχι Ἄν ἡξευρες δὲν θὰ μούκρυβες ἔτσι τὸν ἑαυτὸ σου, δὲν θάθελες νὰ περάσεις ἀπαρατήρητος μπροστά μου. Πές μου εἶσαι σὺ ὁ Ἄνθιμος, εἶσαι καμμιὰ κακιὰ σκιά; Ποιὸς εἶσαι σήμερα; Γιατί ἔγινες ἔτσι σήμερα; Μὲ κάνεις καὶ φοβᾶμαι....

— Φοβᾶσαι; Γιατί; Φοβᾶσαι τὴ Σιωπή;

— Ἐσένα Ἄνθιμε, καὶ τίς δυνατὲς πνοὲς τοῦ ἀνέμου ποὺ μοιάζουν σὰν πέρασμα Θανάτου. Κι ὁ ἀνεμος αὐτὸς ἀπάνω μας ρίχνεται...

Μὲ τὴ μεγαλύτερη λύπη πρόφερ' ὁ Χαρίλαος αὐτὰ τὰ λόγια. Γιατί ὁ Ἄνθιμος ἔλεγε ψέμματα; Πραγματικά, ἔτσι γίνεται πάντοτε. Τώρα ποὺ ἀρνήθηκε τὸν Πόνο, τώρα μόνο ἄρχισε νὰ πονᾶ. Τώρα ποὺ εἶπε: «Τίποτα αξιόλογο δὲν ἀνήκει σὲ μένα» τώρα μόνο τὰ αξιόλογα τοῦ ἀνήκαν, τώρα μόνο ὁ Ἄνθιμος ἦταν Μεγάλος.

Κι ὁ Χαρίλαος; Ὁ Χαρίλαος ἄκουε τὴ δυνατὴ πνοὴ τοῦ ἀνέμου, τὴ φοβερὴ σὰ τὸ Θάνατο πνοὴ τοῦ ἀνέμου.

Σὰν καὶ ἔχουμε μέσα μας θέλουμε πάντα σὲ κάποιον νὰ τὸ ποῦμε. Γιατί ἄραγε; Γιὰ νὰ βρεῖ ἡ λύπη μας ἢ ἡ χαρὰ μας καινούργιο φιλόξενο λιμάνι ἢ γιὰ νὰ ξέρουν οἱ ἄλλοι τὸν ἑαυτὸ μας καλά, πρὸν καλά, πιὸ πολὺ κι ἀπὸ τοὺς ἴδιους ἑμᾶς;

Γι αὐτὸ μιὰ ἀκτίνα χαρᾶς ἔλαμψε στὸ πρόσωπο τοῦ Ἄνθιμου. Κρύβε ἀπ τοὺς ἄλλους τὸν ἑαυτὸ σου. Μὴν ἀφίσεις κανένα νὰ μάθει τί ἔχεις. Ἀκοῦς; Τὸν καλύτερό σου φίλο διώξτον. Δεῖξ' του ἕνα δρόμο νὰ φύγει. Καὶ μείνε σὺ μόνος, ὀλομόναχος, ἰσχυρότερο Ἄνθρωπο τοῦ κόσμου!

* *

Πραγματικά χρειάστηκε μεγάλη πάλη. Ἦταν δύσκολο νὰ χωρισθοῦν. Τώρα ὁ Ἄνθιμος ἔφθασε στὴ θάλασσα κοντὰ σ'ἕνα ψηλὸ, πανύψηλο βράχο. Νὰ τὴν, ἐκείνη ποὺ τὸν περίμενε. Θάνεβαιναν μαζί στὸ βράχο, στὸ μεγάλο βράχο; Ἐκείνη μὲ τὴ δυνατὴ ἐκείνη ματιὰ, μὲ τὰ μάτια ποὺ εἶχαν καὶ τὸ τρομερό.

— Θὰ ἔλθεις μαζί μου στὴν κορυφὴ τοῦ βράχου; Ἄπ ἐκεῖ φαίνεται ὅλη ἡ θάλασσα καὶ πέρα ἐκεῖ μακρυνὰ ἢ μεγάλη πολιτεία. Τί φτωχοῦλα ἢ πολιτεία, τί φτωχοὶ οἱ πολίτες!

— Δὲν ἔρχομαι, Ἄνθιμε.

— Γιατί;

— Γιατί δὲν μπορῶ ν'ἄρω.

— Ἐλα μαζί μου. Θέλησε.

— Ὅχι, εἶπε πάλι ἐκείνη. Εἶμαι κουρασμένη. Δὲν μπορῶ νὰ σ'ἀκολουθήσω. Ἐπειτα ὁ βράχος εἶναι τόσο ὑψηλός. Κι εἰν' ἐπικίνδυνο ν'ἀνεβαίνεις ἐκεῖ ψηλά! Μὴν ἀνεβαίνεις πολὺ ψηλά.

— Δὲν θέλεις λοιπὸν νὰ μάκολουθήσεις; Μὲ τὰ λόγια μου φοβᾶσαι μὴ σὲ τρομάξω; Μὰ ἐκεῖ πάνω δὲν ἔχω τίποτα νὰ σοῦ πῶ. Τίποτα. Θὰ σ'ἔχω μόνο κοντὰ μου κρατώντας σε καλὰ ἐνῶ τὰ βλέμματά μας θὰ πλανοῦνται πέρα μακρυνὰ στὸ ἀπέραντο.

— Ἐρχομαι, Ἄνθιμε.

— Ὅχι. Τώρα πιά δὲν θέλω κανένα μαζί μου. Ὁ ἐρχομός σου θὰ ἦταν γιὰ μένα τὸ μεγαλύτερο δῶρο. Μὰ μόνον τοὺς ἔρχονται τὰ μεγάλα δῶρα. Μείνε λοιπὸν ἀφοῦ δὲν μπορεῖς, ἀφοῦ δὲν θέλεις, ἀφοῦ φοβᾶσαι. Μείνε καὶ χαῖρε γιὰ πάντα.

* * *

Σὲ λίγο ἦταν καὶ πάλι μόνος. Μὰ τώρα ἦταν τόσο ψηλὰ ποὺ δὲν τὸν ἐνοιαζε ἢ μοναξιά. Μὰ σὰν γύρισε γύρω του νὰ δεῖ τὸν ἀχανῆ ὀρίζοντα κι ὅταν ὁ ἦχος τῶν κυμάτων ἔγινε ἀδύνατος ποὺ δὲν ἀκούγονταν πιά, καὶ σὰ νὰ τοῦλεγε. «Εἶσαι μόνος, εἶσαι κατάμονος! Ὅλους τοὺς ἀφισες κι ἔφυγες».

Μὰ τὴν ἴδια αὐτὴ στιγμὴ ἔλαμψε στὸ πρόσωπό του μιὰ χαρὰ, σὰν ἕνα φῶς, σὰ μιὰ Αἴγλη.

Αἴγλη; Θὰ βαστάξεις ἄραγε; Ἡ λάμψη αὐτὴ θὰ μείνει ἀκόμα! ἢ μιὰν ὥρα ἀπότομα δὲν θὰ φωτίζεις πιά, δὲν θὰ ὑπάρχουν πιά ἀναλαμπές;...

Ο ΣΚΕΛΕΘΡΑΣ

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ Β'. ΣΕΙΡΑΣ, ΝΙΚΟΥ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

ΚΥΠΡΟΣ, 1924

Όταν η σκέψη πού γεννά τὸν πόνο, τὴ χαρά, καὶ τὴ λύπη, ἢ ἔκσταση καὶ ὁ θαυμασμός, πού φέρουν τὸ ἀνυψωμα τῆς ψυχῆς, φουσκώνουν μέσα μας τὰ θεῖα καὶ ἀσυγκρατήτα κύματα τῆς ἐμπνευσης, τότε τὸ πῶς φυσικώτερο καὶ συντομώτερο ξέσπασμα, εἶναι ὁ Λόγος. Ἡ λογοτεχνία εἶναι—να ποῦμε—συμωμένη μετὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου: εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς πρώτες ἐκδηλώσεις τῆς.

Καὶ ἂν ἐξετάσουμε τί λογῆς εἶναι ἡ πνευματικὴ μας ζωὴ σήμερα, χωρὶς δυσκολία, θὰ δοῦμε μέσα σὲ μιὰ κοινωνία, πού ἐντελῶς ἄλλαξε ἡ ἀρχικὴ τῆς μορφῆ, ἀνθρώπους νὰ λυγίζουν κάτω ἀπὸ τὸ βῆρος τῆς ἀνάγκης, μετὴ φρίκη θάκουσουμε φωνῆς τρόμου ἀπὸ χιλιάδες ἄτομα πού πνίγονται μέσα στὴν κακομοιριά καὶ ἀπόγνωση, ἀπὸ ἀνθρώπους πού τοὺς δένουν χερόποδα προλήψεις ἀνόητες, ἀλλόκοτες καὶ ψεύτικες ἀντιλήψεις γιὰ κάθε τι ἀπὸ τὴ Ζωὴ ἕως τὸ Θάνατο, καὶ αἰώνια τοὺς τυραννεῖ ἡ δίψα γιὰ τὴ Γνώση.

Μετὴ τὴ δίψα γιὰ τὴ Γνώση, στὴν ἀνάγκη προπαντὸς, πού εἶναι ἡ μητέρα κάθε ἐπιστήμης, εἶναι ἐπόμενο νάντιστοιχεῖ καὶ ἕνα πνεῦμα προικισμένο περισσότερο μετὰ παρὰ τὴ ῥησὴ παρὰ μετὰ φαντασία.

Στὴ πολυσύνθεση τῆς σημερινῆς κοινωνίας, καὶ προπαντὸς στὴ γενικὴ κακομοιριά, ὀφείλεται τὸ γλυκογάριμα κάποιου ἐνδιαφέροντος—στὴν ψυχὴ μερικῶν—γιὰ τὸ διπλανό, ὀφείλεται ἡ ἀνατολὴ τοῦ Ἡλίου τῆς Συμπύρινας, γιὰ κάθε τι πού ζεῖ πλάϊ μας καὶ ὑποφέρει.

... Αὐτὰ εἶναι τὰ δύο στοιχεῖα πού ὀρίζουν τὴν

ἐμπνευση τοῦ Λογοτέχνη, σὲ τρόπο ὥστε γιὰ νὰ κρίνει κανεὶς μετὰ ἀκρίβεια, ὁποιοδήποτε λογοτέχνημα,—ἐννοῶ εἰδικὰ μετὴ τὴ λέξη αὐτὴ: διήγημα ἢ ρωμάντζο,—ὀφείλει νὰ ἐξετάσει τὸ καθένα χωριστά.

* *

ΣΚΕΛΕΘΡΑΣ

Ἀρχίζω πρώτα ἀπὸ τὸ διήγημα αὐτό, γιὰ εἶναι τὸ πῶς ἀντιπροσωπευτικὸ ὅλης τῆς συλλογῆς. Ἀνάγκη ἐπομένως ἢ μελέτη του νὰ γίνῃ μετὰ ὅλες τὰς λεπτομέρειες, γιὰ μόνον μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ μπορέσουμε κατόπι εὐκόλα καὶ μετὰ λίγο ρίχνοντας μιὰ ματιὰ καὶ στὸ ὑπόλοιπο τῆς συλλογῆς, νὰ καταλήξουμε μετὰ ἀσφάλεια σὲ ἕνα συμπέρασμα.

Α.) Παρατήρηση.

Ἄν καὶ ἀπὸ τὰ παρακάτω θὰ φανεῖ τί ἐννοῶ μετὴ τὴ λέξη αὐτὴ, κρίνω, μ' ὅλα ταῦτα, καλὸ νὰ πῶ δύο λέξεις:

Ἐκεῖνο πού ὀνομάζω παρατήρηση στὸ λογοτέχνη, δὲν ἔχει καμμιά σχέση μετὴν ἀπλή ἢ ἐπιστημονικὴ παρατήρηση, γιὰ τὴ μὲν πρώτη τὴν ὑποκινεῖ ἡ περιέργεια, ἡ δὲ δεύτερη ἔχοντας ὀρισμένο σκοπὸ εἶναι περιορισμένη. Μετὰ δύο λέξεις ἐννοῶ τὸ ἐνατένισμα ἐκεῖνο, πού, ἂν καὶ ἔχει γενικὸ χαραχτήρα, κατορθώνει—ἄγνωστο πῶς—νὰ συνδυάζει διάφορες παραστάσεις καὶ ἐντυπώσεις μετὰ προϋπάρχουσες «ἀντιλήψεις» τοῦ ἀτόμου, καὶ νὰ δημιουργεῖ ἄλλες, πού νὰ μποροῦν νὰ σταθοῦν μόνες τους καὶ νὰ περιλάβουν ὀρισμένες ιδέες. Δηλαδή μετὰ παρατήρηση δὲν ἐννοῶ τὴν πιστὴ ἀντιγραφὴ μιᾶς ὀρισμένης ζωῆς, παρὰ τὴν ἀφομοίωση τῶν ὅσων πρόπει, σὲ τρόπο ὥστε νὰ δημιουργηθεῖ μιὰ ἄλλη, μετὰ μεγαλειότερη μὲν ἔνταση, χωρὶς ὅμως νὰ διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Στὸ διήγημα «Ὁ Σκέλεθρας» ὅλη ἡ οὐσία—νὰ ποῦμε—ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπόθεσιν περιλαμβάνεται μέσα σὲ μιὰ πρόταση:—Ἡ τραγωδία τῆς ψυχῆς, κάποιου προσώπου... τοῦ Παύλου, ἐπειδὴ,—γιὰ τὸν ἕνα ἢ

για τὸν ἄλλο λόγο, — πούλησε τὸ σκελετό του. Καὶ ὅμως!
"Ἄν καθήσει κανεὶς νὰ ἀναλύσει μὲ λεπτομέρεια τὴς
ιδέες καὶ σκέψεις, τὸ πῶς καὶ γιατί τῆς ταραχῆς τοῦ ἀτό-
μου, θὰ χρειαστοῦν πολλὲς σελίδες! Καὶ δῶ ἀκριβῶς θὰ
βροῦμε τὸ κυριώτερο χαρακτηριστικὸ τοῦ κ. Νικολαΐδη.
Μέσα σὲ μιὰ ὑπόθεση σχεδὸν τίποτε μπορεῖ νὰ μᾶς πεῖ
τόσα πράγματα. . .

Στὸν κόσμον αὐτὸ πὸν ὅλα ἀλλάζουν καὶ θὰ ἀλλάζουν,
πὸν μιὰ ὁμίλη πικρὴ καὶ ἀδιάφανη σκεπάζει τὰ μελλού-
μενα τοῦ δρόμου μας, ἀλλοίμονο, ἂν τολμήσουμε ἑμεῖς νὰ
ἐπιβάλλουμε μιὰ ὀρισμένη κατάσταση. Θὰ μᾶς βασανίζουν
οἱ ἀδυσώλιτες Ἑρουνιές τῶν ἀλύγιστων Νόμων. Τὸ νὰ δια-
θέσει κανεὶς τὸν ἑαυτὸ του κατὰ ἓνα τρόπο ἀσυνήθιστο καὶ
ἀμετάκλητο, εἶναι πολὺ πιὸ ἀνυπόφορο καὶ ἀπὸ τὴ
φυλάκιση, γιατί τὴ φυλάκιση μᾶς τὴν ἐπιβάλλει ἄλλος, καὶ
μᾶς ξεγελά πάντῃ ἢ ἐλπίδα τῆς ἀπόδρασης. . .

Φρίκη καὶ καταφρόνια τῶν πάντων μᾶς πιάνει, σὰν
συλλογιστοῦμε, πῶς σήμερον ἀκόμα ἢ αὔριον, μπορεῖ νὰ μᾶς
καταπιεῖ ἢ ἄβυσσο τοῦ θανάτου. Λίγα κόκκαλα θὰ εἶναι
τὸ ὑπόλοιπο μας, λίγα κόκκαλα, πὸν ὅλοι, κ α τ ἄ σ υ ν ἡ-
θ ε ι α ν, τάφηνουν νὰ κοιμηθοῦν ἡσυχὰ κάτω ἀπ τὸ
χλοερὸ ἢ στέρφο μνηματάκι. Τὰ κόκκαλα αὐτά, πὸν ἀπάνω
τους δονίστηκαν τὰ νεῦρα ἀπ τὴ ζωὴ μας, μέσα στὴ μέθη
τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἡδονῆς, πὸν μεταξύ τους γροικήθηκαν
οἱ παλμοὶ τῆς ὑπαρξῆς μας, θὰ εἶναι, γιὰ λίγα χρόνια, τὰ
μόνα ἐρεΐπια τοῦ ἑαυτοῦ μας, πὸν ὅλοι τάφινουν νὰ γί-
νουν σκόνῃ μὲ τὸν καιρὸ, πὸν θὰ τὴν πάρει μιὰ μέρα ὁ ἄνε-
μος τῆς ἀφάνειας. . .

— «Γί ἔκαμε ὁ Παῦλος», θὰ ρωτήσουν μερικοὶ, «τί
ἔκαμε τὸ σοβαρὸ ὥστε νὰ γραφοῦν τόσες σελίδες; . . .»

— 'Ἀλλὰ τί περισσότερο μποροῦσε νὰ κάμει;

(α) — «Πουλώντας τὸ σκελετό του σὲνα ἱστυτοῦτο
εἶναι σὰ νὰ πουλάει κάτι ἀπὸ τὴν ὑπαρξή του. "Ἄς δοκι-
μάσει κανεὶς νὰ φανταστεῖ μετὰ θάνατο, τὰ κόκκαλά του
πὸν ἀποτελοῦν τὸ τέτοιο χέρι ἢ τέτοιο πόδι του, πὸν τὰ
βλέπει καὶ τὰ αἰσθάνεται, πὸν ἀποτελοῦν μὲνα λόγο τῆ
φύση τοῦ ἑαυτοῦ του, — ἄς δοκιμάσει νὰ φανταστεῖ, ὅτι
θὰ συναρμολογηθοῦν καὶ πάλι μετὰ θάνατο, γιὰ νὰ ἀπο-
τελέσουν τὸ σκελετό τῆς ἴδιας φύσεως.

"Ἐνα αἶσθημα ἀλλόκοτο θὰ νοιώσει σὰν κάποια ἀγριὰ-

ἀδα, σὰν κάποια τρομερὴ κατάπτωση καὶ τὸ αἶσθημα αὐτὸ
θὰ εἶναι βέβαια ἀνυπόφορο ὅταν δὲν προέρχεται μονάχα
ἀπὸ μιὰ δοκιμαστικὴ φαντασία παρὰ πηγάζει ἀπὸ τὴν
πραγματικότητα. . . Καὶ οἱ λέξεις μονάχα: «ὀ σ κ ε λ ε τ ὀ ς
μ ο υ !» μᾶς γεμίζουν κατάπτωση.

(β) Ἐξω ἀπὸ ἀντιλήψεις καὶ δόγματα ἀδύνατο εἶναι
νὰ χωρέσει στὴ συνείδησή μας, πῶς ἡμεῖς πὸν ζοῦμε σή-
μερον μετὰ θάνατο δὲ θὰ ὑπάρχουμε. Ἡ ἀνυπαρξία γιὰ
μᾶς εἶναι ἀκατάληπτη, καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ καθενὸς—ἂν ὄχι
ἢ σκέψη—ἀδυνατεῖ νὰ πιστέψει πῶς θὰ πάψει νὰ αἰσθά-
νεται, ὅπως στὴ ζωὴ!

"Ἄν τώρα π λ ἄ ἰ σ' αὐτὴ τὴν ἰδέα τῆς ἄ θ α ν α-
σ ἰ α ς, σκυλώσουμε καὶ τὸ σκελετό μας τ ρ ὀ π ο τ ἰ ν ἄ
ἄ θ ἄ ν α τ ο, μέσα σὲ μιὰ αἴθουσα σπουδαστηρίου, τότε
ὀρισμένως τὸ βασανιστήριό μας θὰ εἶναι μεγάλο, γιατί
θὰ εἶναι σὰ νὰ εἴμεθα ἑμεῖς οἱ ἴδιοι ἀπάνω στὸν τρι-
ποδα, καταδικασμένοι σὲ μιὰ στάση, γυμνοί, ἔλεινοι καὶ
τιποτένιοι μπροστὰ σὲ τόσα περιεργὰ μάτια! . . .

(γ) "Ἄνω κάτω μᾶς φέρνει ἢ ἰδέα τοῦ θανάτου, εἶναι
ὅμως εὐτύχημα πὸν ὁ ἄνθρωπος δὲν τὸ συλλογίζεται καὶ
πολύ. Ἡ φύση μᾶς ἐπροίκισε μὲ μιὰ ἀδυναμία, ὥστε ἢ
σκέψη μας, πέρα ἀπ τὴ ζωὴ, νὰ σταματᾷ, γιατί ἄλλοιῶς
ὁ βίος μας θὰ ἦταν ἀβίωτος. Ὁ δυστυχισμένος ὅμως Παῦ-
λος διαθέτοντας τὸ σκελετό του, πουλάει σύγχρονα καὶ
τὴν ἡσυχία του, γιατί ὁ τρόπος αὐτός, ἐκτὸς πὸν τοῦ φέρ-
νει συχνὰ τὴν ἰδέα τοῦ θανάτου τὸν κάμνει νὰ σκεφτεῖ
καὶ γιὰ τὸ εἶναι του. . . .

(δ) Κατατασκιωμένος ἀπ τὴν κακομοιριά ὁ ἄνθρωπος
αὐτός, βάζει χέρι, ἐκεῖ ὅπου δὲν ἔχει δικαίωμα. Ἐπόμενο
εἶναι ἢ παράξενη πούληση, ὅταν πιά δὲν ἔχει ἀνάγκη, νὰ
τὸν βασανίζει, γιατί κάμνει ἓνα πράγμα ἀσυνήθιστο.

Καὶ ὁ πιὸ φτωχότερος θάνατάπει τὰ πονεμένα του
κόκκαλα σὲ μιὰ «σπιθαμὴ γῆς» καὶ ὁ ἀσπίτωτος ἀλήτης
θὰ θρεῖ στὴν ἄλλη ζωὴ τὴν κατοικία τῆς γαλήνης πὸν τόσο
πόθησε.

— «Νᾶναι τὸ χῶμα τοῦ τάφου σου ἄλαφρό!»

Εὐχεται ὅλος ὁ κόσμος γιατί νομίζει καὶ θέλει νὰ πι-
στέψει πῶς θὰ νοιώθει τὸ βάρος του! . . . Ἡ φράση, φυσι-
κά, αὐτὴ καὶ οἱ παρόμοιες, μπορεῖ μὲν νὰ μὴν ἔχουν,
αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς, καμμιά σημασία τὸν Παῦλον ὅμως εἶναι

επόμενο να τον ταραξουν, γιατί ακριβώς μαυτό που έκαμε στερήθηκε από ένα πράγμα που όλοι χωρίς διάκριση θα βροῦν, και που όλοι το θεωροῦν πολύτιμο.

«Ένα μνήμα!... Χαράς τον που έχει ένα μνήμα...
« Ένα ἰδ ἰ ο χ τ η τ ο τ ἄ φ ο ! Δυὸ μέτρα γῆς... Ένα σιδερένιο σταυρὸ κ' ένα κυπαρισσάκι!... Κύριε ὁ Θεὸς μου, τί θέλει τὸ περισσότερο ὁ ἄνθρωπος;!... Ἄν « μ π ο ρ ο ὕ σ α ν ἄ τ ὄ χ ω θ ἄ λ ε γ α « σ π ο λ ἄ τ ι » ... Σ π ο - λ ἄ τ ι Θεέ μου... σπολάτι... »

Μαυτό τὸ θανατάσιο τρόπο ξεσπάει ὁ Σκέλεθρας. Νοιώθει πὸς οἱ «δέκα χιλιάδες φράγκα» που πήρε εἶναι τίποτε μπροστά σὲ κείνο που πούλησε, γιατί τὸ μνήμα εἶναι...
« ὄ , τ ι ἄ ν α λ ο γ ε ἰ σ τ ὸ ν ἄ ν θ ρ ω π ο κ ' ε ἶ ν α ι τ ' ἄ π α ρ α ἰ τ η τ ὸ τ ο υ ».

Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ εἶναι τὰ βασανιστήρια τοῦ Παύλου τὸ κορυφωμα ὅμως τοῦ πάθους του δὲν προέρχεται μονάχα ἀπ' αὐτά. Τὴν ἐπιτυχία—στὸ ζήτημα τῆς παρατήρησης—θὰ τὴν βροῦμε ἄλλου.

Ὁ Σκέλεθρας εἶναι ἀπὸ τὰ πολὺ ὀλίγα ἐκεῖνα διηγήματα, που κάθε παράγραφο τους ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἕως τὸ τέλος, δὲν εἶναι ἄστοχη.

Πολὺ θὰ ἔχανε τὸ διήγημα, ἂν ἔλειπε τὸ Τ ι ρ ι λ λ ῆ .

Ὅταν καλοσκεφτεῖ κανεὶς ἀδύνατο νὰ μὴν ἀναγνωρίσει, ὅτι πολλὰ ὀφείλονται στὴν ἐπινόηση τοῦ προσώπου αὐτοῦ.

Δυνατὸς παρατηρητῆς ὁ κ. Νικολαΐδης, στὸ ἐνατένισμά του, κατώρθωσε νὰ συνδυάσει ἰδέες καὶ παραστάσεις ὄχι ὀλίγες, πλάθοντας ἔτσι ἓνα πρόσωπο χωρὶς καθόλου νὰ παύσει νὰ εἶναι ρεαλιστής.

Ἀπαράμιλλη ἢ εἰκόνα ὅταν τὸ Τιριλλὴ μελετᾷ τὰ ὀστᾶ. Δὲν εἶναι μιὰ ἢ ἰδέα που περνᾷ ἀπ' τὸ μυαλό μας.

Νοιώθει πρῶτα κανεὶς μιὰ φριχτὴ ἀντίθεση. Ὁ Σκέλεθρας περιφρόνησε τὸ σκελετό του, καὶ ὅμως οἱ ἄνθρωποι τὸν μελετοῦν, καὶ ἔχουν δόσει μάλιστα ὀνομασία καὶ στὸ μικρότερο κόκκαλο.

Ἡ ἀντίθεση αὐτὴ κορυφώνεται καὶ ὁ Σκέλεθρας ξεσπᾷ, γιατί ἀδύνατο νὰ ὑποφέρει πὸς οἱ ἄνθρωποι προσέχουν πολὺ,—καὶ τὰ ἰ ν σ τ ι τ ο ὕ τ ἄ τ ο υ ς ἄ γ ο ρ ἄ ζ ο υ ν—ὅτι αὐτὸς δὲν ἔλαβε ὑπ' ὄψει:

« Δὲν εἶχε κατορθώσει (τὸ Τιριλλὴ) ἀκόμη νὰ μάθει τὰ

« ὀστᾶ τῆς κεφαλῆς καὶ καθότανε στὴ γωνιά σ' ἓνα χαμῆλο σκαμνὶ μὲ τὸ βιβλίον ἀνοιχτὸ στὰ γόνατά του:

— «Τὰ δύο κροταφικά, τὰ δύο θρεγματικά».

— «Πάψε θρέ, τοῦ εἶπε (ὁ Παῦλος) μ' ἓνα κίνημα φουρκας, κῆτταξε ἄλλο μάθημα ἢ διάβασε μέσα σου».

Νὰ πάψει!... Καὶ ὅμως! Τὸ Τιριλλὴ εἶναι σύγχρονα τὸ « Ἐ ν π ν η τ ῆ ρ ω » τῆς συνείδησής του που ἔξεγείρεται κατόπι σὲ διαμαρτυρία. Μαζὺ μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Καλλιτέχνη εἶναι ἢ μομφή, ἢ κατακραυγὴ καὶ ἢ εἰρωνεία ὄλων ὅσων ἀκουσαν τὴν ἀλλόκοτη πράξη του... Προπαντὸς τὸ Τιριλλὴ ἀποτελεῖ τὸν κληρονόμο, Ἄνκαι δὲν εἶναι συμβολικὸ πρόσωπο, ὅμως πρέπει νὰ ἐννοήσουμε καλὰ τὴν ἰδιότητά του αὐτῆ. Δὲν εἶναι μονάχα ὁ ἀπλὸς κληρονόμος που θὰ ἀπολάβει τὰ ἀγαθὰ κ ἄ π ο ι ο υ τ σ ι γ κ ο ὕ ν η . Συγκεντρώνοντας σύγχρονα ὅλες ἐκεῖνες τὶς κακὲς—γιὰ τὸν Παῦλο—ἰδιότητες, που ἀνάφερα παραπάνω, ἐπιπλέον ἔχει καὶ κάτι τὸ ἀποκρουστικὸ ἀπάνω του. Δὲν ἔχει μονάχα τὸ στόμα τῆς μομφῆς, ὅταν γελᾷ ἢ λήθια, σύγχρονα δείχνει, τὸ κουτὸ αὐτὸ πλάσμα, ὅλη τὴν ψυχρὴ ἀδιαφορία που εἶναι ἱκανὴ νὰ κάμει ἄνω κάτω τὸ Μπάρμα του, ὁ ὅποιος στὴν ἔξαψή του, ἔχει ἀνάγκη νὰ ἐλπίζει, πὸς, ἂν ὁ σκελετός του δὲ βρεῖ ἡσυχία κάτω ἀπ' τὸ χῶμα, θὰ μὲνει τουλάχιστο κάποιο πλάσμα που θὰ φροντίσει, γιὰ... τὸν προσωρινὸ του τάφο... ἂ ν τ ο ὕ ἐ π ι τ ρ ἔ - ψ ο υ ν τ ἔ τ ο ι ο ! Ἄφταστο εἶναι τὸ μέρος ἐκεῖνο ὅπου ὁ Παῦλος ξυπνώντας ἀπὸ τὴν «παραίτησή του» φαντάζεται πὸς ἔλπει μπροστά του τὸ Τιριλλὴ νὰ κουτροβαλιάζεται μὲ τὸ γιατρὸ τοῦ ἰνστιτούτου. Εἶναι οἱ δυὸ κληρονόμοι που μοιραῖα θὰ πάρουν ὅ,τι μιὰ μέρα θὰ φήσει: Ὁ ἓνας τὸ χρυσάφι του, καὶ ὁ ἄλλος τὸ σκελετό του.

Τὰ παραπάνω που δὲν εἶναι παρὰ μιὰ σύντομη ἐρμηνεία τοῦ σωροῦ τῶν σκέψεων καὶ ἰδεῶν που περικλείνονται μέσα στὴν τόσο μικρὴ ὑπόθεση τοῦ διηγήματος, εἶναι ἱκανὰ νὰ μᾶς δείξουν τί λογῆς εἶναι ἢ «παρατήρηση».

Ἀνάγκη τώρα νὰ ἐξετάσουμε τὸν τ ρ ὀ π ο , μὲ τὸν ὁποῖο γίνεται ἢ ἐκδήλωση μ' ἄλλα λόγια πὸς φκιάχεται τὸ διήγημα:

Ἡ ἡμέρα εἶναι τέτοια, που μέσα στὴ ζάλη τοῦ κόσμου γιὰ τοὺς σκελετούς, εἶναι ἀδύνατο στὸν Παῦλο νὰ μὴ σκε-

φτεῖ γὰ τὸ δικό του. Ἐκεῖ ὁμως πὺ ἀναθυμᾶται πὺ εἶναι πούλημένος:

— «Σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ εἶδε τὸ Τιριλλή πὺ
« εἶχε παρατήσει τὸ διάβασμα καὶ τότε κύτταζε γελώντας
« ἡλίθια».

Τὸ γέλοιο αὐτὸ καὶ ὁ συλλογισμὸς ὅτι ἔκαμε κάτι ἀσυνήθειστο τοῦ ξυπνᾶ πρῶτα θολὰ τὴ σκέψη... Πάει κατόπι στὸ νεκροταφεῖο καὶ κεῖ γεμίζει ἡ συνείδησή του ἀπὸ παραστάσεις, πὺ πὺ ἔπειτα θὰ τὸν κάμουν ἀνω-κάτω. Ἔτσι νοιώθει, πὺ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος, πὺ τὰ κόκκαλά του νὰ μὴ ξεκουράζονται μέσα στὸ αἰώνιο Κοιμητήρι... Φρίκη τοῦ προκαλεῖ τὸ ἱερόσυλο θράσος τοῦ μικροῦ, πὺ ξεθάβει τὸ μπαμπά του μόνο καὶ μόνο ἀπὸ περιέργεια: ἡ παράσταση αὐτὴ κατόπι θὰ συνδυαστεῖ μὲ τὸ χαρακτηριστὴρα τοῦ Τιριλλή...

«... Ὁ Σκέλεθρας κατάλαβε πολὺ καλὰ κατὰ πὺ πὺ
« γαίνει νὰ ξυπνήσει ἡ συνείδησή του καὶ
« προσπαθοῦσε νὰ τὴν νανουρίσει μὲ τὸ βολικώ-
« τερο τρόπο».

Ἐδῶ εἶναι τὸ κυριώτερο σημεῖο τοῦ διηγήματος. Ἡ προσπαθεῖα αὐτὴ τοῦ Παύλου νὰ μὴ χάσει τὴν ἡσυχία του, εἶναι ἀρκετὴ καὶ μόνη νὰ δικαιολογήσει τὴν κατάντια του. Ὁ φόβος, ἡ ὑποψία ἔστω, μήπως χάσουμε τὴ γαλήνη τῆς συνείδησής μας εἶναι ἱκανὰ νὰ μᾶς κάμουν μανιακούς! Καὶ ἀπ αὐτὸ τὸ σημεῖο ἀρχίζει ἡ ψυχικὴ τραγωδία τοῦ Παύλου. Ὁ κ. Νικολαΐδης μᾶς ἔχει δεῖξει μ' αὐτὸ τὸν τρόπο μιὰ ψυχὴ πὺ κατάλαβε, πὺ δὲν θὰ διατηρήσει τὴν ἀμεσημνησία της, καὶ πὺ μ' ὅλα ταῦτα πολεμάει νὰ διατηρήσει. Οἱ παρακάτω φυσικὰ σελίδες συντελοῦν στὸ κορυφωμα τοῦ βασανιστηρίου τοῦ Σκέλεθρα, ἡ γεννησή του ὁμως ὀφείλεται καὶ δικαιολογεῖται στὸν ἀγῶνα αὐτό. Παλεύει ὁ Παῦλος μὲ τὸν ἑαυτό του, ἀγωνίζεται μὲ τὴν ὑποψία του, προσπαθεῖ νὰ νανουρίσει τὴ συνείδησή του. Καὶ ἀκριβῶς ἡ πάλη καὶ ἡ προσπάθεια, ἀπὸ τίς ὁποῖες μοιραῖα βγαίνει νικημένος, τὸν κάμουν νὰ καταντήσει σ' ἓνα εἶδος τρέλλας. Ὁ ἑαυτός του τώρα εἰς τὸ ἔξῃς, ἡ ἴδια του φαντασία, εἶναι ἐκεῖνα πὺ θὰ τοῦ μεγαλώσουν τὸ δυστύχημα καὶ θὰ τοῦ κάμουν τὸ βίον ἀβίωτο:— Τὸ παρτσούκλι του πὺ πρῶτα δὲν τοῦ κάμνε καμμιὰ ἐντύπωση,

τώρα τὸν ρίχνει στὴ μεγαλύτερη ταραχή!... Αὐτός, πὺ μὲ τὸ μεγαλείτερο «κυνισμό», ἔχει διηγηθεῖ σ' ὅλο τὸν κόσμον τὴν ἱστορία του, δὲν μπορεῖ τώρα νὰ ὑποφέρει, πὺ ὅλος ὁ κόσμος ξέρει τὰ καθέκαστά του!... Τὸ Τιριλλή μὲ τὴν εἰρωνεία τοῦ γύρω κόσμου, κορυφώνουν τὸ βασανιστήριό του, σὲ τρόπο ὥστε ἡ ἀρρωστη πὺ σκέψη του, ὅτι «γγίζει νὰ θαθαίνει, νὰ σκάβεται αὐτόματα καὶ νὰ γίνεται "τάφος ἰδιόχρητος",... Ἀριστοτεχνικώτατο εἶναι τὸ μέρος αὐτό, ὅπου ὁ Σκέλεθρας μ' ὅλη τὴν προσπάθειά του δὲ σκέπτεται ἄλλο παρὰ ἐκεῖνο πὺ θέλει νὰ ξεχάσει... Ἐξαφνα ὁμως μέσα στὸ μαρτύριό του, ἀνάμειξ ἀπ τὴ βορκαωμένη συνεψία, μιὰν ἀχτίδα φωτίζει τὴν ἀνταριασμένη του σκέψη:— «Ἀπλούστιτο. Καὶ ὁμως! Δὲν τὸ συλλογίστηκε πρὶν! Τί εἶναι: δέκα χιλιάδες φράγκα μπροστὰ σ' ἓνα "ἰδιόχρητο τόφο",;... Θὰ τὰ ἐπιστρέψει ἀμέσως μᾶζι μὲ τοὺς τόκους καὶ τὰ ἐπιτόκια καὶ θὰ ζητήσῃ τὴν ἀκύρωση τοῦ συμβολαίου!...», Τὸ πράγμα αὐτὸ τοῦ φαίνεται τόσο εὔκολο νὰ γίνει, ὥστε εἶναι βέβαιος γιὰ τὴν ἐπιτυχία του. Πολὺ ψυχολογημένη καὶ ἀξιοπαρατήρητη εἶναι ἡ ἐπίσκεψή του στὸ φερετροποιεῖο, ὀλίγο πρὶ νὰ συναντήσῃ τὸ γιαιτρό. Παρουσιάζεται ἔτσι, σὰ νὰ πιστεύει πὺ εἶναι ἐλεύθερος, ὅπως ποθεῖ ἡ καρδιά του... Καὶ ἡ ἀποτυχία του ἀκριβῶς τὸν κάμνει μανιακό. Ἄν καὶ βλέπει, πὺς ἡ ἐλπίδα του ἦτον ἀκαρπο ψέμμα, δὲν θέλει ἀκόμα νὰ πιστέψει, πὺς δὲν ὑπάρχει καιρός. Ἀγωνίζεται, καὶ ὅταν πέσει νικημένος, τότε πὺ, δὲν τοῦ μένει παρὰ νὰ ἀποτελειώσει ὅτι ἐπεχείρησε μιὰ φορὰ νὰ κάμει...

Ἔτσι φτιάχεται τὸ διήγημα αὐτὸ καὶ χωρὶς καμμιὰ ἀντίρρηση θὰ μποροῦσε νὰ πει κανεὶς πὺς ὁ τ ρ ὀ ρ εἶναι ἀριστοτεχνικός. Ὁ κ. Νικολαΐδης ὁμως λαβαίνει μέρος μέσα στὸ διήγημα μὲ τὸνομά του. Αὐτὸ ἐκτὸς τοῦ ὅτι "χτυπάει στὰ νεῦρα", τοῦ ἀναγνώστη, μᾶς παρουσιάζει τὸν κ. Νικολαΐδη, πὺ εἶναι ὁ συγγραφέας δημιουργὸς νὰ διαφωνεῖ καὶ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ὑποφέρει τὸ Σκέλεθρα πὺ εἶναι τὸ δημιούργημά του!! Ἄν ὁμως καλοσκεφτοῦμε, θὰ δοῦμε πὺς τὸ λάθος αὐτὸ εἶναι ἐπακούθημα ἄλλου κάποιου μεγαλείτερου λάθους. Ἐρχόμεθα δηλ. τώρα χωρὶς νὰ τὸ θέλουμε, νὰ ἐξετάσουμε τὸ Σκέλεθρα ὄχι μονάχα ὡς ἡ ρ ω α, ἀλλὰ καὶ ὡς π α ρ ο υ σ ἰ α σ μ α.—"Τί λογῆς ἄνθρωπος εἶναι ὁ Σκέλεθρας ;,—Πρῶτα: ἓνας κα-

χομοίρης και πεινασμένος πού η εγκόσμια ζωή του είναι αδύνατη. Κατόπι; Ένας πού, εξαγοράζοντας τη ζωή του με το σκέλεθρό του, δείχνεται ἐπί πλέον τοκογλύφος και τσιγκούνης, μ' ένα λόγο μιὰ ψυχή ἔλεεινή και χωρίς φιλότιμο. Στό παροξυσμό του, βλέπει τὴν ψυχή του σὰ σαῦρα, και ἀπὸ τὸν τρόπο γενικά, φαίνεται πὼς τέτοιον θέλει νὰ μᾶς τὸν δείξει και ὁ συγγραφέας. Παρακάτω θὰ πῶ γιατί ἕνα τέτοιο παρουσίασμα εἶναι πολὺ ἄστοχο. Τώρα ἀναφέρνω μονάχα πὼς τὸ φτιάξιμο τοῦ διηγήματος θὰ ἦτον πιὸ τέλειο ἂν ὁ Σκέλεθρας δὲν ἦτον γ μιὰ ψυχή παρακατινή. Ἀναγκάζεται πρῶτα ὁ κ. Νικολαΐδης νὰ παρουσιαστῆ με τὸνομά του, γιατί πρέπει νὰ μᾶς φανερώσει... ὅτι ποτέ του δὲν θὰ εἶχε τὸν "κυνισμό και τὴν στωϊκότητα", τοῦ ἥρωά του, τὸν ὁποῖο ἀηδιάζει. Ἔπειτα ἡ ἐπιμονὴ ἐκείνη νὰ φανεῖ ὅτι ὁ Σκέλεθρας εἶναι τσιγκούνης μπορεῖ νὰ παραπλανήσῃ τὸν ἀναγνώστη. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι λιγάκι ἀπίθανο ἕνας πρὶν πεινασμένος νὰ γίνῃ κατόπι τσιγκούνης, γιατί ἀκριβῶς οἱ πεινασμένοι εἶναι ἐκείνοι, πού δὲ λυποῦνται τὸν "παρᾶ,, ὅταν τὸν ἔχουν,—ἂν δὲν προσέξει κανεὶς, συγχέοντας τις ἰδέες, μπορεῖ νὰ νομίσει πὼς τὸ διήγημα αὐτὸ εἶναι ἡ ψυχολογία κάποιου κακόμοιρου πρῶτα, πλούσιου ὅμως και τσιγκούνη κατόπι. Ἡ ἰδιότητα τῆς τσιγκουνιάς μὴ ἔχοντας καμμιά σχέση με τὴν αἰσθητικὴ τοῦ διηγήματος, δὲν ἔχει και καμμιά σημασία. Τὸ μόνο πού μπορεῖ νὰ τὴν δικαιολογήσῃ, εἶναι ὅτι ὁ συγγραφέας θέλησε νὰ δώσει μεγαλύτερη ἔκφραση π.χ. σὸ ὅτι, ὁ Σκέλεθρας ἀποφασίζει νὰ ἐπιστρέψῃ τις δέκα χιλιάδες φράγκα.—Μὲλον ὅτι εἶναι τσιγκούνης, εἶναι ἕτοιμος γὰ κάθε δαπάνη, τόσο ὁ βίος του εἶναι ἀνυπόφορος!! — Αὐτὸ ὅμως ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀποδεικνύει "ὑπολογισμό", δὲν μᾶς ἱκανοποιεῖ και ἐντελῶς, γιατί ὁ Σκέλεθρας δὲν ἔχει μόνο τὴν τσιγκουνιά εἰς βῆρος του, εἶναι ἐπιπλέον... χαμερπὴς και δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ τὰ λόγια τοῦ καλλιτέχνη...

Τέλος, γὰ νὰ τελειώσω με τὸ μέρος αὐτὸ, ἔχω νὰ προσθέσω ὅτι ὁ κ. Νικολαΐδης ὑπὸ ἐποψη φραστικοῦ χαρακῆρα (style) και «χιούμορ», σὲ μερικὰ προπαντὸς σημεία εἶναι ἄφθαστος. Ἐπανελημένα διαβάζω ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ περικοπῆς σὰν κι αὐτῆς:

"Μάλλονε μιὰ φορὰ (ὁ Σκέλεθρας) μὲνα γείτονά του
" και τὸν ἀπειλήσε πὼς θὰ τοῦ σπάσει τὰ πλευρά' κι ὁ
" Παῦλος εἶπε:

" — ... Πουλημένα εἶναι· θὰ ζημιώσεις τὴν Εὐρώπη...!

" Πρὸ λίγες ἡμέρες τὸν εἶχε πονέσει ἕνα δόντι κούφιο
" και πῆγε νὰ τὸ βγάλει.

" — Δὲν ἔχει παρὰ μόνο μιὰ τρύπα κι εἶναι γερὸ δόντι
" εἶπε ὁ δοντογιατρός... καλλίτερα νὰ τὸ σφραγίσουμε με
" χρυσάφι.

" Ὁ Σκέλεθρας πού δὲν ἀνεγνώριζε κὰν τὴν ὑποχρέωση
" νὰ κάνει κ' ἐπιδιορθώσεις στὰ πουλημένα κόκκαλά του
" και μάλιστα νὰ γιομίσει ἕνα δόντι με χρυσάφι:

" — Βγάλτο... εἶπε.

" — Εἶναι γερὸ... Ἀμαρτία εἶναι... Εἶσαι τόσο χρονῶ
" ἄντρας και διατηρεῖς ὅλα σου τὰ δόντια, αὐτὸ εἶναι
" κὰτ' ἰτίς! Γιατί νὰ βγάλεις ἕνα γερὸ δόντι!

" — Βγάλτο...!

" Ἐπίσης ὅταν παρακάτω: "φαντάζεται πὼς εἶναι
" μπρὸς τὸν πάγκο του"...

" Περνάει ἕνας και τοῦ λέει: "Καλημέρα κύρ Σκέλεθρα!"

" θυμώνει μὰ δὲν τὸ δείχνει. Περνᾷ ἕνας ἄλλος: "Γειά σου

" Σκέλεθρα!" φουρκίζεται μὰ τότε πιάνει με τὸ καλό:

" "Γειά σου... μὰ μὴ με λές Σκέλεθρα... ἔχω ὄνομα... δὲ

" θέλω νὰ με λέτε Σκέλεθρα..." Γελάει και τότε κοροῖ-

" δεύει: "Τί διάβολο ἔπαθες...!; πὼς σοῦ ἦρθε... κύρ

" Σκέλεθρα!;" θυμώνει, βρίζει και τοῦ δείχνει τὸ

" γρόθο".

Β) Αἰσθητικὴ συγκίνηση.

Μὲ τὸν ὀρισμὸ αὐτὸ πρῶτα ἐννοῶ τὴ δύναμη ἐκείνη
τῆς συμπόνιας πού κάμνει τὰ μάτια τοῦ λογοτέχνη νὰ νοῖ-
ξουν μπροστὰ σὸ θέαμα τῆς ζωῆς.

Κατόπι — πιὸ πάρα-πέρα — ἐννοῶ και τὴν αἰ-
σθητικὴ ἐντύπωση πού μᾶς χαρίζει ἕνα λογοτέ-
χνημα. Ἡ ἐντύπωση αὐτὴ δὲν εἶναι, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον,
παρὰ ἡ μετάδοση τῆς συγκίνησης τοῦ λογοτέχνη, και
εἶναι ἀνάγκη νὰ μᾶς προσενηθῇ. Ἄν ὄχι, τρία πράγματα
πρέπει νὰ ὑποθέσουμε.

Πρῶτα ὅτι ὁ λογοτέχνης δὲν ἔχει τὴν "αἰσθητικὴ

συγκίνηση" — ὅπως τὴν ἐννοῶ — πρᾶγμα ἄτοπο, γιατί τότε πῶς εἶναι δυνατό νὰ ἐμπνέεται πραγματικά ;

Ἔπειτα ἂν καὶ ἔχει τὴν συγκίνηση αὐτὴ, ἀπὸ ἰδιοτροπία στὴν ἐκδήλωση, προσπαθεῖ νὰ τὴν πνίξει, οὕτως ὥστε νὰ μένει μόνο ἀπλὸς παρατηρητῆς.

Καὶ τελευταία ὅτι ἔχει τὴν συγκίνηση αὐτὴ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν μεταδώσει.

Ὅταν διαβάσει κανεὶς τὸ Σκέλεθρα—ὄχι ὡς ὑπόθεση—ἔστω καὶ ἂν νοιώσει ὅλο ἐκεῖνο τὸ μαρτύριο τῆς ψυχῆς, πὸν ἀγωνίζεται, μήπως "τῆς κολλήσει ἡ ἰδέα,, καὶ χάσει τὴν ἡσυχία τῆς, ὅλη ἐκείνη τὴν ταραχὴ τοῦ ἀνθρώπου πὸν πούλησε ἓνα,—στὴ συνήθεια,—ἀπούλητο πρᾶγμα, πὸν στερήθηκε, ὅτι ὅλος ὁ κόσμος θεωρεῖ κτῆμά του ἀπαραίτητο καὶ βέβαιο, ὅπως καὶ τὸ θάνατο,—ὅμως μ' ὅλα ταῦτα ἡ συγκίνηση θὰ εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ νὰ μὴ μένει μονάχα παρὰ μιὰ ἐντύπωση μετὰ τὸ διάβασμα χωρὶς κανένα αἰσθητικὸ—νὰ ποῦμε—ἐνθουσιασμό.

Λεῖπει τὸ ψυχικὸ ρεῦμα τοῦ λογοτέχνη, λείπει μ' ἓνα λόγο ἡ αἰσθητικὴ ἐκείνη ἐντύπωση, πὸν μᾶς χαρίζει ἓνα ἄρτιο λογοτέχνημα.

Ὁ Σκέλεθρας ἀπὸ ἔποψη "παρατήρησης,, συνδυασμοῦ δηλ. ἰδεῶν καὶ σκέψεων μὲ παραστάσεις καὶ "ἀντιλήψεις,, εἶναι ἓνα ἀριστούργημα. Ἀλλὰ ἡ "παρατήρηση,, μπορεῖ νὰ ἱκανοποιεῖ μονάχα τὴ σκέψη μας:—Ἔχουμε ὅμως σύγχρονα καὶ ψυχὴ, καὶ ἡ ψυχὴ αὐτὴ ἀπαιτεῖ τὴν ἱκανοποίησὴ τῆς.

Ὁ κ. Νικολαΐδης, μιὰ πὸν εἶναι δυνατὸς παρατηρητῆς, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ συγκινεῖται μπροστὰ στὸ θέαμα τῆς ζωῆς. Εἶναι ὅμως ἀπέκλεινοὺς πὸν ἀνήκουν στὴ δεύτερη ὑπόθεση. Ἐκεῖνο πὸν τὸν χαρακτηρίζει καὶ πὸν ἀποτελεῖ, τρόπον τινά, τὴν πρωτοτυπία του, εἶναι ὅτι πνίγοντας τὴ συγκίνησὴ του προσπαθεῖ νὰ ἀποτείνεται περισσότερο στὸ μυαλό μας.

Σ' αὐτὸ ἀπάνω — πὸν μερικὲς φορὲς μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ προτέρημα — ὀφείλεται ὅτι ὁ Σκέλεθρας δὲν μᾶς συγκινεῖ,— ὅπως πρέπει νὰ ἐννοήσουμε τὴ λέξη αὐτὴ. Πῶς νὰ συγκινηθοῦμε μὲ τὸ πάθημα ἐνὸς ἀνθρώπου τσιγκούνη, ἐλεεινοῦ καὶ τρισάθλιου ; Τί ἐνδιαφέρο θὰ μᾶς προκαλέσει ἡ χαμέρπεια τῆς ψυχῆς του ;

Εἶπα : προσπαθεῖ ὁ κ. Νικολαΐδης νὰ ἀποτείνεται περισσότερο στὸ μυαλό μας καὶ αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς πὸν εἶναι καὶ τὸ κυριώτερο : Μιὰ πὸν τὸ νὰ πούλησει κανεὶς τὸ σκέλεθρό του εἶναι σιχαμερὸ καὶ ἀνήκουστο, εἶναι, ὅπως λέγεται, «κυνισμὸς καὶ στωϊκότητα», μᾶς παρουσιάζει ἂν ἄλογα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ Σκέλεθρα, ἄνευ ἐπίπεδο παρακατινὸ.

Ἀλλὰ ἂν λάβει κανεὶς ὑπ' ὄψιν τὴν κακομοιριά στὴν ὁποία βρέθηκε ὁ Παῦλος γιὰ νὰ πούλησει τὸ σκέλετό του, —πρᾶγμα πὸν ἐπὶ τέλους δὲν εἶναι ἐντελῶς τὸ ἴδιο οὔτε μὲ τὴν «πούλησιν τῆς τιμῆς μας», ἢ τῆς «συνείδησός μας» —τότε τὸ πρόσωπο αὐτὸ θὰ εἶναι πολὺ δικαιολογημένο καὶ ἡ ψυχὴ μας θὰ τὸ ξεσηκώσει ἀπὸ τὸ βάραθρό του.

Ὁ κ. Νικολαΐδης ὅμως, γιὰ νὰ δικαιολογήσει μερικὰ πράγματα καὶ νὰ δώσει περισσότερο νόημα σ' ἄλλα— ὅπως π.χ. στὴν παραίτηση ἐκείνη τοῦ Σκέλεθρα, ὅπου τοῦ φαίνεται πῶς πεθαίνει ξαπλωμένος ἄνευ λερὸ στρώμα, μᾶς παρουσιάζει τὸν ἥρωά του σὲ τρόπο πὸν καὶ ἡ ἴδια του Ψυχὴ νὰ μὴ μπορεῖ νὰ τὸν ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἀηδία. Ἄν δὲν πνιγόταν ἀπὸ τὴν προσπάθεια τοῦ «Παρατηρητῆ» χωρὶς ἄλλο τὸ κακόμοιρο αὐτὸ πλάσμα τοῦ διηγήματος θὰ μᾶς παρουσιαζόταν σὲ ἄλλο ἐπίπεδο.

«Πεινασμένος καὶ μὲ χίλιες δυὸ ὑποχρεώσεις, νέος
« ἀκόμα, κάμνει κάτι ἀσυνήθειστο, πουλάει ἓνα πρᾶγμα
« μα πὸν δὲν πουλιέται... Εἶναι τὸ θῦμα τῆς εἰμαρ-
« μένης, εἶναι ἡ μορφή τοῦ δυστυχισμένου ἀνθρώπου!
« Τὸν κυκλώνουν γύρω χίλιες δυὸ ἀντιθέσεις
« μὲς τὴν κακομοιριά καὶ τὸν κατατρεμὸ τῆς Τύ-
« χης... Ἀντιδρᾶ μὲ τὴν κακία. Κακὸς ὅμως,
« ἔστω καὶ εἰς τὸ ἔπακρο, δὲν ἔχει τὴν
« χαμέρπεια τοῦ τσιγκούνη, γιατί
« κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο οἱ τύψεις κατόπι, θὰ εἶναι
« πὸν φοβερὲς καὶ ἡ μετάπτωσὴ του πὸν τραγικὴ...
« Ἰκανοποιημένος, γιὰ λίγο καρὸ, ἀπὸ τὸ προῖόν τῆς
« πούλησιν, μὲ τὴν ὁποία κέρδισε τὴ ζωὴ του καὶ
« μερικῶν ἄλλων ὁμοίων του, ἔχει τὴ συνειδησὴ του
« κοιμισμένη, γιατί νέος ἀκόμα, πολὺ λίγο ἔχει νὰ
« σκεφτεῖ πέρα ἀπὸ τὸ σήμερον, πῶς ἀπ τὴ ζωντανὴ
« πραγματικότη τοῦ παρόντος».

Ἔτσι, χωρίς νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνῃ τοκογλύφος, ὅταν ἡ συνείδησή του ξυπνήσει, τότε ἡ πάλῃ καὶ τὸ βασανιστήριό του θὰ μᾶς εἶναι πολὺ πιὸ ἐνδιαφέροντα, γιατί ἡ σκέψη μας δὲν θάβγαζε μονάχα ὅσα βγαίνουν ἀπὸ τὴ μιὰ ἀποψη τοῦ διηγήματος, παρὰ θάχε νὰ συμπληρώσει ὅσα καὶ ὅπως μπορούσε φτάνοντας τὸ τέλειο...

Ἄν τὸ παρουσίασμα τοῦ Σκέλεθρα ἦτον διάφορο, ὥστε νὰ μᾶς κινεῖ τὸ ἐνδιαφέρον περισσότερο, τότε χωρίς ἄλλο, τὸ διήγημα αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ἐπιβληθεῖ στὴν παγκόσμια λογοτεχνία.

Ἐνῶ κανεὶς θὰ βρεῖ μέσα μιὰ βαθειὰ «παρατήρηση», σὲνα τρόπο ἀσυνήθειστο σὰ διηγήματά μας, ὅμως ἡ «αἰσθητικὴ ἐντύπωση» θὰ εἶναι ἐλάχιστη. Ἄλλὰ μόνον, ὅταν τὰ δύο αὐτὰ στοιχεῖα συνυπάρχουν μὲ κάποια ἀναλογία, τότε τὸ λογοτέχνημα εἶναι ἄριστο.

Ἄν καλοσκεφτεῖ κανεὶς ἔπειτα ἀπὸ λίγο μετὰ τὸ διάβασμα, θὰ βρεῖ ὅτι γενικὰ ἡ «ἐντύπωση» μπορεῖ νὰ συγκεντρωθεῖ στὸ ἑξῆς:

Ἐνας θαυμασμός πρὸς τὸ λογοτέχνη γιὰ τὴν παρατήρησή του, μὲ μιὰ ἐλάχιστη συγκίνηση ἀπὸ τὸ λογοτέχνημα.

Μιὰ πού γιὰ τὸ Σκέλεθρα εἰπώθησαν τόσα πολλά, γιὰ νὰ καταλήξουμε σὲνα συμπέρασμα, δὲν ὑπολείπεται παρὰ νὰ μιλήσουμε γιὰ τὰ λοιπὰ διηγήματα:

ΑΝΑΡΡΩΣΗ

Ἐχοντας ὑπ' ὄψει μου, πὼς ἡ ἀληθινὴ κριτικὴ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὸ κατάταγμα, ἢ τὸ χαρακτηρισμὸ κάποιου ἔργου, δὲν θὰ ἐξετάσω, ἂν ἡ «Ἀνάρρωση» εἶναι διήγημα ἢ ὄχι, τί λογῆς εἶναι, ἂν εἶναι τέτοιο, καὶ κατὰ πόσο εἶναι κατώτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα. Ἐκεῖνο πού ἔχω νὰ πῶ μὲ δύο λέξεις, εἶναι ὅτι: ἀδύνατο νὰ βροῦμε ἐδῶ οὔτε τὸ ἓνα οὔτε τὸ ἄλλο στοιχεῖο τῆς ἔμπνευσης. Ὁ κ. Νικολαΐδης τὸ ἔγραψε χωρίς νὰ «παρατηρήσει» τίποτα καὶ χωρίς νὰ συγκινηθεῖ καθόλου. Καμμιά σκέψη ἄξια λόγου δὲν ὑπάρχει στὸ διήγημα αὐτό, σὲ τρόπο ὥστε γενικὰ τὸ νόημά του, νὰ μὴ στηρίζεται που-

θενά, καὶ ἡ σημασία του νὰ εἶναι ἀντίθετη ἀπὸ τὴν πραγματικότη. Ὅ,τι δὴποτε καὶ ἂν ἀντιπροσωπεύει ἡ Γρηά, τὸ παρουσίασμά της εἶναι τέτοιο, πού δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν ἀνθρώπινη πείρα, γνώση κ.τ.λ. Μὲ βεβαιότητα πιά προσμένει τὴν ἀνάρρωση... τῆς Εἰρήνης, ἐνῶ ἡ Ψυχὴ μας στὴ μετῆβαση ἀπὸ ἓνα τρομερὸ πόλεμο σὲ μιὰ εἰρήνη, εἶναι πάντα ἐπιφυλακτικὴ, γιατί ἀκόμα εἶναι τρομαγμένη, καὶ τὰ μάτια της εἶναι γεμάτα δάκρυα ἀπὸ τὸ χαμὸ καὶ τὴν καταστροφή!...

Η ΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Ἄδύνατο πολλὰς φορὲς εἶναι νὰ ἐκδηλώσουμε ἓνα συναίσθημα λεπτό, εὐγενικὸ καὶ ἀγνό, γιατί εἶναι ριζωμένο βαθειὰ καὶ κάθε προσπάθειά μας νὰ βγεῖ ἔξω ἀπὸ τῆς ψυχῆς τὸν ἀνθῶνα, τὸ καταστρέφει. Σὰν τὸ μοσχάτο καὶ πολυφτασμένο τραντάφυλλο, πού μόλις τᾶγγίζουμε ρίχνει τὰ πέταλά του, σὰν τὰ εἰδῶλα μέσ τούς καθρέφτες τῶν νερῶν, κρύβονται στὰ μύχια βάθια μας, ἰδεολογικὰ πάθη καὶ συναίσθηματα, λύπες καὶ χαρὲς, πού ἂν καὶ τὰ νοιώθουμε τόσο ζωηρὰ, ἀδύνατο ὅμως μῶλα ταῦτα, κάποτε, νὰ τὰ μεταδώσουμε ἢ νὰ τὰ ἐξηγήσουμε στοὺς ἄλλους. Πόσο φτωχὰ καὶ ἀδύνατα εἶναι τὰ λόγια μα, πόσο νεκρὲς καὶ ἀνήμπορες οἱ λέξεις μπροστὰ στὸ ζωντανὸ καὶ ἀνέκφραστο! Ἡ ἀδυναμία ὅμως αὐτὴ, πού μᾶς εἶναι φυσικὴ καὶ ἀναπόσπαστη, εἶναι τίποτε μπροστὰ στὴν ἀδυναμία τῶν διπλανῶν νὰ μᾶς νοιώσουν.

Ὁ ἄνθρωπος μερικὲς φορὲς, ὅπως εἶναι ἀνίκανος νὰ ἐκφραστεῖ, ἔτσι εἶναι καὶ ἀνήμπορος νὰ καταλάβει. Μπορεῖ δηλ. νὰ κατορθώσουμε νὰ περιλάβουμε κάτι στὰ λόγια μας, δὲν θὰ γίνουμε ὅμως μῶλα ταῦτα ἀντιληπτοί!... Ὁ καθένας ἔχει τὰ πάθη, τὶς ἰδέες καὶ τὶς προλήψεις του, κλείνει μέσα του ἔξωρο καὶ διάφορο κόσμο. Πὼς εἶναι δυνατόν ἢ ἀντίληψή του νὰ περιλάβει ἄτιχο κάτι, πού δρεῖται σὲ μιὰ τέτοια ἢ τέτοια ψυχικὴ κατάσταση καὶ ιδιότητα, πού τὸ βοήθησε τὸ τάδε γεγονός, πού, μὲ νὰ λόγῳ ἀνήκει σὲ νὰ ἐγὼ διάφορο ἀπὸ τὸ δικό του; Ὁρισμένως τότε θὰ δοῦμε ἐκεῖνο πού θελήσαμε νὰ μεταδώσουμε στοὺς ἄλλους, νὰλλάξει καὶ νὰ παραμορφώνεται, νὰ παίρνει ἄλλα σχήματα καὶ ἀπόψεις, πού κάθε πιά προσπάθειά μας γιὰ διαφώτιση νὰ εἶναι ἀνώφελη.

Δειλός π. χ. και μόνο δειλός, θα χαρακτηριστεί για μια στιγμή απ' τους συντρόφους του ο στρατιώτης εκείνος που θα λιποταχτήσει μπρός στον κίνδυνο του πολέμου... Κίνδυνος μπροστά, κίνδυνος από παντού τους ζώνει και κείνο, που όλοι κρύβουν μέσα τους, και προσπαθούν να συγκρατήσουν είναι ο φόβος!... Πώς μπορούν να νοιώσουν αυτοί, ότι μπορεί κανείς να αφήσει την τάξη του πολεμιστή, όχι μονάχα από φόβο, αλλά από κάτι άλλο πιο ένσυνείδητο, αφού ο φόβος, το ακαθόριστο συναίσθημα, κυριαρχεί όλες τις ψυχές;

Το κυριότερο νόημα του διηγήματος στηρίζεται απάνω σαυτές τις σκέψεις, που με τη σειρά τους πηγάζουν άβιαστες, σαν φυσική συνέπεια των δσων συμβαίνουν. Κατά την αντίληψή μου, η υπόθεση του: «η Περηφάνεια της Ύγείας» είναι η μόνη κατάλληλη να μάς κάμει να σκεφτούμε τόσο τη φριχτή μετάρπτωση από τα ύψη της Φαντασίωσης, όσο προπαντός και το ότι κοντά στην αδυναμία μας να εκδηλωθούμε, υπάρχει και η αδυναμία του διπλανού να μάς νοιώσει.

— Χωμένος μέσα στην κακομοιριά ο ήρωας του διηγήματος, πνίγεται χωρίς καμιά βοήθεια... Άνυπεράσπιστος, μοιάζει τον κρημνιζόμενο μέσα σε κάποια άβυσσο!... Προσπαθεί να δροΐξει κάτι, ότι μπορεί κι ότι προφτάσει, ακόμα κι ένα άσημαντο χορταράκι ή κι ένα θάμνο μικρό! Θα πιαστεί απ' ότι τύχει, θα νοιώσει για μια στιγμή τη χαρά της σωτηρίας του, και έπειτα ποιός ξέρει;... — Μπορεί να κατρακυλιστεί και πάλι, μαζί με το στήριγμά του, στα σκοτεινά βάθρα!

«Την υγεία σου νάχα και τη νιότη σου κι ως χρωστούσα χίλια γρόσια.»

Από ένα άσημαντο και μικρό φιλοφρόνημα, από ένα κομπλιμέντο μιάς γρηῃς που το λέγει εις όποιον και όπως τύχει, άδράχνεται κι άμέσως βλέπει τα χείλια της άβύσσου, που τον κατάπιναν, να τον ξεσηκώνουν στα τρίψηλα της Φαντασίωσης. Γίνεται εύθυμος και καλοκάγαθος και σφίγγοντας το γρόθο του, νοιώθει τη γλυκειά εκείνη ευχαρίστηση του «Εγώ» πούναι περήφανο για το πρώτιστο των αγαθών, την Ύγεια...

Άξιοσημείωτο είναι ότι ο κ. Νικολαΐδης, όταν ο

ήρωάς του βγει έξω, παρουσιάζει και τους λοιπούς ανθρώπους περήφανους, και χαρούμενους.

«Είχα το συναίσθημα πως εύτυχι «σμένους περπατούσα ανάμεσα σ' εύτυχι «χισμένους ανθρώπους».

Χωρίς αυτό το παρουσίασμα, το διήγημα ίσως θα έχανε πολύ. Αν ξεετάσουμε βαθύτερα εκείνο που τον κάμνει να βγει έξω, χωρίς φυσικά να το ξέρει και ο ίδιος, είναι κυρίως μια ακαθόριστη άμφιβολία, θέλει να μάθει και να δει, αν πραγματικά του αξίζει να ναι περήφανος, θέλει να βεβαιώσει τη δύναμη των χεριών του, θέλει κατόπι να επιδειχτεί. Η φαντασία του έτσι παίρνει περισσότερη δύναμη κι ένα κύμα περηφάνειας φουσκώνει τα στήθια του. Και όμως! Πόσο διάρκεσε το συναίσθημα αυτό;

«Όσο κι ένας απότομος και επιπόλαιος έρωτας!! Την ίδια μέρα η περηφάνεια αντικρύζει τη νύγχιση άδιαφορία για κείνο ακριβώς που την ξεσήκωσε τόσο ψηλά... Μια άηδία πρώτα, μια τρομάρα κατόπι, και ο ήρωας νοιώθει, σά να πέφτει στον άέρα... Μπροστά στο παράλλαμα εκείνο, που περιφρονεί και ούτε καν λαμβάνει ύπ' όψει, ότι ακριβώς τον έκαμνε περήφανο, τραντάζονται μέσα του όλα τα γλυκά συναισθήματα. Πέφτει χωρίς βοήθεια και στην άπελπισία του θέλει να φανερώσει στους διπλανούς το τρικύμισμα της ψυχής του! Και εδώ ακριβώς είναι το κυριότερο σημείο του διηγήματος.

— Ποιός θα το καταλάβει; Ποιός μπορεί να το καταλάβει; Πώς μπορούν οι άλλοι να ξέρουν τί συμβαίνει μέσα στα άδύτα του έγώ του, αφού κι αυτός ο ίδιος δέν μπορεί να το ξεδιαλύνει καλά; Έστω και αν μπορεί με τα λόγια να παραστήσει κάτι, πάλι ποιός θα τον νοιώσει;..

— Κανένας, κανένας...

... Η «Περηφάνεια της Ύγείας» είναι το μόνο διήγημα στη λογοτεχνία μας με μια τέτοια και τόση παρατήρηση, με μια στενώτατη σύνδεση υπόθεσης και σκέψεων, που κάθε άλλο παρά κοινές και συνηθειμένες είναι. Άριστοτεχνικός είναι ο τρόπος, με τον όποιο φικιάγεται το διήγημα αυτό, ώστε πολύ εύκολα κανείς να έμβασθύνει την ουσία του. Ο άφηγητικός προπαντός τόνος εκ μέρους—να

πούμε—«του θύματος», που μιλάει σε πρώτο πρόσωπο μεταδίδει ζωηρά το νόημα, χαρίζοντας στον αναγνώστη την αισθητική εντύπωση του έργου. Πολύ εύκολα μπορεί κανείς να αντιληφθεί από το έργο αυτό, πόσο δυνατά και με πόσο «βάθος» έμπνεεται ο κ. Ν. Νικολαΐδης στα άριστο υργήματα του.

ΑΔΕΞΙΟΣ

Γενικά, κάθε διήγημα που θα περιλάβει τον τύπο του «αδέξιου» παρουσιάζει το εξής χαρακτηριστικό: ότι ο «ήρωας» κλείνοντας κάτι απ' όλους, είναι ο καθρέφτης μέσα στον οποίο ο κάθε αναγνώστης θα βρει ένα μέρος του, μια ξεχασμένη, ή νωπή αδεξιότητά του. Όσο επίδεξιος και αν είναι κανείς, αδύνατο να μην έσφαλε κάποτε στις πράξεις, ή στα λόγια του, να μην έκαμε δηλαδή κάτι απ' εκείνο, που κάμνει ένας «αδέξιος». Πολύ περιληπτικώς λοιπόν πρέπει να ναι ο τύπος αυτός, χωρίς καθόλου να ξεφεύγει από το πραγματικό. Ο κ. Νικολαΐδης τον ήρωά του ως «αδέξιου» μās τον έχει παρουσιάσει τέλειο. Ύπο έποψη, δηλαδή, πάλιν «παρατήρησης», όπως έννοω τη λέξη, το διήγημα αυτό είναι άρτιο. Άφίνοντας όμως κατά μέρος τα νοήματα, όπως π. χ. το ζευγάρι στο τέλος με τη... Ζωή, με μια συντροφιά παλιάτσων, ασχολούμαι μονάχα με το εξής, με το οποίο νομίζω πρώτα-πρώτα, έχει να κάμει ή σοβαρή κριτική. — Άραγε αν ξαναζήσουμε και μεϊς μέσα μας τον «αδέξιο» ως τύπο διήγματος, που και εις τί θα συμπίπτουν τα δυο έργα;

Λέγοντας παραπάνω πώς ή παρατήρηση είναι άρτια την έννοω τέτοια, αν την πάρει κανείς ξεχωριστά παίρνοντας όμως το διήγημα στην ολότητά του, ή άρτια αυτή παρατήρηση βλέπει το έργο όχι ολίγο.

Όλοι μας νοιώσαμε έμπράγματα τί θα πεί αδέξιος, γίναμε—έστω και προς στιγμή—ένα με το είναι του, υποφέραμε ό,τι και κείνος. Και όμως! Ο κ. Νικολαΐδης στο διήγημά του δεν κατορθώνει να γίνει παρά ένας ειρωνευτής, ένας «αφηγητής εξ αποστάσεως». Θέλοντας, (πράγμα παράξενο!) να μένει μόνο παρατηρητής, πνίγει κάθε συγκίνησή του, προσπαθεί να μένει μακριά και το κατορθώνει, χωρίς όμως να λάβει υπ' όψει ότι ο αναγνώστης είναι ανίκανος για ένα τέτοιο

κατόρθωμα. Ο Πελαγίας, μιά που έχει επίγνωση ότι είναι αδέξιος, πολύ ψυχολογημένα στο τέλος ζηλεύει τον κρεμασμένο παλιάτσο. Άκαθόριστα θρέφει μέσα του κάποια αποστροφή για τη... Ζωή, που αν ζευγάρωσε μαζί της είναι, γιατί παρεξηγώντας την πρόταση, νόμισε πώς θα πάρει τη θέση εκείνου που ζηλεύει. Κι αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο ή παντομίμα που παίζουν γύρω του είναι κάτι χωρίς μεγάλη εξαιρετικότητα. Θέλοντας όμως ο κ. Νικολαΐδης να δώσει περισσότερο νόημα, δέ μās συγκινεί καθόλου. Έπρεπε να στραφεί περισσότερο στον ψυχικό αντίκτυπο της «επίγνωσης» που έχει το άτομο, έπρεπε δηλ. να λείψει ή ειρωνεία στο διήγημα αυτό. Και έδω ακριβώς είναι το σπουδαίο λάθος: Η ειρωνεία στην τέχνη χαρακτηρίζει άριστουργήματα, ποτέ όμως δεν στρέφεται εις βάρος του «ήρωα», όταν αυτός πάσχει. Ο Θεοβαντής, αν ξεετάσουμε βαθειά, δεν ειρωνεύεται το Δον-Κιχώτη παρά σατυρίζει ολόκληρη την εποχή, της οποίας θύμα είναι ο ήρωας αυτός. Ο κ. Νικολαΐδης όμως, πολλές φορές στο διήγημα αυτό καταντά ανυπόφορος με την ειρωνεία του αδιάφορου παρατηρητή. Αυτός είναι ο λόγος που δέ μās χαρίζει καμμιά αισθητική εντύπωση, παρά απ' εναντίας, όταν το διαβάσουμε προσπαθούμε να απαλλάξουμε τη μνήμη μας από πολλές παραστάσεις, που μās άφίνει το διήγημα αυτό, όπως κάμουμε έπειτα από κακό επιάλη.

ΟΙ ΔΙΔΥΜΕΣ

Όμοιο με το παραπάνω είναι και το «οι Δίδυμες» με τη διαφορά ότι, καταλαβαίνει κανείς πια καθαρά πώς ή υπόθεση υπονοήθηκε «από ολογισμό» για να φανερώσει όρισμένες σκέψεις. Αυτό φαίνεται πολύ εύκολα από τον τρόπο, με τον οποίο γενικά μās παρουσιάζονται τα πρόσωπα. Ίσως να είχε περισσότερο αξία το διήγημα αυτό αν έλλειπε ή αποχρυστική ειρωνεία.—Πώς ειρωνεύεται ο κ. Νικολαΐδης το ξάφνιασμα της τόλμης, του «έτσι θέλω γώ», το απότομο τράνταγμα της άντρο... Μαριάννας, την τρομερή άνησυχία της ψυχής της που πριν από λίγο δεν ένοιωθε κανένα φόβο, ούτε μέσα σενα δάσος;!...

Μένοντας «αφηγητής εξ αποστάσεως», μās πα-

ρουσιάζει, πολλές φορές, τὰ πράγματα ἄψυχα ἐκ μέρους του, μὲ μιὰ διαδοχὴ παραστάσεων πού κάθε λίγο διακόπτονται γιὰ νὰ φέρουν νὰ ξεπροβάλλουν ἄλλες, σὲ τρόπο ὥστε νομίζει κανεὶς πὼς βρίσκεται μπροστὰ... σὲ κινηματογραφικὴ ταινία. Γιὰ κάθε ἐπιβεβαίωση καὶ γιὰ νὰ μὴ γίνονται περισσότερο μακρόλογος, παραπέμπω τὸν ἀναγνώστη στὸ σημεῖο ἐκεῖνο προπαντὸς πού ὁ θεῖος (σελ. 126) ὑψώνει τὴ φωνή του, φουρκισμένος ἀπὸ τὶς περιπλανήσεις τῆς Μαριάννας στὸ δάσος.

Σὲ μιὰ παράγραφο ἀπαντᾷ ἡ Μαριάννα, διακόπτεται ὁμως ἡ παράσταση πού μᾶς ἄφησε στὴν ἀντίληψη γιὰ νὰ ἀπαντήσῃ ἡ Ἄντωνία, καὶ κατόπιν ἡ Μητέρα... ὅλες δηλ. μὲ τὴ σειρά, ἐνῶ ὁ θεῖος πού εἶχε γεμίσει τὸ σπῖτι μὲ τίς φωνές του κι ἴσως καὶ τὴ γειτονιά ὁλόκληρη, μένει ἀμίλητος ὡς ἐκ θαύματος.

Παρὰ τίς ἀντιθέσεις ἀντιλήψεων καὶ χαρακτήρων πού χωρίζουν τὰ πρόσωπα, δὲν γίνεται στὸ σπῖτι αὐτὸ κανένα ἀνακάτωμα. Ἡ καθεμιὰ μιλεῖ ψύχραιμα καὶ ἤσυχα δυο-τρία λόγια, καὶ κατόπι ἀποσύρεται γιὰ νὰ μιλήσῃ ἡ ἄλλη, ὄχι βέβαια ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ θεῖο, ἀφοῦ ὅλες τους διαφωνοῦν διάπλατα μαζί του.

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ

Ἡ εἰρωνεία ἐδῶ δὲν βλάπτει καθόλου γιὰ τὰ πρόσωπα δὲν πάσχουν τίποτα, παρὰ ἀπλούστατα ἔχουν μιὰ μανία, πού, πρώτη πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο νόημα, πέφτει στὴν ἀντίληψη τοῦ ἀναγνώστη. Ὑπὸ ἔποψη μορφῆς, τὸ «Μυστικὸ» εἶναι τὸ συμπαθητικώτερο ἀπὸ ὅλη τὴ συλλογὴ. Ὅσον ἀφορᾷ ὁμως τὴν οὐσία, ἔχω τὴν ἀντίληψη πὼς κανένας συμβολισμὸς δὲν χωρεῖ στὸ διήγημα αὐτό.

Ὁρισμένως μερικὰ πνεύματα πού ἐννοοῦν καὶ καλὰ νὰ συμπληρῶνουν τὰ ἀσυμπλήρωτα, θὰ βροῦν στὰ δυὸ πρόσωπα τοῦ διηγήματος... τὴ δίψα τοῦ ἐπιστήμονα! ἐνῶ ἄλλοι τὴν... ψυχὴ τοῦ λογοτέχνη!! Ὅσο γιὰ τοὺς πρώτους, εἶναι περιττὴ κάθε προσοχή, γιὰτὶ καμμιά σχέση δὲν ἔχουν ἡ Κερά Μαρηδίτσα καὶ ὁ ἄντρας τῆς μὲ τὴν «Ἐμπερικὴ Γνώση». Ὅσο ὁμως γιὰ τοὺς δευτέρους, εἶναι ἀνάγκη νὰ τονίσω, πὼς, ὁ λογοτέχνης δὲν παρατηρεῖ παρὰ συγκινεῖται, καὶ μόνο ἐπειδὴ συγκινεῖται «ἀνοίγει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του»... Κατ' ἀνάγκην στὴν ἀρχὴ μεταχειρίστηκα τὴ λέξη «παρατή-

ρηση», νομίζω ὁμως πὼς ἀρκετὰ φάνηκε ἀπὸ τὸν ὀρισμὸ πόσο διαφέρει ἡ λέξη αὐτή, ἀπὸ τὴν κοινὴ τῆς σημασία.

Τόσο ἡ Κεραμαρηδίτσα ὅσο καὶ ὁ Κεραμαρηδίτσας εἶναι πρόσωπα ζωντανά, πού τὰ βασανίζει κάποια ἐσωτερικὴ ἀνησυχία. Θέλουν νὰ μάθουν ὅ,τι οἱ ἄλλοι δὲν ξέρουν, νὰ ξεδιαλύνουν τὰ σκοτεινὰ καὶ ἀδιάφανα πέπλα τοῦ μυστικοῦ... Τὸ μυστικὸ! Νὰ μαντέψουν τὸ μυστικὸ!... Σὰ μαγνητισμένοι πέφτουν γύρω του μὲ χίλιες δυὸ ὑποθέσεις καὶ στοχασμούς... Ἡ ἔγνοια γιὰ κείνο πού δὲν ἀφορᾷ τὸ ὄνομά τους, ἡ ἀνησυχία γιὰ τὸ ξένο, βασανίζουν τὴν ψυχὴ τους. Κουράζουν τὴ σκέψη τους πού γιὰ μιὰ στιγμὴ σταματᾷ, σὰν τὸν ἀδραχτὰ στὸ ροδάκι, πέφτουν σὲ συλλογὴ, ξεχνοῦν τὸ εἶναί τους, γιὰ κάτι πού κι ἂν τὸ μάθουν καμμιά ὠφέλεια δὲν θὰ προκύψει...

Ἡ Κεραμαρηδίτσα μὴ μπορώντας νὰ μάθει τίποτα ἀπὸ τὰ κλειστὰ χεῖλια τῆς πεθαμένης, «μὲνα ὑστερικὸ πείσμα πού μποροῦσε κανεὶς νὰ πάρει γιὰ παροξυσμὸ δδύνης», ξεσπάει στὰ μοιρολόγια.

Ὁ Κεραμαρηδίτσας ἀκούοντας γέλοια γιὰ ἀπάντηση στὸ στεναγμὸ του, τὸ ρίχνει στὸ μεθύσι κι ἔτσι κανένας τους δὲν κατόρθωσε νὰ μάθει τίποτε.

* *

Μὴν ἔχοντας τὴν ἀξίωση νὰ κρίνω τὸν κ. Νικολαΐδη γενικὰ ὡς διηγηματογράφου, παρὰ νὰ διατυπώσω τίς ἀντιλήψεις μου, ὅσον ἀφορᾷ τὰ παραπάνω διηγήματα τῆς συλλογῆς, βρίσκω πὼς ἔτουν ἀνάγκη νὰ γίνω τόσο μακρόλογος. Μόνο αὐτὸν τὸν τρόπο, στὸ συμπέρασμα τώρα, δὲ θὰ φανῶ παράξενος.

Πρῶτα, νομίζω καλὸ νὰ ἐξαιρέσω ἀπ' ὅσα θὰ πῶ τὴν «Ἀνάρρωση», γιὰτὶ ἐκεῖ μέσα ἀδύνατο νὰ διακρίνομε τὸν διηγηματογράφου τῆς λοιπῆς συλλογῆς. Τὸ ἔργο αὐτὸ πῶς ἐπιμελημένο, μπορεῖ μὲν νὰ ἀποτελοῦσε ἕνα καλοῦστικο «πέζο ποίημα», «διήγημα» ὁμως ποτέ...

Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει τὸν κ. Νικολαΐδη στὴ συλλογὴ αὐτή, εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ παρατήρηση — ὅπως ἐννοῶ τὴ λέξη. Ἐνατενίζοντας δηλ. περισσότερο τὸν ἑαυτὸ του, ὅ,τι γράφει δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἐκδήλωσι

ιδεῶν καὶ σκέψεων, μιᾶς προϋπάρχουσας — με μιὰ λέξη — «ἀντίληψης» πού ντύνεται με τὴν ἀνάλογη ἐξωτερικὴ παράσταση.

Μιὰ ὅμως πού οἱ χαρακτηρισμοὶ ἔχουν δευτερεύουσα σημασία, ἀνάγκη νὰ σκεφτοῦμε καὶ λίγο ἀπώτερα:

Ἄν πάρει κανεὶς μαζί ὅλους τοὺς ἥρωες τῶν διηγημάτων, δὲν θὰ ἀποτελέσει παρὰ ἓνα πρόσωπο. Τὸν ἄνθρωπο πού βασανίζει κάποια ἀνησυχία, πού ἡ ψυχὴ του ἔχει χάσει τὴ γαλήνη της...

Ἐπίσης, συνδυάζοντας σύγχρονα ὅλες τὶς ὑποθέσεις, θὰ βρεῖ πὼς τὸ αἴτιο στὸ ὁποῖο ὀφείλεται ἡ ἀνησυχία αὐτῆ, εἶναι πάντα ὠρισμένο καὶ μερικόν...

Τὴ μονομέρεια αὐτὴ ἔχοντας ὑπ ὄψει, δὲν εἶναι τολμηρὸ νὰ πῶ ὅτι: καμμιά οὐσιώδικη διαφορά δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τῶν πέντε διηγημάτων τῆς συλλογῆς. Στὸ καθένα κατὰ θάθος δὲν γίνεται λόγος παρὰ γιὰ κείνο πού ἔγινε καὶ στὸ προηγούμενόν του, σὲ τρόπο ὥστε ὅλα μαζί δὲν ἀποτελοῦν παρὰ διάφορες φάσεις τῆς ψυχῆς ὠρισμένων ἀνθρώπων στὴν πιὸ κρίσιμη στιγμή, ὅταν δηλαδὴ χάσουν τὴν ἡσυχία τους. Μιὰ ὑπόθεση μπόροῦσε ἐπομένως νὰ περιλάβει ὅλα αὐτὰ τὰ διηγήματα σὲνα ἄλλο μεγαλύτερο δηλ. σὲνα ρωμάντζο σὲ τρόπο ὥστε ἡ «μονομέρεια», πού συνταυτίζει τὴν οὐσία ὅλων τῶν διηγημάτων, νὰ εἶναι καταφανέστερη.

Μὲ τὴ λέξη μονομέρεια, ἐννοῶ ὅτι ὁ κ. Νικολαΐδης στὰ διηγήματα τῆς συλλογῆς αὐτῆς, δὲν παίρνει παρὰ πάθη καὶ βασανιστήρια πού πηγάζουν ἀπὸ ὠρισμένο γεγονός, εἰς βάρος καὶ εἰς ὄφελος μοναδικῶν πάντα πρὸς ὅσον. Δὲν θὰ βροῦμε δηλ. ἐκεῖ μέσα τίποτε τὸ γενικό, κανένα ἀπ ἐκεῖνα τὰ μαρτύρια πού βασανίζουν ὄχι μονάχα ἓνα Σκέλεθρα ἢ μιὰ Κεραμαρηδίτσα, παρὰ ὁλόκληρους λαοὺς καὶ ἔθνη, ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα...

— Ποῦ ἄραγε νὰ ὀφείλεται αὐτὴ—νὰ ποῦμε—ἡ πρωτοτυπία τοῦ κ. Νικολαΐδη;

Τὴν ἀπάντησι θὰ βροῦμε σὸσα εἰπώθησαν γιὰ τὴν παρατήρησή του: Δὲν συνδυάζει παραστάσεις με προϋπάρχουσες ἀντιλήψεις, παρὰ προϋπάρχουσες ἀντιλήψεις με παραστάσεις. Ἡ ἔμπνευσί του δηλαδὴ, πού ἔχει κατεύθυνσι ἀπὸ μέσα πρὸς τὰ ἔξω, δὲν γεννιέται μόνη της. Πρὶν ἀπὸ τὴ σύλληψη κάθε ἔργο στὴν ὁλότητά

του, προηγεῖται πρῶτα ἀπὸ κάποια πνευματικὴ ἐργασία. Μόνον ὅταν ἡ προϋπάρχουσα Σκέψη του, συναντήσῃ γεγονόσ καταλληλὸ νὰ τὴν περιλάβῃ, τότε γεννιέται ἡ ἔμπνευσι καὶ συλλαμβάνεται τὸ διήγημα, πού πολλὲς φορὲς πλάθεται με «ὑπολογισμό», γιὰ νὰ περιλάβῃ τὶς δεδομένες σκέψεις καὶ τὰ νοήματα...

Στὸ μὴ αὐθόρμητο λοιπὸν τῆς ἔμπνευσις, στὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν συγκινεῖται ἄμεσα ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς ζωῆς ὀφείλεται ἡ μονομέρεια καὶ τὸ ὅτι δὲν μᾶς παρουσιάζει πάντα διηγήματα τόσο ἄρτια—ἀπὸ κάθε ἀποψη—ὅπως τὸ ἀριστούργημά του στὴ συλλογὴ αὐτῆ: «Ἡ Περιήφεια τῆς Ὑγείας».

ΗΛΙΑΣ ΓΚΑΝΟΥΛΗΣ

STUART MERRILL

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ RODIN

Κάθε καλλιτέχνης πρέπει νὰ περιορίζει τὴ σκέψη του στὰ μέσα τῆς ἔκφρασις πού ἡ τέχνη του διαθέτει. Αὐτὸ εἶναι μαζί μιὰ παρατήρησι καὶ ἓνα ἀξίωμα, ἡ ἀπαιτήσι τῆς ὀντολογικῆς αἰσθητικῆς. Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς ὁ ἦχος, τὸ χρῶμα καὶ ἡ γραμμὴ εἶναι προικισμένα με μιὰ δική τους ψυχὴ πού ὁ καλλιτέχνης δὲν μπορεῖ «ἀτιμωρητὴ» νὰ ἐκβιάσει καὶ με τὴν ὁποία, ἀντίθετα, πρέπει νὰ ρυθμίσει τὴ δικιά του. Μονάχα μερικὲς σπάνιες μεγαλοφυΐες μπόρεσαν, με τὴ γνώσι ἢ με τὴν αἰσθησι, νὰποκαταστήσουν μεταξὺ τῶν μέσων αὐτῶν τῆς ἔκφρασις τὴν μοναδικὴ καὶ μυστηριώδη τους σχέσι, πού εἶναι ὁ ρυθμὸς, μαθηματικὸ σημεῖο καὶ αὐτῶν ἀκόμα τῶν νόμων τῆς δημιουργίας.

Ὁ Rodin εἶναι ἀπὸ τὶς μεγαλοφυΐες ἐκεῖνες πού, μέσα σὲ μιᾶς τέχνης τὰ ὅρια, κατάφεραν νὰ περικλείσουν ὁλόκληρη τὴν Τέχνη. Ποιήματα καὶ τραγούδια ζωντανεμένα ἀπ τὸ φῶς εἶναι οἱ γλυπτικὲς του εἰκόνας. Παρόμοια,

καὶ ἡ Θεία Κωμωδία τοῦ Δάντη ὑψώνεται σὰν καθεδρικός ναός, τακτοποιεῖται σὰν λειτουργία καὶ παίρνει χρώματα σὰν τρίπτυχο· μιὰ συμφωνία τοῦ Μπετόβεν ξετυλίγεται σὲ τοιχογραφίες, κυματίζει σὲ γραμμὲς καὶ παίρνει ζωὴ μὲ λόγια· ἡ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Μιχαήλ-Ἀγγέλου ξεσπάει σὲ στροφές, ἀντηχεῖ ἀπὸ μουσικὲς καὶ σὲ μιὰ ἰσορροπία ἰδανικὴ μεταιωρίζεται.

Στὴν τύχη δὲν ἐγύρευα νὰ θυμηθῶ τὰ τρία αὐτὰ ὀνόματα: Μιχαήλ-Ἀγγελοσ, Μπετόβεν καὶ Δάντης. Ὁ Rodin, μὲ τὴ δύναμή του, μὲ τὴν ἐπιστήμη καὶ μὲ τὴν ἀρμονία του, συνταυτίζεται μὲ τὶς ψυχές αὐτὲς πού γιὰ πάντα φανερώθηκαν στὰριστουργήματα τῆς ἀνθρωπότητας. Ἔχει καὶ αὐτὸς τὴν κοσμικὴ σκέψη τοῦ ἀληθινοῦ δημιουργοῦ. Ἀγγίζει τὴ γῆ, γιὰ νὰ ξαναπηδῆσει ἀκούραστα πρὸς τὰστρα.

Αὐτὴ ἡ μεγάλη ἀνάγκη νάνακατώνει τὴν οἰκουμένη ὀλόκληρη στὸ ἔργο της εἶναι μοῦ φαίνεται, πού ξεχωρίζει, τὴν μεγαλοφυΐα ἀπὸ τὸ ἄλντο. Ἄν ὁ Ὀρφέας ἀπόκτησε δάσκαλο, αὐτὸς ἦταν ὁ Πᾶν. Κανένα πρᾶμα δὲν εἶναι μῆτε τόσο μικρὸ μῆτε τόσο φευγαλέο ὥστε νὰ μὴν ἐμπνέει τὴν ἀληθινὴ μεγαλοφυΐα. Ὁ Δάντης στήνει τὸ πελώριο ποίημά του στὴν ἐποχὴ του καὶ στὴν ἐπαρχία του, καὶ ἀπὸ τὰ γερὰ αὐτὰ θεμέλια κάνει νὰ ξεπροβάλλουν τὰ μακρινὰ καμπαναριά ἴσαμε τὰ ὕψη κείνα ἀπὸ πού οἱ στίχοι του, σὰν πένθιμες καμπανοκρουσίες καὶ σὰ σημαντρά κινδύνου, φαίνονται νὰ πέφτουν ἀπὸ τὸν οὐρανό. Τὸ ἀέρινο δράμα του ὁ Μπετόβεν τὸ χτίζει πάνω στὶς πλατεῖες τριευμῖες τοῦ δικοῦ του πάθους, ἀπὸ τὸ κέντρο τοῦ ὁποῖου, ὡσὰν ξαφνικὸ ἀγριοπούλι μπόρας, ἡ ἐκστατικὴ ψυχὴ του ἀποσπᾶται, ταραζόντας καὶ αὐτὸ τὸν οὐρανὸ μὲ τοὺς θρήνους. Καὶ τέλος ὁ Μιχαήλ-Ἀγγελοσ ἀπὸ τὴ λασπουριά τῆς πατρίδας του κάνει νὰ προβάλλουν μὲς ἀπὸ τὴ σκιά καὶ μὲς ἀπὸ τὴ λήθη, οἱ τρομακτικὲς του εἰκόνας τοῦ τάφου τῶν Μεδίκων, πού μῦλο τους τὸν αἰώνιο ὕπνο ρίχνουν τὸ ἔαρὸς τους πάνω στὰ πρόσκαιρα φανερώματα τῆς ζωῆς.

Ὁ Rodin, γιὰ νὰ μιᾶμε γι αὐτόν, ἔμαθε νὰ καταγράφει στὸ μάρμαρο καὶ στὸ μπροῦντζο τὴν αἰώνια πάλη τοῦ πνεύματος μὲ τὴν ὕλη. Κι ὡστόσο, ἡ γλυπτικὴ λίγο κατάλληλη μπορεῖ νὰ φανεῖ γιὰ τὴν ἔκφραση αὐτῆς τῆς ἀντινομίας. Τὶς πιότερες φορές, ἀντιλαμβανόμαστε τὸ ἄγαλμα σὰν κάτι βγαλμένο ἀπὸ μιὰν ἐκβολὴ ἀπὸ τὸ μετάλ-

AUGUSTE RODIN

λινο περιβάλλυμα της γης, αναπαυμένο σε πόδες στατικές ή δρώντας μενεργητικά κινήματα. Κι αυτή ακόμα ή αναζήτη-
τηση των καλλιτεχνών του καιρού μας είναι να πληθαί-
νουν τα λογής φανερώματα μιας ζωής λυτρωμένης όσο το
δυνατό περισσότερο από κάθε βαρύτητα. Μα ο Rodin, από
τα πρωτόλειά του, ξαναφέρει τα πρόσωπά του στη γενέ-
θλια γη. Μακριά από το να γυρεύει να τα εμπυχώνει με
μια ζωή άτομική, δοκιμάζει να τα κάνει να παίρνουν
μέρος στη συνολική ζωή. Συχνά τα πρόσωπά του αξίζουν
λιγότερο γιατί εκφράζουν κάτι από τον άνθρωπο που κι-
νείται στον κύκλο των δικών του στοχασμών παρά γιατί
υποβάλλουν κάτι από την ανθρωπότητα που σέρνει ξω-
πίσω της το βάρος του ενστίκτου της. "Αν τα κεφάλια
πρός το φως υψώνονται, τα βήματα όμως μεροδεύουν
μέσα στη σκιά. Κοντολογής, πρώτος ο Rodin, με τη βοή-
θεια της τέχνης που ως τότε δεν φαίνονταν κατάλληλη
παρά για να βεβαιώνει το αυτεξούσιον, κατάφερε να κάμει
αίσθητο το ντετερμινισμό που ενώνει τα όντα με τα πράγ-
ματα, το λουλούδι με την κοπριά, την ψυχή με το περί-
τωμα. Τίποτε δεν καταφρονεί γιατί ξέρει πως το καθενί
χρήσιμο είναι, και πως ή προσπάθεια του πνεύματος
παίρνει αξία μονάχα ανάλογα με την αντίσταση της
ύλης.

Δεν διατάζω να επιμένω στην εσωτερική αυτή σημα-
σία του έργου του Rodin. Από τον "Α γ ι ο Ί ω ά ν ν η
τ ο ν Β α π τ ι σ τ η ὡς τὸν Μ π α λ ζ ά κ, τὰγάματά του
παλεύουν ανάμεσα στις δυο μεγάλες δυνάμεις που κανο-
νίζουν τον κόσμο τον μυστικόπαθο ὅπως και τον φυσικό,
εκείνη που τραβάει προς τη γη κι εκείνη που ἀπωθεῖ ἀπ
αυτήν. Προχωρεῖ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης πρὸς κάποιο τρομερὸ
μέλλον, ἀλλὰ με πόσην ἔνταση τῶν φουσκωμένων μυῶνων
του! Ἡ ματιά του καλεῖ τὸν ὄραματισμὸ του, ὅπως τὸ ζί-
νημα τοῦ χεριοῦ του, ἀλλὰ τί βάρος εἶναι κείνο πὸν κρα-
τάει τὰ πόδια του! "Ἔτσι, με τὸνομα πὸν τοῦ ἔδωσεν ὁ
δημιουργὸς του, γίνεται τὸ ὀδυνηρὸ σύμβολο ὄλων ἐκείνων
πὸν ἡ φτερωτὴ σκέψη τους ξεπερνάει τὴν ἴδια τὴν πορεία
τους καὶ τὴν ἀργὴ πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητος. Στὸν Μ π α λ
ζ ά κ, ἡ φιλοσοφικὴ ἔγνοια τοῦ Rodin ἔχει σὲ τέτοιο ση-
μεῖο κυριαρχεῖ ὥστε νὰ συντρίβει τὴν φόρμα καὶ θελη-
ματικὰ νὰ τὴν κάνει νὰ καταντῆσει ἄμορφη. Εἰλικρινὰ μοῦ

φαίνεται πὸς ὁ δάσκαλος, αὐτὴ τὴ φορὰ, ἔχει πολὺ ἐκβιά-
σει τὰ μέσα τῆς ἔκφρασης τοῦ ἀγαματοποιοῦ.

Ἐκεῖ ὅμως ὅπου πρέπει νὰ συλλάβει κανεὶς τὴν ἀπὸ
ἐνστικτο γέννηση τῶν ἐμπνεύσεῶν του, εἶναι στὴν ἀξιοθαύ-
μαστη κείνη σειρά τῶν μόλις σχηματισμένων μαρμάρων,
ἀριστουργημάτων ἐπιστήμης καὶ λυρισμοῦ, ὅπου φουσκω-
μένα νῶτα καὶ ὄρθια θυζιὰ γυναικῶν γυρεύουν, θαρρεῖς,
νάνασηκώσουν τὸ μυστήριον ἀπ τὸ ὅποιο οἱ ἴδιες μόλις λυ-
τρώνονται, ὅπου χεῖλη συσπασμένα ἐνώνονται σὲ δημι-
ουργὰ φιλία, ὅπου μέλη, σὰν ἀπὸ ἀστροπελέκι χτυπημένα,
ἀγκυλιάζονται ἀόριστα στὴ στερνὴ ἀνατριχίλα τοῦ σπα-
σμοῦ. Ὀλάκαιρη ἡ ζωὴ πὸν φλέγεται ἀπὸ τᾶτομα ὡς τᾶ-
στρα, σφίγγει, δένει, καὶ παραμορφώνει τὶς εἰκόνας αὐτὲς
ἀπὸ τὸ πονεμένο ἀνθρώπινο πάθος.

Γιατὶ ὁ Rodin εἶναι ἓνας μεγάλος ποιητὴς τοῦ πόνου,
ὄχι τοῦ καρτερικοῦ πόνου πὸν λυγίζει σὲ μαλθακὲς στά-
σεις, ἀλλὰ κείνου τοῦ ὁποῖου τὸ μέτωπο προκαλεῖ τὸν οὐ-
ρανό. Μαῦτον τὸν τρόπο εἶναι ἀληθινὰ ἀνθρωπος τοῦ
αἰῶνα του, βυζανταροῦδι τῆς ἐπιστήμης καὶ παιδὶ τῆς ἀν-
ταρσίας. Μῆτε ἀνίδεος ἀρκετὰ γιὰ νᾶναι ὀπτιμιστὴς, μῆτε
ἀρκετὰ ἀδύνατος γιὰ νᾶναι πεσσιμιστὴς. Εἶναι, στὸ συμ-
πλήρωμα τῆς πίστεως του καὶ στὴν πεποιθήση τῆς δυνάμει
του, ἓνας «βελτιωτιστὴς» (mélioriste). Τραγοῦδησε «πρὸς
δόξαν» τοῦ μηδαμινοῦ καὶ τοῦ ὑπέροχου ἀνθρώπου τῶμορ-
φότερο φιλοσοφικὸ τραγοῦδι πὸν ἔχει ἀντηχήσει ἀπ τὴν
ἐποχὴ τοῦ Πασκάλ.

Κι ἀκόμα εἶναι ὁ ποιητὴς τοῦ πάθους, ἐκείνου πὸν
κραυγάζει καὶ ματώνει καὶ ἀποσπᾷ τὴ σάρκα μέσα στὸ
γκρέμισμα τῶν κόσμων, καὶ πὸν με τὶς πληγὲς του ξερονᾷ
τὴν ἐπιθυμία του, πὸν στέλνει τὴ βροσιὰ τῶν γροθιῶν
καὶ τῶν φωνῶν του ὡς τὴν ἀγνὴ ἀδιαφορία τῶν ἄστρον.
Κάποτε, πὸν ἐπικίνδυνον, συμμαζεύεται στὴ σιωπὴ, καὶ δὲν
ἐκφράζεται παρὰ με τὴν ἀβάσταχτη συστολή τῶν μυῶνων.
Μέτωπα ζουλιγμένα πάνω σὲ γόνατα, μπράτσα πὸν σφίγγ-
γουνε γάμπες, ράχες κυρτωμένες σὰν κάτω ἔπ τὸ μελλού-
μενο πᾶσιμον ἀστροπελεκιοῦ, σὲ κάμουν τότε νὰ σκεφτεῖς
τὶς ἀπλὲς σελίδες τοῦ William Blake.

Γενικώτερα μάλιστα πρέπει νὰ ποῦμε πὸς ὁ Rodin
εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς ψυχῆς ὀλόκληρης, ξεκινώντας ἀπ τοὺς
πόθους τῆς πὸν σηκώνουν τὰ ἐλέφαρα καὶ κάνουν τὰ δά-

χιυλα να τρέμουν, και φτάνοντας στην τρέλλα της που αναστρέφει τα μάτια και στρεβλώνει τα πόδια. Όπως η αγάπη του, κι ο οίκτος του είναι απέραντος. Σκύβει πάνω από τάνθρώπινο κορμί όπως πάνω από μια λύρα που δονείται από θεϊκή πνοή. Και με το ήρεμο και βέβαιο κίνημά του έχει σπείρει τον άσπρο κείνο λαό, τον σιωπηλό και ακίνητο, που διαιωνίζει με την ήσυχία ή με την ταραχή των στάσεων του, ότι δεν τολμάμε να εκφράσουμε στα δικά μας κορμιά από φόβο μήπως τα σπάσουμε τελειωτικά ή μήπως μαρμαρώσουμε μια για πάντα. Και στάληθεια, η Τέχνη δεν είναι τάχα ή εκτέλεση στην αιώνια ζωή εκείνου που δεν τολμάμε να δοκιμάσουμε στη δικιά μας φευγαλέα ζωή, δηλαδή ή πραγματοποίηση ελπίδων που για την ανθρωπότητα φαίνονται αδύνατες;

Περισσότερο από κάθε άλλον καλλιτέχνη της εποχής μας, ο Rodin το έχει το θρησκευτικό αυτό αίσθημα των προορισμών της Τέχνης. Όσο λίγο αναζητήσε την έκφραση της οριστικής ωμορφιάς. Τείνει τις προσπάθειές του στην υποβολή μάλλον μιας μη τελειωμένης ωμορφιάς. Μαυτό τον τρόπο συχνά υποχρεώθηκε να θυσιάζει το σύνολο στην λεπτομέρεια, και μάλιστα τόλμησαν να ληστρούσσουν, μπροστά σε κάποια δοκίμιά του πώς είναι μάλλον ένας βιζουόζος παρά ένας ποιητής. Άς αφήσουμε για τους άνιδεους μια τέτοια κρίση. Μπροστά στην αχτιδόβολη δόξα του ολοκληρωτικού του ποιήματος, του οποίου οι μαρμαρίνες στροφές θα τραγουδήσουν σε λίγο στο πλήθος, ή αντίμαχη κριτική μονάχη της θα παραδοθεί στην παντοδυναμία της μαγείας του. Στο Rodin άς μη ψέγουμε το ότι δεν πραγματοποίησε το δλύμπιο ιδανικό ενός φειδία. Άνήκει, όπως προλίγου είπα, σε μια εποχή βασανισμένη και παράφορη, που τείνει μάλλον προς την ωμορφιά χωρίς να την πραγματοποιεί. Μια μέρα, θάχει την τιμή ότι επίνδεσε το έργο του το σημερινό και το άκωμα γόνιμο για το μέλλον με τις παραδόσεις των μεγάλων σχολών του παρελθόντος. Είναι από κείνους που το χέρι τους δίχως τρεμούλα δέχτηκε άπ τους προγόνους και θα μεταδώσει στους απογόνους την ιερή δάδα. Είναι μια μεγαλοφυΐα.

(ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ Θ. Ξ)

R. W. EMERSON

Ο ΓΚΑΙΤΕ Η Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

(Συνέχεια)

Ο Γκαίτε υπήρξε ο φιλόσοφος αυτής της πολλαπλότητας· εκατόγερρος, μάγρυσπο μάτι λύγκα, Ικανός και τυχερός στο να αντιβγαίνει με την κατακυλούμενη αυτή ποικιλία των γεγονότων και επιστημών, και, με την εύκολοιγισιά του πνεύματός του, στο να διαθέτει με εύκολία μάντρίκιο νοῦ, δίχως να τάνει μπροστά στην ποικιλία των έξωτερικών πασαλειμάτων της συνθήκης με την οποία ή ζωή είχε άλειφτεί, του ήταν εύκολο με την δευδέρκεια του να τάν διαπερνά, και να τραβά τή δύναμή του άπ τή φύση με την οποία ζούσε σε τέλεια επικοινωνία.

Έκείνο που παραξενεύει επίσης είναι, ότι ζούσε σε μια μικρή πόλη, σενα μικρό κράτος, σενα ήττημένο κράτος, και σεποχή όπου ή Γερμανία δεν έπαιζε τέτοιο προεξάρχοντα ρόλο στις υποθέσεις του κόσμου ώστε να φουσκώνει το στήθος των γειών της με κάποια μητροπολιτική υπερηφάνεια, τέτοια που μπορούσε να εμψυχώσει ένα Γαλλικό ή ένα Έγγλέζικο, ή όπως άλλοτε ένα Ρωμαϊκό ή Άττικό πνεύμα. Και μολαταῦτα, κανένα ἕγνος επαρχιώτικου περιορισμού δεν υπάρχει στη μούσα του. Δεν είναι χρωώστης της θέσης του, αλλά γεννήθηκε μελεύθερο κι έξεταστικό πνεύμα.

Η Έλένη, ή το δεύτερο μέρος του Φάουστ, είναι μια φιλοσοφία της λογοτεχνίας βαλμένη σε ποίηση· το έργο ενός που έρωχε τον εαυτό του κύριο των ιστοριών, μυθολογιών, φιλοσοφιών, επιστημών κι εθνικών λογοτεχνιών, με τον έγκυκλοπαιδικό τρόπο που ή μοντέρνα έrudition, με τή διεθνή της επικοινωνία όλων των πληθυσμών της γής, έρευνά μέσα στα Ίνδιακινα, κι όλες τις γιγάντιες τέχνες, γεωλογία, χημεία, άστρονομία· και το καθένα άπ αυτά τάν βασίλεια λαμβάνει έναν κάποιο άερισμο και ποιητικό χαρακτήρα, ως εκ του πλήθους. Άντικρύζει κανείς τον βασιλέα με σεβασμό· μα άν του τύχει να βρεθεί σενα συ-

νέδριο βασιληάδων, τὸ μάτι του θὰ ξεθαρρευτεῖ καὶ θὰ λυτρωθεῖ ἀπ τὶς ιδιορρυθμίες τοῦ καθενός. Ἡ Ἑλένη δὲν εἶναι ἄγρια θαναταστὰ τραγοῦδια, ἀλλὰ καλοδουλεμένες φόρμες στὶς ὁποῖες ὁ ποιητὴς ἐμπιστεύτηκε τὰ πορίσματα ὀγκδόντα χρόνων παρατήρησης. Αὐτὴ ἡ σκεπτικὴ καὶ κριτικὴ σοφία κάμνει τὸ ποίημα πρὸ σωστὰ λουλοῦδι τοῦ καιροῦ αὐτοῦ. Χρονολογεῖται μόνο του. Καὶ μολαταῦτα, εἶναι ποιητὴς—ποιητὴς τῆς πρὸ περήφανης δάφνης ὄλων τῶν συγχρόνων του, καὶ κάτω ἀπ τὴν πληγὴ αὐτῆ τῶν μικροσκοπίων γιατί φαίνεται πὼς βλέπει ἀπὸ κάθε πόρο τοῦ δέρματός του πὼς τονίζει τὴν ἄρρα μὲ σθένος καὶ χάρη ἦρωα.

Τὸ θαναταστὸ τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, εἶναι τὸ ἀψηλό του πνεῦμα. Στὸ χωνευτήρι τοῦ λογικοῦ αὐτουνοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἡ περασμένη καὶ ἡ παροῦσα ἐποχὴ, καὶ οἱ θρησκείες τῶν, τὰ πολιτικά, καὶ οἱ τρόποι τοῦ νὰ σκέπτεσαι, ἀναλύονται σὲ ἀρχέτυπα καὶ ἰδέες. Τί καινούργιες μυθολογίες ταξιδεύουν μέσα στὸ κεφάλι του! Οἱ Ἕλληνες ἔλεγαν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος τράβηξε μπροστὰ ὡς πρὸς ἔφτασε τὸ χάος· ὁ Γκαίτε ἔφτασε ὡς ἐκεῖ μόνις προχτές· ἕνα βῆμα πρὸ πέρα ἀκόμα, διακινδύνεψε, καὶ ἔφερε πίσω τὸν ἑαυτὸ του σῶο καὶ γερὸ.

Μία καρδιοεμφυχώτρα ἐλευθερία ὑπάρχει στὸ θεωρητικὸ παίξιμο τοῦ λογισμοῦ του (speculation). Ὁ ἀπέραντος ὀρίζοντας στὸν ὁποῖο μᾶς ταξιδεύει, δανεῖζει τὸ μεγαλεῖο του ἀπὸ τὰ κοινὰ καὶ εὐτελεῖ, καὶ ἀπὸ τὰ ζητήματα συνθήκης καὶ ἀνάγκης, σὰ νᾶταν σεμνὲς καὶ γιορτάσιμες παραστάσεις. Ἦταν ἡ ψυχὴ τοῦ αἰῶνα του. Ἄν τὸ τάδε εἶχε μαθευτεῖ, καὶ εἶχε γίνε, ἀπ τὸν πληθυσμὸ συμπαγῆς οργανισμὸς, καὶ αὐλακία μερῶν—μια μεγάλη ἐξερρευνητικὴ ἀποστολὴ πρὸ συσσώρευσε μιά πληθώρα γεγονότων καὶ καρπῶν πάρα πολὺ γρήγορα γιὰ νὰ εἶχαν μπορέσει ὁποιοιδήποτε ἴσαμε τώρα ὑπάρχοντες σοφοὶ νὰ ταξινομήσουν, — τὸ μυαλὸ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶχε ἀπλόχωρα δωμάτια γιὰ τὸ μοίρασμα ὄλων. Εἶχε μιά δύναμη νὰ ἐνώνει ξανά τὰ χωρισμένα άτομα σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τους. Ἐντυσε τὴ μοντέρνα μας ὑπαρξὴ μὲ ποίηση. Ἀνάμεσα ἀπ τὴ μικρότητα καὶ τὴ λεπτομέρεια, ξέχασε τὸ πνεῦμα τῆς ζωῆς, τὸν πολυμήχανο ἀρχαῖο Πρωτέα, πρὸς φωλιάζει κοντά, δίπλα μας, καὶ ἔδειξε ὅτι ἡ χοντραδά καὶ ἡ πεζότητα πρὸς ἀπο-

δίνουμε στὴν ἐποχὴ μας εἶναι μοναχὰ μιά ἄλλη ἀπ τὶς μάσκες του :

Ἡ ἀληθινὴ του ἀνάληψη εἶναι παρουσία τοῦ σὲ μεταμόρφωση: μόνις ἔβγαλε τὴν χαρούμενη στολή του, γιὰ νὰ φορέσει τὸ φόρεμα τῆς κούρασης, καὶ δὲν εἶναι οὔτε κατ' ἰδέα λιγώτερο ζωηρὸς ἢ πλούσιος στὸ Λίβερπουλ ἢ τὴ Χάγη, παρὰ ἄλλοτε στὴ Ρώμη ἢ τὴν Ἀντιόχεια.

Τὸν γύρευε στὶς δημόσιες πλατεῖες καὶ τοὺς κύριους δρόμους, στὶς λεωφόρους καὶ τὰ ξενοδοχεῖα καὶ μὲς στὸ γερὸ βασιλεῖο τῆς ρουτίνας καὶ τῶν αἰσθήσεων, ἔδειξε τὴν παραχωμένη δαιμόνια δύναμη: ὅτι δηλ. στὶς πράξεις τῆς ρουτίνας γνέθεται μιά κλωστή μυθολογίας καὶ μύθου: καὶ αὐτό, ξεφαχνίζοντας τὴ γενεαλογία κάθε ἐφαρμογῆς καὶ συνηθείας, κάθε θεσπίσματος, ἐργαλείου, καὶ μέσου, πίσω ὡς τὴν πηγὴ τοῦ μὲς στὴν ὑφὴ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶχε μιά μεγάλη ἀνυπομονησία γιὰ τὴ συμπερασματολογία καὶ τὴ ρητορεία «Ἐγὼ ἀρκετὲς δικές μου εἰκασίες· μιά καὶ ἕνας ἄνθρωπος γράφει ἕνα βιβλίο, ὡς ἐκθέσει μόνον ὅ,τι ξέρει.» Ὁ Γκαίτε γράφει μὲ τὸν πρὸ ἀπλὸ καὶ λιτὸ τρόπο, παραλείποντας τὰ πολλὰ καὶ παραπανήσια, ἀπ ὅτι ἔχει νὰ γράψει, καὶ πάντα βάζοντας ἕνα πρᾶμα γιὰ κάθε λέξη. Ἐξήγησε τὴν διαφορὰ μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου καὶ μοντέρνου πνεύματος καὶ τῆς ἀρχαίας καὶ μοντέρνας τέχνης. Ὁρίσε τὴν τέχνη, τὸ σκοπὸ τῆς καὶ τοὺς νόμους τῆς. Εἶπε τὰ καλύτερα πρᾶματα γιὰ τὴ φύση πρὸ εἰπώθησαν ποτέ.

Καταπιάνεται τὴν φύση ὅπως οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι, ὅπως οἱ ἑπτὰ σοφοί—καί, μὴποιαδήποτε χασούρα Γαλλικοῦ διαμελισμοῦ καὶ ταξινόμησης, μᾶς μένει ἡ ποίηση καὶ ἡ ἀνθρωπότητα καὶ ἔχουν καὶ αὐτὲς κάποια ντοκτορικὴ ἐπιδειξιότητα. Τὰ μάτια εἶναι καλλίτερα, ἐν γένει, ἀπὸ τὰ τηλεσκοπία ἢ τὰ μικροσκοπία. Μέσον τῆς σπάνιας προσαρμογῆς τοῦ νοῦ τοῦ στὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἀπλότητα, πρόσφερε κλειδί γιὰ πολλὰ τῆς φύσης μέρη.

(Σακολουθεῖ)

Μετάφραση ἀπὸ τ' Ἀγγλικά

ΑΛ. ΜΟΥΖΑΚΙΤΗ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΕΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ του σκοπού της — σκοπού που με δυο λόγια μπορεί να συνοψισθεί : μία οργανωμένη προσπάθεια για να έχτιμηθεί αληθινά και να αναδειχθεί το Πνεύμα στην καλλιτεχνική του εκδήλωση — ή ΕΝΩΣΗ αποφάσισε να οργανώσει διαλέξεις για τον χειμώνα 1924—1925 σε μία σάλα της πόλης μας. Οι διαλέξεις αυτές θα γίνουν από μέλη της ΕΝΩΣΗΣ και θα έχουνε χαρακτήρα διαφωτιστικό για κάθε τι που σχετίζεται με την Τέχνη και με τα ρεύματα της σύγχρονης Σκέψης. Έχουμε την πεποίθηση πως θα συντελέσουμε έτσι στο να δημιουργηθεί μία κίνηση σοβαρή γύρω από προβλήματα που θα ενδιαφέρουν όχι μονάχα τον λόγο ή τον καλλιτέχνη αλλά και κάθε άτομο που ποθεί να μορφωθεί.

Ως τώρα δήλωσαν πως θα μιλήσουν οι : Μ. Περίδης με θέμα *Μία Ίδεολογική συζήτηση μεταξύ Rolland και Barbusse, Πόλος Μοδινός για τη Ζωή του Βούδδα και Γ. Πετρίδης. Από τα μέλη της ΕΝΩΣΗΣ οι : Τάσος Χλώρης για τον Κάρλο Μπωντελαίρ και Θ. Ξανθόπουλος για τον Κώστα Χατζόπουλο, διηγηματογράφο.*

Πρόγραμμα των διαλέξεων αυτών μόλες τις λεπτομέρειες θα τυπωθεί και θα μοιραστεί προσεχώς.

ΕΝΑ ΓΕΓΟΝΟΣ εξαιρετικά σπουδαίο για την πνευματική κίνηση των Νέων στην Αίγυπτο μας αγγέλθηκεν απ το Πόρτ-Σαίτ τον περασμένο Αύγουστο. Ο εκεί έλληνας διανοούμενος κύκλος των Νέων ίδρυσε την *Ένωση των Νέων Πόρτ-Σαίτ* με τον αυτό σχεδόν Ιδεαλιστικό σκοπό της *Ένωσης* μας. Η *Ένωση* αυτή

είναι ή τρίτη στην Αίγυπτο που προσθέεται στη δική μας και ένα γεγονός τόσο αξιοπρόσεχτο για μας νομίζουμε πως δεν πρέπει να διαβεί άπαρατήρητο απ όποιον συγκινείται κι ενδιαφέρεται για την απόλυτρωση της ελληνικής νεολαίας.

Με τέτοιο σκοπό άθροισμένοι αυτοί οι Νέοι, δεν μπορούν παρά να μας γεμίσουν από θάρρος κι απ τον πιο ελλικρινή ένθουσιασμό, όταν μάλιστα νοιώθουμε στο πλευρό μας να πάλλει και να συγκλονίζεται ή ώραία τους νεανική ψυχή.

ΕΞΧΩΡΙΣΤΗ χαρά αισθάνεται ή ΑΡΓΑ δημοσιεύοντας συνεργασία του καθηγητή Karl Dieterich απ τη Λειψία. Για τον άνθρωπο που τόσο άνιδιόετα μελετάει, παρακολουθεί και βοηθεί ακόμα την πνευματική μας παραγωγή (βλ. Γράμματα του Κώστα Χατζόπουλου «Νουμάς» 1920) θάπρεπε πολλά, φυσικά, να ειπωθούν. Μας φτάνει ώστόσο ή εύχαρίστηση ότι, μαζί με την συνεργασία του, δίνουμε και το σκίτσο του διαλεγτού αυτού φίλου μας του όποιου ελπίζουμε να δημοσιεύσουμε σέρχόμενο τεύχος μία μελέτη για τη *«Νεο-γερμανική Τέχνη»*.

ΤΟ ΣΚΙΤΣΟ του κ. Karl Dieterich έγινε από τον Άλεξανδρινό νέο Μ. Μασάκη, που σπουδάζει στο Μόναχο ζωγραφική ή Μ. Μασάκης είναι γνωστός ως τώρα μένα πολύ ζωντανό σκίτσο του κ. Γρ. Ξενόπουλου (βλ. «Λάουρα» έκδ. Έλευθερουδάκη). Η έγγραφασία του, άγνωστη ακόμα, δεν θάργήσει, ελπίζουμε, να έχτιμηθεί, αν κρινει κανείς από το σκίτσο που δημοσιεύουμε.

ΒΙΒΛΙΑ

(Κρίνονται μονάχα όσα μας στέλνονται σε διπλό αντίτυπο).

M VALSA: *Le Sacrifice d'Abraham*. *Mistère grec du XVIe siècle, écrit en dialecte crétois et traduit du texte original pour la première fois.* Préface de Philéas Lebesgue. — ed. Sansot, Paris Frs. 3.)

Σημαντική συμβολή για τη γνωριμία του Κρητικού Θεάτρου

στους ξένους, μπορεί να χαρακτηριστεί η εργασία του κ. Μ. Βάλσα. Και μονάχα για τους ξένους; Από μās τους ίδιους, ποιός τάχα γνωρίζει το βιβλικό αυτό «Μυστήριο»; Κι ωστόσο είναι ένα από ταριστουργήματα του Μεσαιωνικού μας Θεάτρου, του Θεάτρου που ο Σάβας κι ο Σανθουδίδης φρόντισαν να κίμουν γνωστό, ο πρώτος με το «Κρητικόν Θέατρον» κι ο δεύτερος με τον «Φορτοβνάρτο» (εξδ. Ἐλευθερουδάκη). (1) Τό ἔργο γράφτηκε στά 1535 (σύμφωνα με τήν ἀρχαιότερη ἐκδοση τῆς Βενετίας) ἀπό ἄγνωστο Κρητικό μοναχό που ὁ μεταφραστής ἀποκαλεῖ «μεγαλοφυΐα ποιητική καί δραματική».

Με τήν ἀρχή τοῦ ἔργου, ἡ δοκιμασία ἀρχίζει ἡ προσταγή τοῦ Κυρίου πρέπει νά γίνει. Με περισσή φυσικότητα ὁ συγγραφέας μās δείχνει τήν ὑπεράνθρωπη πάλη τοῦ Ἀβραάμ, δίχως ποτέ νά ξεχάσει πώς μιλάει ἕνας πατέρας κι ἕνας ἄντρας. Ὁ τόνος, παρ ὅλη τήν τραγικότητα τῆς περιστάσης, μένει φυσικός: ἕνας πατέρας, μιά μητέρα, ἕνα παιδί βασανίζονται ἀπ τήν ἀνώτερη προσταγή κι ἀπ τὸ ἔνστικτο τῆς ζωῆς. Πολλά εἶναι τὰ μέρη που δείχνουνε γνώση βαθιά τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς καί δύναμη δραματικῆς τέχνης ὥστε νά μās δικαιώνουν τή γνώμη τοῦ μεταφραστή γιά τὸν ἄγνωστο συγγραφέα. Ὁ πόνος τῆς Σάρρας ἄξαρνα, ξεσπάει τόσο ἄδοξα καί τόσο ἀληθινά (στ. 339-360 καί στ. 375-390) που κάθε καρδιά μάννας παρόμοια θά τὸν ἐκδήλωνε.

Στὸ τέλος, μιά ἀνώτερη πνοή ἐμφυχώνει τὸ ἔργο καί τὸ ἀνεβάζει στὸν γενικό ἐκεῖνο χαρακτήρα που θυμίζει τήν λύση ἀρχαίων τραγωδιῶν: Ἡ θυσία ἡ πραγματική, ἔχει συντελεσθεῖ μολονότι ὁ Ἀβραάμ δέν σκότωσε τὸ γιό του· εἶναι ἡ ἐσωτερική θυσία ἀπ τὰ ἐγκόσμια που πραγματοποιεῖ ὁ ἄνθρωπος, ὅταν θέλει νά προσέξει τήν φωνή τοῦ Θεοῦ του...

Ἐερῆ μεταφραστική δοκιμὴ σχολαστικοῦ φιλόλογου δέν εἶναι ἡ ἐργασία τοῦ κ. Βάλσα. Ὅποιος ξέρει τήν γλώσσα τῆς μετάφρασης θά ὁμολογήσει πώς ὁ μεταφραστής πέτυχε νά δώσει χρωμα στή μετάφραση, νάποδώσει ὅλη τὴ δροσιά καί τήν βιβλικὴν ἀπλότητα τοῦ ἔργου.

Καί μολονότι δέν εἴμαστε σὲ θέση νά ἐχτιμήσουμε ὅπως πρέπει τήν ὀμορφιά τοῦ ἔργου καί τήν ποίηση με τήν ὁποία στολίζει τήν

(1) Στὴν εἰσαγωγή τῆς μετάφρασῆς του, ὁ κ. Βάλσας εἶναι τῆς γνώμης πώς καί ἄλλα ἔργα τοῦ Κρητικοῦ Θεάτρου θά γίνουν γνωστά ἂν οἱ μελέτες τῶν μεσαιωνικῶν χειρογράφων ἀπ τοὺς φιλόλογους μās βοηθηθοῦν με κρατικές ἐπιχορηγήσεις.

πίστη του ὁ ἄγνωστος μοναχός (μās λείπει τὸ πρωτότυπο), ὥστόσο δέν διστάζουμε νά ποῦμε πώς ὁ εὐσυνείδητος μεταφραστής σὲ πολλὰ μέρη μās ἄφισε νά νοιώσουμε τήν καλλιτεχνική συγκίνηση που ἀπὸ κάθε ἔργο ἀληθινῆς πνοῆς πηγάζει.

Με τὴ φροντισμένη του μετάφραση καί με τήν διαφωτιστικὴ εἰσαγωγή του, ὁ κ. Βάλσας δικαιοματικά κερδίζει ἕναν ἀκόμα τίτλο ἐχτιμῆσης ἀπ ὅλους μας, ξεχωρα ἀπ τοὺς ἄλλους που ἔχει ἀποκτήσει ὡς δραματογράφος καί ὡς αἰσθητικός κριτικός.

IRÈNE GALANOU: *Toute notre Hèllade* (Ἐξδ. περιοδικοῦ «Libre» Ἀθήνα).

Βιβλίον καλογραμμένο. Χαρίσματα ἀφηγητῆ ἀξιόλογα. Ἀπ τὰ σπουδαιότερα ξεχωρίζουμε: ἄμεση εἴσοδος στὸ θέμα γοργότητα ἀφήγησης· φράση σύντομη, ἀκριβόλογη καί ἔλλειψη φλυαρίας. Ἐέρει ἡ Δνίς Γαλανοῦ τήν ἀξία τῆς ἐκφρασης. Καμιά προσπάθεια νά ξεχυθεῖ σὲ λυρικές ἐξάρσεις που ἴσως νά μās φανέροναν κάτι ἀπ τὸ ἐγὼ τοῦ συγγραφέα, ἀλλὰ που σίγουρα ζημιώνουν ἕνα ἀφήγημα ὡς ἀφήγημα.

Ὁ κ. Louis Roussel προλογίζει τὸ βιβλίον ὕστερα ἀπὸ μιὰν ἀνασκόπηση τῆς ζωῆς τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν ἀπ τὰ 1907, μās πληροφορεῖ πώς τὸ ἐκεῖ Ἀνώτερο Ἰνστιτούτο τῶν Γαλλικῶν Σπουδῶν ἀποφάσισε νά παρουσιάζει στὸ κοινὸ τίς προσπάθειές του δημοσιεύοντας, κάθε χρονιά, τίς ἐκθέσεις τῆς καλύτερης μαθήτριας. Γιά τὸ 1922-1923, τὸ Ἰνστιτούτο τύπωσε σὲ τόμο τίς ἐκθέσεις τῆς Δδας Εἰρήνης Γαλανοῦ, ἐμπνευσμένες ὅλες ἀπ τήν ἀρχαία ἑλλην. ζωή.

Ἐδῶ ὁμως δέν ἔχουμε πιά ἐκθέσεις· ἔχουμε τὸ φανέρωμα ἐνός ταλέντου λογοτεχνικοῦ καί ἀξίζει νά τονιστεῖ ἡ καλὴ θέληση καί ἡ ἀγάπη τοῦ κ. L. Roussel γιά κάθε τι που θά συντελοῦσε στὴν πνευματικὴ πρόοδο τοῦ τόπου μας.

Με δυνατὴ δημιουργικὴ φαντασία καταφέρνει ἡ Δνίς Γαλανοῦ νά μās ζωντανέψει σκηνές ἀπ τὴ ζωὴ τῶν ἀρχαίων ἀναλόοντας μαζί καί τήν ψυχικὴ κατάστασή τους. (*Ἀχιλλεύς καί Πενθεσίλεια*. Ἡ Ἱέρεια τῆς Ἀθηνῶν. Ὁ Ἐρωτας τοῦ Πραξιτέλη). Μονάχα μπορούσε κανεὶς νά παρατηρήσει πώς ἡ ἀναλυτικὴ τάση τῆς Δδας Γαλανοῦ τήνε κάνει κάποτε νάποδίνει στους ἥρωές της αἰσθηματα που θάχε ἕνας κάπως συγχρονισμένος ἄνθρωπος. (*Ἀχιλλεύς καί Πενθεσίλεια*).

Τὸ καλύτερο τῆς σειρᾶς μᾶς φάνηκε ὁ *Οιδίπους καὶ ἡ Σφιγξ* ὅπου φαίνονται, καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλο κομμάτι, τὰ φηγητικά χαρίσματα τοῦ συγγραφέα.

Τὸ βιβλίο τῆς Δδας Γαλανοῦ δίνει τὴν ἐντύπωση προμετωπίδας ἀρχαίου ναοῦ ὅπου ἐντεχνος γλύπτης σκάλισε σκηνὴς ἀπὸ τῆς ἀρχαίας ἑλλην. μυθολογίας. Ἄς ἐλπίσουμε πὼς ὁ γλύπτης δὲν θάργῃσει μὰ μέρα νὰ μᾶς φανερώσει καὶ τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ... Ὡστόσο θὰ εὐχούμεσθε τὸ ἐρχόμενο βιβλίο τῆς Δδας Γαλανοῦ νὰ ναι γραμμένο στὴ γλῶσσα μᾶς· ἀρκετὰ φτωχὸς εἶναι καὶ ἡ γλῶσσα καὶ ἡ τέχνη μᾶς ὥστε νὰ μὴν προσπαθοῦμε νὰ τὶς πλουτίσουμε μὲ τὴ συνδρομὴ μᾶς, ὅταν νομίζουμε πὼς ἔχουμε κάποιο ταλέντο...

Θ. Ξ.

Η ΖΩΗ ΕΝ ΤΑΦΩ. Ρομάντζο τοῦ Στρατῆ Μυριβήλη.

Λογοτεχνικὴ βιβλιοθήκη τῆς «Καμπάνας». Μυτιλήνη. Δρχ. 1250.

«Εἶναι ὠραῖο νὰ πεθάνεις στὸ πόλεμο καὶ νὰ σὲ λένε ἥρωα; Οἱ φυλὲς μισοῦνται ἀναμεταξύ τους; «Πόλεμος πάντων πατήρ»; Πρέπει νὰ σκίηουμε τὰ κεφάλια μᾶς καὶ νάκοῦμε μονάχα τὸν Θεὸ πού μιλά μέσο τοῦ τηλεφώνου τῶν παπάδων πού βρωμιᾶνε ἀπὸ λίπος καὶ ψευτιά; Εἶναι γὰρ τοὺς λίγους ἢ ζωὴ, εἶναι γὰρ τοὺς διαλεχτούς; Καὶ τότε οἱ πολλοὶ γιὰτὶ γεννηθήκανε; Μιὰ στραβὴ μοῖρα ὑπάρχει; Κι ἂν δὲν ὑπάρχει ἡ στραβὴ μοῖρα, γιὰτὶ ὁ ἥλιος φωτίζει τὰ κρίνα καὶ τὰ γαϊδουράγκαθα, τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὶς μαϊμούδες, γιὰτὶ βρέχει γὰρ τοὺς σαλιάνκους, τὶς σαῦρες, τοὺς γεωργούς, τὰ τοῦβλα καὶ τὶς αἰσθηματικὲς δεσποινίδες; Γιὰτὶ φυσάει ὁ ἀγέρας δροσᾶτος γὰρ τὸν φτυσικὸ πάνω στὸ σανατόριο πού γύρισε τέτοιος ἀπὸ τὴν κουραμάνα καὶ τὸ χακί, γὰρ τὴν κοκότα πού τρέχει μὲ, δὲν ξέρω ποῦ μάρκα, αὐτὸ καὶ γὰρ τὸ τσόπανο πού παίξει τὸ σουραῦλι του ξαπλωμένος κάτω ἀπὸνα παλῆ πινάκη;»

Ὁ κ. Στρατῆς Μυριβήλης μᾶς διηγίεται στὸ ρομάντζο του τὴ ζωὴ ἐνὸς λοχία, Ἀντώνη Κωστούλα, πού σκοτώθηκε «γὶὰ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν (:)» ὅπως παρατηρεῖ μὲ πικρὴ εἰρωνία. Ὁ κ. Μυριβήλης εἶναι πρῶτα ἀπὸ ὅλα ἕνας νέος συγγραφέας πού μᾶς φανερώνεται, ἕνας συγγραφέας μὲ ἀρκετὴ δύναμη φαντασίας, εἰρωνία, φιλόσοφος, στυλίστας. Εἶναι ὁ πρῶτος, ἂν δὲν ἀπατώμαι, πού καταπιάστηκε μὲ τέτοιο ζήτημα Γωμῆς, γιὰτὶ δὲ μπορεῖ βέβαια νὰ λογαριάσει κανεὶς σοβαρὰ τὸ βιβλίο τοῦ ἀεροπόρου λοχαγοῦ «Ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία». Κι αὐτὸ μπορεῖ νὰ λογαριασθεῖ στὸ ἐνεργητικὸ τοῦ κ. Μυριβήλη. Δίπλα στὴ «Φωτιά» τοῦ

Barbusse, πλάι στοὺς «Ἀνθρώπους ἐν πολέμῳ» τοῦ Latzko μπορεῖ ἀξιόλογα νὰ μπεῖ καὶ ἡ «Ζωὴ ἐν Τάφῳ» τοῦ κ. Μυριβήλη χωρὶς νὰ πει κανεὶς πὼς κάνουμε ὑπερβολή.

Καὶ νὰ γιὰτὶ: Ὁ κ. Μυριβήλης μᾶς παρουσιάζει μὲ ζωντανὰ χρώματα, μὲ συγκλονιστικὲς εἰκόνες τὸν π ὁ λ ε μ ο, τὸ φρικτὸ αὐτὸ κακὸ πού μᾶς ἔδειρε, χωρὶς νὰ ξέρει κανεὶς γιὰτὶ, τόσα χρόνια, τὸ μεγάλο κακούργημα τοῦ ΧΧοῦ αἰῶνα σκεπασμένο μὲ ψευτιά. Εἶπανε εἰρωνικά πὼς ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς πλήθυνε καὶ πὼς ἔπρεπε νὰ σκοτωθοῦνε κάμποσοι γιὰ νὰ ρεῖ τὸ ἰσοζύγιο. Ὅριστε ὁμως σὲ τί τοὺς μεταβάλλει ἡ... Πατρίδα τοὺς στρατιώτες καὶ τὰ παιδιά τῶν φτωχῶν μαραγκῶν, χριστάδων, χαμάλδων, γιὰτὶ βέβαια σπάνιοι, ἀπὸ τοὺς ἄλλους, γίνονται φαντάροι ἀ π λ ο ἰ, ὅπως μᾶς διηγίεται ὁ κ. Μυριβήλης: «Τὸν ἤρωα μὲ μούτρο φεγωμένο ἀπὸ τὴ φωτιά.» — λέγει γὰρ τὸ λοχία Κωστούλα — «Ὅλο τὸ μπροστινὸ τοῦ κεφαλοῦ ἦτανε μὰ μαυροκόκκινη πληγὴ πού χάραξαν πάνω κεὶ μονάχα τρία ἄσπρα σημάδια. Μιὰ γραμμὴ τὰ δόντια του καὶ οἱ βορβοὶ τῶν ματιῶν του πού ἦτανε φουσκωμένοι καὶ στρογγυλοὶ σὰ δυὸ ἐλεφαντένιες τόπες τοῦ μυλιάρδου.» Ὁ Μυριβήλης εἶναι ἕνας ἀ ν θ ρ ω π ι σ τ ῆ ς. Μᾶς περιγράφει πολὺ πιὸ ζωντανά, πιὸ χυπητά, ἀπὸ μερικοὺς κυρίους ἀριστειοῦχους πού τιτλοφοροῦνε ρομάντζα κούφια σὲ νόημα καὶ αἰσθημὰ μὲ τὴ φριχτὴ λέξη «Πόλεμος»... Ὁ κ. Μυριβήλης δὲν ἀφίνει καθόλου τὸν ἥρωά του νὰ γράφει πάνω σὲ χαρτιά πού μωρίζουνε... μαπαροῦτι γὰρ νὰ τὰ στέλνει στὴν ἐρωμένη του, ἀλλὰ μᾶς τὸν παρουσιάζει πὼς εἶναι ἕ ν α μ ὄ ρ ι ο τ ῆ ς ἀνθρώπινης πονεμένης ψυχῆς Ἔτσι, ὁ ἥρωας τοῦ ρομάντζου συνεπαίρνεται ἀπὸ τὸ μεγάλο ρέμα τῆς ἐπανάστασης τοῦ 16 μὲ τὸ σύνθημα — «Κάτω ὁ Βασιλεῆς» — ντύνεται φαντάρος, ἐνῶ ἀρχίζει νὰ παλεύει μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του πού γὰρ μιὰ στιγμή θεωρεῖ ἱερὸς τὶς δυὸ αὐτὲς λέξεις «Κωνσταντῖνος... Ἁγία Σοφία» τὴ Μεγάλῃ Ἰδέα πού στὸ τέλος μπορεῖ νὰ πει κανεὶς πὼς τοῦ εἶναι κούφιος κι ἄσχετος. Στὴν Θεσσαλονικὴ ὅπου πάει, βρίσκει ὅλες τὶς φυλὲς τοῦ κόσμου ντυμένες στὸ χακὶ καὶ εἰρωνικά παρατηρεῖ πὼς βρίσκονται ἔτσι μαρκαρισμένοι τοῦτοι οἱ ἄνθρωποι «γὰρ τὴν ἐλευθερίαν τῶν λαῶν». Ἀπὸ κεῖ πὰ βαδίζει γιὰ τὸ Μ έ τ ω π ο τοῦ πολέμου ὅπου καὶ σκοτώνεται. Στὸ Γ' Κεφαλαῖο νομίζει κανεὶς πὼς διαβάξει τὸ «Νικητὴ» τοῦ Latzko. Μὰ καὶ σαυτὸ βρίσκει κανεὶς τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ κ. Μυριβήλη τὴν ε ἰ ρ ω ν ῖ α. «Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ» παρατηρεῖ, «μόλις γίνουνε ταγματάρχαιο ἀρχίζουνε νὰ κάνουνε κοιλιά. Νὰ ἔνα ζήτημα γὰρ νὰ ἔξετασθεῖ σὲ μιὰ ἐναίσιμη διατριβὴ ἀπὸ ἕνα μαθητὴ τοῦ Σχολειοῦ

τῶν Εὐελπίδων». Ἐκεῖνο ὅμως πού πρέπει νά προσέξουμε πολὺ στοῦ κ. Μυριβήλη εἶναι ὅτι εἶναι ἓνας σκεπτικιστῆς φιλόσοφος. Δὲν ἀδράχεται ἀπὸ μιὰ τρεχάμενη θεωρία πού προτίνουσε τόσο καὶ τόσο γιὰ νά γιατίρέσουνε τὰ κακὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Σκέφτεται πὼς τὰ Ἰδανικά πού τὸν φέρανε στὴν ἀθλία θέση τοῦ φαντάρου «ὀπλιζοντας τὰ μπράτσα μας ἐνάντια σὲ συνανθρώπους» τοῦ φαίνονται κούφια, χωρὶς καμιὰ ἀξία, φαινομενικά. Τέτοιοι μᾶς παρουσιάζει πὼς ἦτανε οἱ Ὀρησευτικοὶ πόλεμοι τοῦ Μεσαίωνα, τέτοια εἶναι σήμερα τὰ Πατριωτικὰ αἰσθήματα, τέτοια μπορεῖ νάβῃ μετὰ χρόνια τὰ ἀντιπατριωτικὰ, τὰ ἐπιστημονικὰ, τὰ καλλιτεχνικὰ. Κατορθώνει πολλὰς φορὰς νά μᾶς ἀναλύει τὸν ἑαυτὸ του. Ἔτσι, συλλογιέται πὼς σκότωσε κάποιον Τοῦρκο στοῦ 12 καὶ συναίνεται τὸν ἑαυτὸ του. Γράφει: «... ἡ πίστη μου σαλεύεται σὰν ἓνα κουρέλλι δεμένο στοῦ τηλεγραφόξυλο. Θάθελα νά μποροῦσα νά ἰδῶ τὸν Κύριο... νά τὸν ἐκετέψω νά μοῦ δώσει πίστη.» Ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ πὼς πάσχει ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς ἐποχῆς μας, τὴν Ἀμφιβολία.

Ὁ Μυριβήλης πολλὰς φορὰς φθάνει σὲ ποιητικὰ σημεῖα. Μολονότι εἶνε στοῦ βάθος ἓνας πεσσιμιστῆς στήν ἐπέροχο ὕμνο στὴ ζωὴ. Καὶ νά γιατί ὁ Μυριβήλης μῶλο τὸν πεσσιμισμό πούχει, μῶλο τὸ σκεπτικισμό πού τὸν ταράσσει, ἀγαπᾷ τὴ ζωὴ: Ἀπλούστατα γιατί τὴ βλέπει κάθε μέρα νά χάνεται, νά μακελεβιγεται, ἀδίκαια, ἀλύπητα, ἀναντρα, ἀπὸ μιὰ ψεύτικια φράση πού δὲ τὴν πιστεύει κανένας, καὶ ἄς τὴν γράφουνε, καὶ ἄς τὴν βροντοφωνοῦνε ἀξιωματικοὶ καὶ ρήτορες τῆς πιάτσας καὶ τῆς βουλῆς «Ἐλευθερία τῶν λαῶν», θερισμένη ἀπὸ ντουμ-ντούμ, ἀσφυγιόνα, τυφοειδῆ κτλ... ἀγαθὰ τοῦ πολέμου. Ἐπίσης φαίνεται στοῦ βάθος ἓνας ποιητῆς τῆς φρίκης. Μᾶς παρουσιάζει τὴ φρίκη πού αἰστάνεται μπροστὰ στὴ χτηνωδία τοῦ πολέμου, ὅταν βρίσκεται φιλοξενούμενος σὲ μιὰ χωριάτικη οἰκογένεια τῆς Μακεδονίας, πού ἐνῶ αὐτὸς ἀπολαμβάνει ἀπὸ τὸ χέρι τῆς μάνας Ἄντισω, ἓνα σωρὸ περιποιησῆς μπορεῖ κάλλιστα νάχει σκοτώσει τὸ γνιὸ τῆς χτῆς ἢ προχτῆς. Ὅμοια εἶνε φριχτὸ τὸ κεφάλαιο ἐκεῖνο πού περιγράφει τὸ σκοτωμὸ τῶν λιποταχτῶν.

Θὰ παρακαλοῦσε ὅμως κανένας νά γινότανε τὸ τύπωμα τοῦ ρομάντζου αὐτοῦ πιὸ καλὸ καὶ νά προσεχόντουσαν πολλὰ τυπογραφικὰ λάθη.

ΑΛΚΗ ΘΡΥΛΟΥ *Κωστῆς Παλαμᾶς* Ὁμιλίες πού δοθήκαν τὴν Ἄνοιξη τοῦ 1923, στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τοῦ Συνδέσμου Ἑλλη-

νίδων ὑπὲρ τῶν Δικαιωμάτων τῆς Γυναίκος. Ἐκδ. Οἶκος Α. Ι. Ράλλη. Ἀθήνα 1924. δρχ. 15.

Ἀπέναντι στοῦν Καλλιτέχνη Σολωμὸ στέκεται ὁ Ὀδηγὸς Παλαμᾶς. Ἔτσι ἐπιγραμματικά, θαυμάσια ἀρχίζει ὁ Ἄλκης Θρύλος (ἢ κ. Κορούλλου) τὶς διαλέξεις τῆς γιὰ τὸν Παλαμᾶ. Τὸ βιβλίον αὐτό, μὲ πολὺ κριτικὸ πνεῦμα γραμμένο, μᾶς δείχνει ἀκριβῶς ποιὸς εἶνε ὁ Παλαμᾶς σὲ πολλὰ του μέρη, ἐνῶ ἀπειναντίας ἄλλα μέρη σημαντικὰ γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ δὲν τὰ βλέπει. Ἔχουμε καὶ μεῖς τὴν ἴδια ἀντίληψη μὲ τὸν ποιητὴ γιὰ τὸ ὅτι ὁ κριτικὸς νοῦς, πρέπει νά τὸν ζητᾷ τὸν καλλιτέχνη, τὸν ποιητὴ ἐκεῖ πού ὑπάρχει γιὰ νά τὸν βρεῖ, καὶ ὄχι ἐκεῖ πού ἤθελε νά ὑπάρχει. Ὁ Ἄλκης Θρύλος, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος τὸ λέγει, προσπαθεῖ ἀντικειμενικὰ νά ἀναλύσει τὸν ποιητὴ, χωρὶς νά μᾶς ἐπιβάλλει καὶ ὅλας τὶς ἀντιλήψεις του. Δὲν συμφωνοῦμε ὅμως μαζύ του σὲ ὀρισμένα σημεῖα, ὅπου λέγει ὅτι ὁ ποιητῆς ἔφθασε σπάνια καὶ χωρὶς πεποιθήση στοῦν ἀνθρωπισμό. Ἐπίσης διαφωνοῦμε στοῦ ζήτημα ὅτι ὁ Παλαμᾶς δὲν ὕμνησε παρὰ μόνον ψυχρά, ὡς ἰδέα, τὸν Φεμινισμό, γιατί νομίζουμε πὼς τότε ἢ ἴδια ἢ κ. Κορούλλου ἀντιφάσκει, ὅταν μᾶς ὁμολογεῖ πὼς ὁ Παλαμᾶς εἶνε ποιητῆς τῆς Φυλῆς του. Καὶ ἡ Φυλὴ του μόνον τὶς δύο γυναῖκες πού ὡς ποιητῆς ὕμνησε ἔχει: τὴν γυναῖκα πού ἐξωλοθρεῖται, τὴν ὁμορφῆ, καὶ τὴν γυναῖκα τὸν σπιτιοῦ ἐνῶ ἢ ἄλλη, ἢ φεμινίστρια, μόλις φαίνεται. Ἀκόμα στὴν κριτικὴ αὐτὴ μελέτη παρ' ὅλη τὴν ἐπισταμένη τῆς κ. Κορούλλου προσοχῆ, μερικὲς φορὰς ξεχνιέται καὶ μᾶς δίδει περιόδους τέτοιες πού γιὰ τὸν ἀκροατὴ μιᾶς διαλέξεως εἶνε πολὺ κουραστικὲς καὶ σκοτινέες, καμιὰ φορὰ ἀκατάληπτες. Γιὰ τὸν ἀναγνώστη, ἓνας φοβερός βυθὸς πού πρέπει νά πάρει μεγάλη ἀναπνοή. Τέτοιες περιόδους βλέπουμε στὴ σελίδα (51), (71). Τέλος ἔχουμε νά προστέσουμε κατὰ ἀκόμα στοῦ ἐνεργητικὸ τῆς κριτικῆς τῆς, ὅτι δὲν ἀρνιέται σὰν μερικὸς πού, βρισκόμενοι στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀποτελώντας κλίκες, ἀρνοῦνται ἀνεπιφύλαχτα καὶ αὐτὴ τὴν ποιητικότητα τοῦ Παλαμᾶ (!), ἀλλὰ πολὺ καλὰ καὶ μὲ δυνατὰ ἐπιχειρήματα μᾶς βάζει τὸν ποιητὴ ἐκεῖ πού ἀξίζει, σὲ μοῖρα ἀνώτερη ἴσως ἀπὸ τὸ Σολωμὸ.

ΑΛΚΗ ΘΡΥΛΟΥ *Σολωμὸς*. Ὁμιλίες πού δοθήκαν στὴ σειρά τῶν διαλέξεων τοῦ Συνδέσμου Ἑλληνίδων, ὑπὲρ τῶν Δικαιωμάτων τῆς Γυναίκος. Ἀθήνα 1924. δρχ. 10.

Βρίσκουμε πὼς τὸ βιβλίον αὐτό εἶνε ἀρκετὰ τέλειον, ὥστε νά μὴ

μπορούμε έμεις να προσέσουμε τίποτε άλλο. Παρατηρούμε ότι με περισσότερη προσοχή, ίσως έπειδή τó έργο του ποιητή δέν είνε τόσο πολυσύνθετο σάν του προηγóυμενου, μάς ανάλνει τόν Σολωμό, πάλι άντικειμενικά, χωρίς να βλέπει με τó πρίσμα πού τόν έχουνε δει προηγóυμενοι. Έτσι πολú σωστά μάς λέγει πώς ó Σολωμός είνε μόνο Κ α λ λ ι τ έ χ ν η ς «Μά όπως σάς τó υπέδειξα στην άρχή τής πρώτης μου óμιλίας, ó πολú μεγάλος ποιητής δέν είνε μόνο Καλλιτέχνης, είνε κι άντιπροσωπευτικός τύπος τής Φυλής, είνε κι ó προφητικός δημιουργός μιás 'Αξίας για τήν Φυλή» όπου συμφωνóυμε πληρέστατα. Παρακάτω, δίκαια παρατηρεί πώς ó Σ ο λ ω μ ο ς δέν μπορεί να δώσει τίποτε άλλο άπό μιá αίσθητική άπόλαυση στους Νέους, να τούς διδάξη τίποτε άλλο άπ ότι ειπε, να εκφράζουν καλλιτεχνικά τó 'Εγώ τους. Έτσι σά συμπέρασμα βγαίνει άπό τις δυó μελέτες τής κ. Κορύλλου πώς ανώτερος, είνε ó Παλαμάς άπό τόν Σολωμό.

Η. Χ.

Σ. ΣΚΙΠΗ, *Προτοῦ ν' άράξουμε*. Άθήνα 1924. (Θά γράφουμε στο έρχóμενο).

'Ελληνικός *Όδηγός τής Αιγύπτου*. Έκδ. Κασιόνη, Άλεξάνδρεια 1924. Γ.Δ. 12.

Π. ΡΑΠΤΑΡΧΗ, *Νομίματα και Συναλλάγματα*. Άλεξ. 1924. Γ.Δ. 10.

ΕΠΙΚΤΗΤΟΥ, *Έγχειρίδιον*. Μετάφρ. Α. Καμπάνη, Έκδοσις «Γραμμάτων» 1924. Γ.Δ. 3,5.

ΦΙΛΑΛΗΘΗ, *Περί Βαβαλκανικής Όμοσπονδίας*. Έκδ. «Γραμμάτων» Άλεξάνδρεια 1924.

ΠΥΡΡΟΥ ΛΕΚΑΝΤΑ, *Δάκρυ Ψυχής*. Κέρκυρα 1924.

ΙΩ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, *Τό Βιβλίό τής Μιράντας*. Άθήνα 1924.

Π. ΚΑΡΗ, *Η τελευταία νύχτα τής Γής*. Άθήνα 1924.

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΑΠ. ΛΕΟΝΤΗ : *Οί δυό Γυναίκες*. (Θέατρον Λεπενιώτη).

Η θεατρική παραγωγή τών αιγυπτιακών μόλις τελευταία άρχισε να βγαίνει στο φώς. Κρίση και συμπέρασμα δέν μποροῦν να βγούν. Ωστόσο, είν' αλήθεια πώς, στο γενικό, τά Άλεξανδρινά έργα δέν άρρεσαν και στο κάπως καλλιεργημένο θεατρικό γούστο τών

όλίγων και στο ακαλλιέργητο τών πολλών. Δράση χαλαρή, έλλειψη ζωής κι ένα κάπως έπιτηδευμένο μεταχείρισμα του θέματος πρόδιναν εύκολα τόν πρωτόπειρο χειριστή τής σκηνης. Οί αδυναμίες αυτές (φυσικές για κάθε άρχή) στάθηκαν άφορμή για τήν κριτική μας να εκφραστεί καταδικαστικά και δογματικά μάλιστα: σύγκαира, ή σάτυρα τών λογις-λογής περιοδικών βρήκε κι αυτή ένα στόχο ξεπερνώντας συχνά τήν περιοχή του σατυρικού και άγγίζοντας τά όρια τής βωμολοχίας... 'Ολ' αυτά έκαναν τó κοινό να υποδέχεται με επιφύλαξη και με δυσπιστία κάθε έργο «ντόπιο».

Μιά τέτοια προκατάληψη θάταν άδικαιολόγητη για τά έργα του κ. Άπ. Λεοντή, πού τó τελευταίο του *«Οί δυό Γυναίκες»* έχασε τήν εύκαιρία να παρακολουθήσουμε. Όπως και τάλλα έργα του συγγραφέα αυτού, τó δράμα του σημείωσε σειρές παραστάσεων — γεγονός πού δείχνει πώς ή παραγωγή του, άν δέν ικανοποιεί τέλεια τόν διανοούμενο, συγκινεί όστόσο τó πολú κοινό. Αυτό αξίζει να παρατηρηθεί: Άνθρωπος πού κατορθώνει να μιλεί στην καρδιά του άπλου και του άμόρφωτου, έχει μέσα του στοιχεία άξιοπροσεχτα και πετυχαίνει, θαρροῦμε, κάτι σπουδαίο και πολú σπάνιο, δυστυχώς, για τήν φιλολογία μας.

Δίχως να συμμεριζόμαστε όλότελα τόν υπερβολικό δημοσιογραφικό θόρυβο γύρω άπ τις *«Δυό Γυναίκες»* (θόρυβο πού κόντευε να νεββάσει τó έργο σε «θεατρικόν φαινóμενον»), βρίσκουμε όστόσο πώς τó δράμα αυτό «στέκεται». Ό διάλογος φυσικός, τά πρόσωπα όλα «στή θέση τους» (τούς λείπει ή φλόαρη εκείνη ρητορεία πού τά κάνει τόσο άφύσικα, δράση γοργή με σκηνές ζωντανές. Να τά προτερημάτά του. Τά ελαττώματα ; Κάποια μελοδραματική χροιά πού, άν έλειπε, θά κέρδιζε πολú τó έργο ως άπόδοση τής ζωής; Έλλειψη μιás βαθύτερας ιδεολογικής έκμετάλλευσης του θέματος, έλλειψη κάποιας πνοής πού δίνει φτερά και στην πó άχαρη πραγματικότητα. Άς μñν ξεχνάμε όμως πώς ó κ. Άπ. Λεοντής είνε, θέλει να μένει, ένας ρεαλιστής. Κι όστερα ήώς τώρα έργασία του κ. Άπ. Λεοντή όλοένα και καλύτερη πείθει τόν καθένα ότι έχει κανείς πολλά άκόμα να περιμένει άπό τόν συγγραφέα αυτόν.

Οί ήθοποιοί, μελετημένοι και πολú εύσυνείδητοι, στάθηκαν, σε στιγμές, ανώτεροι άπ τó ρόλο τους. Ξεχωριστά ή κ. Άνθή Μηλιάδου, ό κ. Σπ. Σάββας και ό κ. Ν. Δενδραμής. Στόν θίασο Λεπενιώτη πρέπει ένα «εύγε» για τήν προσοχή με τήν όποία ανέβασε τó έργο.

Θ.Ξ.

ΟΙ ΞΕΝΟΙ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

Ξένα από τὰ τελευταία τεύχη τοῦ ἀξιόλογου περιοδικοῦ «Europe» μετὴν ὑπογραφήν René Arcos, δημοσιεύθηκε τὸ παρακάτω σημεῖο μα γιὰ τὴν δίτομη Ἐκλογή τῶν Ἔργων τοῦ Κωστή Παλαμᾶ, μεταφρασμένη στὰ γαλλικὰ ἀπὸ τὸν Eugène Clément (Costis Palamas - Oeuvres Choisis - F. Chiberre éd.) :

«Στὸν πρόλογο πού ἔγραψε γιὰ τὴν Ἐκλογή τῶν Ἔργων τοῦ Κωστή Παλαμᾶ, ὁ Philéas Lebesgue ἔτσι ἐκφράζεται : «Ποιητὴς-προφήτης· στὸ χωνευτῆρι τῆς μυστικόπαθης ἔξαρχοῦ του, τὸ κάθε τι μετουσιώνεται γιὰ τὸ γέννημα ἑνὸς καινούργιου χρυσοῦ, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῆς Δυτικῆς Τέχνης. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὴν ἐμπνευσί του, ἀφίνει ὁ Παλαμᾶς ἐλεύθερα νὰ περνᾶν οἱ εὐρωπαϊκὲς πνοές· μονάχα πασάξει νάφομοιώσει τὴν ἐνέργειά τους γιὰ ὄφελος τοῦ ἑλληνισμοῦ. Πρὸς τὴν ἐξερεθισμένη εὐαισθησία του ὅλα σπρώχνονται κι ὅλα χωνεύονται ἀπὸ αὐτήν, καὶ κάνει τὴν οἰκουμένη ὁλόκληρη νὰ μαζεῦεται ὀλόγυρα στὴ μητρικὴν Ἑλλάδα. Μορφὴ λογοτεχνικὴ ἀνώτερη δὲν ὑπάρχει στὴν σημερινὴ Εὐρώπη. Κυριολεκτικὰ δεσπόζει τὴν ὕλη πού πλάθει καὶ γι αὐτὸν ὁ Λόγος δὲν ἔχει μυστικά.»

Ὁ κ. Eugène Clément γράφει ἐπίσης : «Τοῦ Κωστή Παλαμᾶ ἡ τέχνη, πολυποικίλη, συχνότερα ἐκδηλώνεται σὲ δύο μορφές : τότε εἶναι ἡ πλατεῖα, κυματιστὴ σύνθεση, πού περιλαβαίνει μιὰ μεγάλη ἀνάπτυξη, ἀφθονα ξεχύνει τὸ κύμα τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἤχων μὰ πού ἀρέσκειται νὰ σμίγει μετὰ τὰ λυρικά ξεχειλίσματα ὅπως καὶ μετὰ τὴς πλατεῖες ἀναπαραστάσεις τῆς ἐποποιίας· ἀντίθετα, ἄλλοτε εἶναι μιὰ συμπύκνωση τῶν ποιητικῶν στοιχείων μέσα σὲ μικρὰ κομμάτια, φορτωμένα ἀπὸ σκέψη καὶ αἰσθήματα πού ξαφνικὰ προβάλλουν, ὅπως ἡ λάμψη τῆς ἀστραπῆς, καὶ ἐντυπώνουν στὸ πνεῦμα ἕναν παλμὸ πού ξετυλίγεται σὲ μιὰ συλλογὴ στοχαστικῆ.»...

Εἶναι πάντα ἄστοχο νὰ κρίνει κανεὶς ἕναν ποιητὴ ἀπὸ μιὰ μετάφραση. Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία πὼς ἡ ποίηση τοῦ Παλαμᾶ θάξει πολὺ χάσει περνώντας στὴ γλῶσσα μας. Κι ἡ πιὸ τέλεια ἀκόμα μετάφραση δὲν εἶναι παρὰ ἕνας ὑπαινιγμὸς θερμὸς. Ὅμως, σὲ πολλές σελίδες ξαναβρισκεις τὴς χτυπητὲς ἐκείνες εἰκόνας, ἐκεῖνο τὸ βάθος καὶ τὴ συγκίνηση ἐκείνη τὴν κάπως ἀδυνατισμένη ἀπὸ τὸναιροπόλημα πού χαρακτηρίζουν τὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ. Ὅμως διαβάσεις μετὰ μόλις ἐλαττωμένη συγκίνηση τὸν Θάνατο Παλαμά καὶ ἀκόμα ἕνα σωρὸ ποιήματα ὅπως ἡ Λεῖτο υρ-γία πού ἀρχινᾶ μετὰ τὴς στροφὲς αὐτῆς :

Ὅταν ξεσπερμεύονται οἱ λαοὶ
καὶ ξεθεμελιώνονται οἱ πατρίδες,
μέσα στῶν πόλεμων τὴ βοή
κ' ἔξω καὶ παρὰμερα δὲν εἶδες ;
.....

Σιγοδέονται κάποιοι σὰν ἱερούργοι,
λαοὶ τριγύρω τους μετὰ τῶματα στὰ χέρια,
καὶ χαλιέται ἡ γῆ καὶ ρυάζεται ἡ Σφαγή·
μετὰ τὰ χέρια ἐκείνοι ἀνάερα πρὸς τὰστέρια.

Ὅμως ὅσο κι ἂν ἀσάλευτοι φαντάζοντο
στοὺς χοροὺς τῶν Ἐριννύων καὶ τῶν Κυκλώπων,
τὰ ὑψωμένα χέρια τρέμουν καὶ σπαράζουν
σὰν ἀπ' ὅλη τὴ λαχτάρα τῶν ἀνθρώπων. (1)

Δυὸ φορές συνάντησα τὸν Κωστή Παλαμᾶ... Μπορῶ νὰ πῶ πὼς ἡ εἰκόνα του μένει ἀδελφωμένη μετὰ τὴς καλύτερῆς μου ἀναμνήσεως ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μικροκαμωμένος καὶ γλυκὸς, συζητητὴς πολὺ μελετημένος, μετὰ κάνει κάποτε νὰ θυμᾶμαι ἕνα μακρυνὸν ἀδελφὸ τοῦ τῶν Στεφάν Μαλλαριμέ, μετὰ τὸν ὁποῖο ἄλλωστε μοιάζει στὸ πρόσωπο. Τὴν τελευταία φορὰ πού τὸν εἶδα, ἦταν στὸν πόλεμο, στὸ μικρὸ σπιτάκι τοῦ τῆς ὁδοῦ Ἀσκληπιοῦ... Ἀνεβήκαμε τὸ Λυκαβητὸ γιὰ νὰ νάντιζόσαστε τὸν ἥλιο νὰ βουτάει στὸ Αἰγαῖο. Τὰ μυτερὰ κηραρίσια σημεῖωναν τελείως ἀπὸ σκιά στὴ λευκοκόρμαρη πολιτεία κι ἀπὸ τοὺς δρόμους ὅλους ἀνέβαινε ὡς ἐμᾶς τῶν βιολέττων τὸ ἄρωμα.

Στὴν ἀγνότερη γαλλικῆ, μοῦ μίλησε πολλῶρα γιὰ ὅλους μας τοὺς ποιητῆς, ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς πιὸ σύγχρονους, πού ξέρει καλὰ τοὺς στίχους των. Ξαναβλέπω τοὺς δυὸ μας ἔτσι νὰ στεκοῦμαστε ψηλά ἀπὸ τὸ Ἄστου πού κανεὶς δὲν ἔψαλλε μετὰ φωνὴ σταθερώτερη ἀπὸ τὴ δικιά του :

Ἀθήνα ! χρυσοστέφανη καὶ τιμημένη χώρα !
οἱ μεγαλόχαροι θεοὶ ἐπάνω σου ἀγρυπνοῦνε
καὶ φεύγουν ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο γιὰ νὰ ξεκουραστοῦνε
στὴ γῆ σου τὴ βραχόσπαρτη. Γιατὶ ἐδῶ πέρα βρίσκουνε
πὼς πιὸ πολὺ μετὰ τοὺς θεοὺς ὁ ἄνθρωπος ταιριάζει...» (2)

Μετάφρ. Θ. Ξ.

(1) «Βωμοὶ» — Βιβλ. 7ο Σ.Μ.

(2) Ὕμνος τῆς Ἀθηνᾶς. Σ. Μ.

ΞΕΝΟΣ ΑΝΤΙΛΑΛΟΣ

Στὰ «Παναθήναια» τῆς Νέας Ὑόρκης ἀναδημοσιεύθηκαν ἀπὸ τὴν ΑΡΓΩ δύο ποιήματα. Τοῦ Σ. Σκίτη «Στοὺς Νέους τῆς Ἀργῶς» καὶ τοῦ Κ. Π. Καβάφη, τελευταῖα, τὸ «Νὰ Μείνη».

Ἐπίσης τὸ περιοδικὸ «Libre» τῆς Ἀθήνας ἔγραψε γιὰ τὰ φυλ. 4-5 καὶ 6-7 τῆς ΑΡΓΩΣ. «Μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἀξιόπρόσεχτο φυλλάδιο (4-5) διαβάζουμε, ἀνάμεσα σὲ πολλὰ καλὰ κομμάτια, μιὰ κριτικὴ τοῦ Τ. Μαλάνου γιὰ τὸ περίφημο ἔργο τοῦ Μ. Ἀποστολάκη, ἕνα ὄρατο διήγημα τοῦ Η. Χατζηλία (Ζαυληχᾶ) τῆ «Μαργαρώνα Ἀκομιηάτου». Γιὰ τὸ φυλ. 6-7 μαζὺ μὲ ἄλλα γράφει «Βλέπουμε μὲ χαρὰ πὼς ὁ κ. Σκίτης μὲ τὰ ὄρατα του ποιήματα, καὶ ὁ κ. Μ. Βάλας μὲ τίς Αἰσθητικὲς του Μελέτες, συνεργάζονται ταχτικά στὴν ΑΡΓΩ. Αὐτὸ τὸ φυλλάδιο περιέχει ἐπίσης μιὰ κριτικὴ τοῦ κ. Η. Γκανούλη γιὰ τὰ «Βάλσαμα» τοῦ κ. Κ. Ν. Κωνσταντινίδη. Ἡ κριτικὴ εἶναι πολὺ φροντισμένη καὶ προσπαθεῖ πολλὰ φορὲς νὰ βρεῖ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀληθινότητα.»

ΣΩΜΑΤΙΑΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

ΕΝΩΣΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΠΟΡΤ-ΣΑΪΤ. Μὲ μεγάλη χαρὰ μάθαμε πὼς ὁ πρόεδρος μας κ. Ἡ. Φυσεντζίδης περνώντας ἀπὸ τὸ Πορτ-Σαῖτ μίλησε σὲ πολλοὺς νέους τῆς ἐκεῖ Ἑλληνικῆς Παροικίας, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ συνήλθαν στὴ πρώτη τους Γ. Συνέλευση ἔβαλαν τίς βάσεις τῆς Ἑλλ. Ἐνώσεως τῶν Νέων Πορτ-Σαῖτ. Ἡ συνέλευσή τους ἐξέλεξε τὸ Δ. Συμβούλιο πού γιὰ τὸ 1924 ἀπαρτίζεται ἀπὸ τοὺς κ.κ. : Ι. Μαυρῆ, Π. Ταχτικό, Ε. Θεοδώρου Ζ. Χαλκιάδη καὶ Μ. Μανδάλη.

ERRATA

- Σελίδ. 142—στίχος 22 ἀντί: Μὲ τὴ δίψα, γράφει: *Στὴ δίψα.*
Σελίδ. 157—στίχος 22 ἀντί: λαμβάνει, γράφει: *λαβαίνει.*
Σελίδ. 159—στίχος 21 ἀντί: αἰσθητικὴ, γράφει: *αἰσθητική.*
Σελίδ. 160—στίχος 18 ἀντί: ἀφ' οὗ ὅλες τους διαφωνοῦν διάπλατα γράφει: *στὸς τὸν ὅποιο ὅλες τους διαφωνοῦν διάπλατα.*
Σελίδ. 161—στίχος 10 ἀντί: τὸ ὄνομά τους: *τὸ ἄτομό τους.*
Σελίδ. 161—στίχος 12 ἀντί: τὸν ἀδραχτὰ στὸ ροδάνι, γράφει: *τὸν ἀδραχτὰ καὶ τὸ ροδάνι.*

Τὸ τύπομα τέλεψε στίς 7 Ὀκτωβρίου 1924.

ΛΑΒΑΜΕ ΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

- LIBRE, Louis Roussel, rue Sina 31. Athènes. (Grèce).
ΕΛΛΗΝΙΣ, Μηνιαῖον περιοδικὸν τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου τῶν Ἑλληνίδων. Λεωφόρος Ἀμαλίας 38, Ἀθήνα.
Ο ΝΟΥΜΑΣ, βγαίνει κάθε 2 μῆνες. Ἀθήνα
ΝΕΟΙ ΒΩΜΟΙ, Λογοτεχνικὸν περιοδικὸν. Διεύθυνση κ. Α. Μεντζελίδην Ὀμήρου 56, Ἀθήνα.
ΦΑΡΟΣ, Μηνιαία λογοτεχνικὴ ἔκδοσις. Φιλολογικὸ ὄργανο τοῦ Συλλόγου «Ἀναγέννησις» ὁδὸς Δημητριάδη, Βόλος.
ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Λεωφόρος Ἐθνικῆς Ἀμύνης, Θεσσαλονίκη.
ΑΝΑΤΟΛΗ, Ἑβδομαδιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν. Διεύθυνση Ρ. Ο. Β. 2107. Κάιρο
ΑΒΓΗ, Λογοτεχνικὴ ἔκδοσις. Βγαίνει στὴν Κύπρον. Διεύθυνση Box 73, Limassol (Chypre).
ΕΡΓΑΣΙΑ, παιδαγωγικὸν δεκαπενθήμερον περιοδικὸν ὁδὸς Σταδίου 6, Ἀθήνα.
ΙΡΙΣ, Εἰκονογραφημένον μηνιαῖον περιοδικὸν. Διεύθυνση ὁδὸς Ζήνωνος 2, Ἀθήνα.
Ο ΦΑΡΟΣ, Ἐγκυκλοπαιδικὸν περιοδικὸν ὄργανον τῆς Ἀλεξανδρινῆς βιβλιοθήκης. Διεύθυνση Rue Sidi Metwalli 30.
ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ, Μηνιαῖον εἰκονογραφημένον περιοδικὸν βγαίνει στὴ Νέα Ὑόρκη. Διεύθυνση West 26th street 140 N. Y.
ΝΕΑ ΤΕΧΝΗ, Μηνιαία λογοτεχνικὴ ἔκδοσις. Διεύθυνση ὁδὸς Λέκκα 4, Ἀθήνα.
ΤΑ ΝΙΑΤΑ, Λογοτεχνικὸ καὶ ἐγκυκλοπαιδικὸν περιοδικὸν. Σύρα.
ΥΓΕΙΑ, Καινούργιον μηνιαῖον περιοδικὸν. Ἀθήνα
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ Τ. Τ. Τ. Μηνιαῖον ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν. Ὀδὸς Ἁγίου Λουκᾶ Πατήσια. Ἀθήνα.
ΣΑΛΠΙΓῆ, Πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἔφημερις. Διεύθυνση Box 93 Limassol (Chypre)
ΕΛΠΙΣ, Πολιτικὴ καὶ φιλολογικὴ ἔφημερις. Βγαίνει στὴν Κέρκυρα.
ΚΑΜΠΑΝΑ, Πολιτικὴ ἔφημερις. Βγαίνει στὴν Μυτιλήνη.
ΝΕΑ ΗΧΩ, Πολιτικὴ ἔφημερις. Βγαίνει στὸ Πόρτ-Σαῖτ.
ΔΕΛΤΙΑ, Βιβλιογραφικὰ τῶν Γραμμάτων, τῆς Νέας Ζωῆς καὶ τοῦ Κασινόνη.

Γ.Δ.	8
ΔΡΧ.	6
ΣΕΛΛ.	2
FRCS.	4
